

TARTALOM Mécses a te igéd

ZSUGYEL-KLENOVICS KATALIN: *Kedves Kisfiam!* 41

Tanulmányok

MARY E. HESS: *A tanulás új kultúrája: digitális történetmesélés és hitformálás* 42

KINYIK ANITA: *A fantázia dicsérete. C. S. Lewis Narnia krónikái című regénysorozata a valláspedagógia szemszögéből* 50

Figyelő

Könyvajánló

BENCE ÁRON: *Vagány hangvétel és tiszta keresztény tartalom. A legújabb finn konfirmandustankönyvről II.* 61

Az igehirdető műhelye

FARKAS ETELKA: *Ötvened vasárnap (Lk 18,31–42)* 67

DARVAS ANIKÓ: *Böjt 1. vasárnapja (Invocavit) (1Móz 3,1–13)* 70

KOSKAI ERZSÉBET: *Böjt 2. vasárnapja (Reminiscere) (Ézs 5,1–7)* 73

TÓTH KÁROLY ISTVÁN: *Böjt 3. vasárnapja (Oculi) (1Kír 19,1–8)* 75

PETŐ ATTILA: *Böjt 4. vasárnapja (Laetare) (Ézs 54,7–10)* 78

Kedves Kisfiam!

■ ZSUGYEL-KLENOVICS KATALIN

Alig néhány hónapja jöttél a világra, még csak ismerkedsz mindazzal, ami itt körülvesz. Rámosolyogsz ismerős arcokra, csodálkozva figyeled a reggeli árnyékokat a falon, a tó vizének fodrozódását, a szél játékát a jeges faágakon, a színeket, illatokat, formákat. Sok minden ismeretlen számodra. Nem érted még a gyűlölettől átfűtött vitát, ami egy nálad pár hónappal fiatalabb kisfiú születése körül alakult ki, aki az év elsőjeként jött a világra. Nem érted még, hogy a szabadság azt is jelenti, hogy szabadon megbánthatunk másokat, és azt sem érted, hogy a sértettség milyen aránytalanul nagy és véres bosszúban képes testet ölteni. Nem érted az egymásnak feszülő indulatokat, amikor az ember a saját gondolatainak fogságában nem képes meghallani, amit a másik mondani szeretne. Ismeretlen és új neked ez a világ a maga tökéletlenségében.

Pedig én azt szeretném megismertetni veled, hogy a világ szép. Hogy érdemes élni, hogy a szeretet, a megbocsátás és az irgalom képes legyőzni a negatív indulatokat, hogy sokkal több a jószág, mint a gyűlölet, akkor is, ha az utóbbinak mindig erősebb hangja van. Szeretném, ha azt látnád, az emberek nemcsak meggondolatlan, gyűlölködő kommenteket képesen írni, hanem biztató szavakat, áldáskívánást és szerelmeslevelet is. Szeretném, ha minden körülmények között hinni tudnál a jóban.

Kicsi vagy még, nem tudod, ki az az Isten, akiről olyan gyakran hallasz a családban, amibe beleszületél. Hiszem, hogy valahol, a tudáson túl azért már most is érzed a szeretetét, és azért mosolyogsz olyan kedvesen, mert rajtad keresztül Isten is ránk mosolyog. De ha nagyobb leszel, szeretném megismertetni veled a Teremtőt, akinek az életedet is köszönjük. Szeretnék beszélni neked Jézusról, aki magához ölelte a gyermekeket. Úgy szeretném átadni neked a Szentírás üzenetét, hogy megértsd. A te nyelveden, hozzád igazodva. És szeretném, ha más gyerekek is úgy tudnák megtapasztalni az isteni szót, hogy elérjen a szívéig. Ha a legfontosabb üzenet nem sikkadna el azért, mert mi, lelkészek, hitoktatók nem telepedtünk le mellétek, hogy a ti szavaitokkal, a ti gondolataitokat megértve, a ti érdeklődéseketek és tudásvágyatokat figyelembe véve szóljunk hozzátok. Egészen kicsinyekhez és komoly iskolásokhoz, dacos

kamaszokhoz és mindent megkérdőjelező fiatalokhoz. Mert a legszebb üzenet is üres szó marad csupán, ha mi felnőttek nem találjuk meg azt a csatornát, ahol ti vevők vagytok, azt a módszert, amivel titeket megszólíthatunk. De hiszem, hogy lesznek olyan oktatóid, akik nem restek újra és újra utakat keresni hozzád és a többi gyermekhez, kamaszhoz, fiatalhoz. Hogy megértsd és megértsétek: a szeretet, a megbocsátás és az irgalom képes legyőzni a rosszat.

És ezt a mindenen győztes irgalmat és szeretetet az az Isten hozta el közénk, aki szintén volt olyan néhány hónapos kisbaba, mint most te. Volt kisgyermek, ifjú, és a mi tökéletlen világunk Megváltója lett. Mert Isten sem volt rest újra és újra utakat keresni az emberhez, hogy az végre megértse. Újabb és újabb módszerekkel, újabb és újabb próbálkozásokkal akarta magához vonni. És amikor látta: semmi nem használ, akkor a mi nyelvünkön, emberként kezdett el beszélni hozzánk. A mi befogadóképességünkhöz formálta mondanivalóját, hozzánk szabta magát, véges emberi szavakba öntötte üzenetét. Emberként élve megmutatta, mit jelent az irgalom és a megbocsátás, és végül helyettünk vállalta mindannak következményét, amit mi a gyűlölködésünkkel, a szeretetlenségünkkel, az Istentől való eltávolodásunkkal elrontottunk.

Tudom, nem könnyű ezt megérteni, de biztos vagyok benne, hogy lesznek olyan lelkészek és hitoktatók az életedben, akik nem adják fel, hogy mindez eljusson az értelméd és a szíved legmélyére.

Bőjti vasárnapokat kezdünk. A keresztfa felé nézünk, ahol az a Jézus függött, aki nem állt bosszút, nem gyűlölködött, nem bántott és nem sértett, aki csendben viselte értünk mindazt, ami ott várt rá. Szeretném, ha tudnád, mennyire szeretett. Szeretném, ha tudnád, ma is ő hordoz. Szeretném, ha minél több gyermek úgy nőhetne fel, hogy ismeri azt, „aki nem kiált és nem lármoz, aki a füstölő mécses nem oltja ki, aki igazán hirdeti a törvényt”. Mert ha így nőnek fel sokan, akkor talán kevésbé értjük félre és sokkal inkább meghalljuk a másik embert.

És tudom, ez az én felelősségem is, hiszen lelkész vagyok. Ez a mi felelősségünk is, kedves Lelkészek.

A tanulás új kultúrája: digitális történetmesélés és hitformálás*

■ MARY E. HESS

2006-ban a MacArthur Alapítvány (egy jelentős filantróp alapítvány az USA-ban) elindított egy ötéves, 50 millió dolláros digitálismédia- és tanulási kezdeményezést, „hogy segítsen meghatározni, hogyan változtatják meg a digitális technológiák a fiatalok tanulási és játékszokásait, szocializációját, valamint részvételüket a polgári életben”. Miután ez a kezdeményezés befejeződött, az alapítvány további projekteket is elindított, amelyek a digitális kultúra változatos témáinak kutatásait foglalták magukban, mint például polgári elkötelezettség, szavahihetőség, média és tanulás, könyvtárak, médiaműveltség, részvételen alapuló tanulás, közösségi média és virtuális világok. Számos jelentős könyv jelent meg, tudományos cikkek százai láttak napvilágot a kutatások nyomán, létrehozva egy teljesen új kutatási fókuszot: a digitális média és tanulás témáját.¹

2011-ben Douglas THOMAS és John SEELY BROWN publikált egy könyvet *A New Culture of Learning* (Új tanuláskultúra) címmel, amely tömör, lebilincselő és elgondolkodtató áttekintést nyújtott a területről. A könyv bemutatta az új tudományterület hatásait a felsőfokú oktatásra. Elsősorban az ő munkájukból merítetek, amikor új utakat mutatok. Hitoktatási gyakorlatunkat ugyanis meg kell változtatnunk, ha olyan vallásos identitást szeretnénk kialakítani, amely képes a nyilvános szerepvállalás igazságos és konstruktív módjára.

A legújabb empirikus kutatások kimutatták, hogy dinamikus változások történnek a digitális tanuláskultúra szívében: elmozdulás a „tanítás alapú” megközelítéstől a „tanulás alapú” felé; eltolódás a „publikus és privát” ketősségtől a „személyes és közösségi” felé; az érdeklődés vezette megközelítésből fakadó hallgatóságos, passzív tu-

dás központba kerülése. Ezek a folyamatok egyszerre ígéretesek a vallásgyakorlás számára, ugyanakkor jelentős elmentmondásokat és akadályokat is jelenthetnek. A továbbiakban meghatározom és kifejtem ezeket a változásokat.

Tanulás alapú a tanítás alapúval szemben

Számos módon leírható, hogy mit jelent az elmozdulás a tanulás alapú – vagy az általam kedvelt kifejezéssel élve tanulásközpontú – oktatási forma felé. A megkülönböztetést már 1995-ben leírta Robert BARR és John TAGG, akik *A tanítástól a tanulásig: Új paradigma a felsőoktatásban* címmel publikálták esszéjükét. A művükhöz csatolt táblázat számtalanszor felbukkant azóta, és jól illusztrálja a változást, amelyet ők az „oktatásparadigma” „tanulásparadigmává” alakulásaként írtak le. Az általuk azonosított változások között például az alábbiak találhatók (lásd a következő oldalon).

A táblázat szempontok szerint részekre van osztva, például: „küldetés és cél”, „a siker kritériumai”, „tanítási/tanulási struktúrák”, „tanulásemélet”, „produktivitás/finanszírozás”, „a szerepek természete”, és jóval többet tartalmaz, mint az a rövid kivonat, amelyet én itt közzétettem. Fontos megjegyezni, hogy az általuk leírt paradigmaváltás közel húsz évvel később sem vált uralkodóvá a felsőoktatásban. Ugyanakkor lehetséges, hogy ez a változás szerepet kap az új digitális tanuláskultúrában. A MacArthur által támogatott empirikus kutatásokban vizsgált változások is pontosan ilyenek.

A vizsgálat középpontjában fiatalok álltak, akik multiplayer² játékokat, frissen felbukkanó közösségi oldalakat és egyéb digitális tereket használnak. Az adott terekbe élénk

* A tanulmány eredetileg megjelent: *Dialog*, 2014. tavasz, 12–20. o.

¹ A kutatás eredeti forrásjegyzéke elérhető az interneten. <http://dmlcentral.net/bibliography/page=2&sort=year&order=asc>. (Megtekintés: 2013. szept. 10.)

² A multiplayer játék olyan többjátékos videojáték, amelyet hálózaton keresztül több valós személy egymás ellen (vagy együtt mások ellen) játszik. – A szerk.

	Erről változott	Erre változott
Cél	Oktatást nyújtani	A tanulást elősegíteni
A siker kritériuma	A belépő tanulók kvalitása	A kilépő tanulók kvalitása
Tanulásszervezés	Atomisztikus: az elemi részekről az egész anyagot lefedő tudásig	Holisztikus: az egésztől a részek felé
Tanítást/tanulást strukturáló szempont	A tudásanyag lefedése	Konkrét tanulási célok (kimeneti)
Az oktatási intézmény szerepe	Az oktatók mint előadók	Az oktatók mint a tanulási környezet megteremtői
Tanulásmélelet	A tudás „odakint van”, meg kell szerezni	A tudás minden egyes tanuló fejében megvan, az egyéni tapasztalatok formálják

kíváncsisággal eltelve lépnek be, s nem érzik azt, hogy fel kell készülniük a belépést megelőzően. Akárcsak Ön, kedves Olvasó, aki a tanulást (valószínűleg) a digitális eszköz megjelenése előtt kezdte, s most mégis használ személyi számítógépeket, de kicsi a valószínűsége, hogy órákat vett volna az adott program használatából, mielőtt valóban használni kezdte azt. A legtöbb ember leginkább saját, barátai és munkatársai korábbi tapasztalataira, amatőrök által készített és internetre feltöltött oktatóanyagokra, -videókra támaszkodik, amikor egy új programot vagy az operációs rendszer frissített változatát használni kezdi.

Ugyanakkor a mindennapi felhasználó számára elérhető hardver óriási minőségi fejlődésen ment keresztül, főképp a digitális fényképezés és filmkészítés területén. Az egykor oly tiszta megkülönböztetés amatőr és hivatásos vagy haladó és kezdő között például mostanra homályossá vált. A multimédiás felvevőeszközök potenciális vevőkörét gyakran *prosumer*ként jelölik meg – ez a *professional* (hivatásos) és *consumer* (fogyasztó) szavak összevonása –, amely pontosan jelzi a határok ilyenfajta elmosódását.

Elmozdulás a „publikus és privát” kettősségtől a „személyes és közösségi” kettőssége felé

Jelentős aggodalom és érdeklődés övezte az elmúlt öt évben a digitális technológia megjelenésének, pontosabban a közösségi oldalak használatának tulajdonított kockázatokat. Az aggodalom nagy része a fiatalabb korosztályra irányult, és arra a viszonylag nyitott módra, ahogyan a fiatalok rendszeresen megosztanak magukról személyes információkat ezeken az oldalakon. Sokan riadtan figyelték a képeket, amelyeken fiatalok alkoholt tartanak a kezükben, állapotfrissítéseket, amelyek problematikus nyelvezetet használnak vagy sértő kijelentéseket tesznek. A riadalom arra koncentrált, hogy ezek a fiatalok „túl sokat osztanak meg” ebben a környezetben, és a jelenségre, hogy a „privát” egyre gyakrabban válik „publikusan” megosztottá. Ezek a kritikák azonban figyelmen kívül hagyták azt, hogy az elsődleges probléma nem is annyira az, hogy a fiatalok olyasmit tesznek publikussá, aminek privátnak kellene maradnia, hanem hogy a viselkedésük negatív szélsőségei láthatób-

bá válnak. Ezekben az esetekben az aggodalom nem arra kellene irányuljon, hogy az emberek „publikussá teszik” a véleményüket, hanem a vélemények problémás természetére és a tisztelet hiányára, amely ezáltal láthatóvá válik.³

A digitális terek egyre inkább olyan terek, amelyek enyhítik az elkülönülést. Annak a korábbi aggodalomnak, hogy az emberek több személyiséget fognak kialakítani annak érdekében, hogy jelen lehessenek a digitális terekben, és el fogják veszíteni a kapcsolatot „valódi” önmagukkal, gyakorlatilag az ellentéte látszik megvalósulni: a digitális terek mindinkább olyan helyekké válnak, ahol szükséges minél több közösség felé közvetíteni a személyes egyéniséget, különben elvész a szavahihetőség. A bizalom vált talán az egyik legfontosabb „fizetőeszközzé” ebben az új környezetben, és a bizalom leggyakrabban átláthatóság és állandóság útján építhető fel.⁴

A „privát és publikus” témája iránti érdeklődés második eleme felvet egy további problémát, amely kapcsolódik mind a bizalomhoz, mint a túl sok információ megosztásához – mint személyiségjegyek, fogyasztói ízlés stb. –, amelyek elérhetővé válhatnak fogyasztókat célzó cégek számára is. A probléma nem létezne, ha az emberek nem jogosan aggódnának az olyan történetek miatt, amelyekben személyes információkat gyűjtöttek össze és használtak reklámcégek és bizonyos esetekben maga az állam, hogy – az előbbieket – fogyasztásra ösztönözzék az embereket, vagy – az utóbbi – ürügyként vagy előkészületként használja az erőszak alkalmazása számára (mint például szexuális bűnözők, emberkereskedők stb. esetében), vagy támogassa a szólásszabadság és a politikában való részvétel más formáinak elnyomását.

Egy bonyolult paradoxon áll elő: a bizalmat kiépítő dinamikák és gyakorlatok, amelyek által a hitelesség bevé-

³ Ezeknek a témáknak kimerítő kutatása olvasható az *Enhancing Child Safety and Online Technologies* című beszámolóban, amelyet a Harvard Egyetem Berkman központja által vezetett internetbiztonsági munkacsoport tett közzé (2008). Könnyebben elérhető, közérthető írás ugyanerről a *Bullying as True Drama*, amelyet Danah Boyd és Alice Marwick publikált (2011).

⁴ A bizalomnak az együttműködő fogyasztásban új fizetőeszközként játszott szerepe megtalálható Rachel Botsman TED-előadásában: http://www.ted.com/talks/rachel_botsman_the_currency_of_the_new_economy_is_trust.html. (Megtekintés: 2015. január 7.)

sődne a digitális terekben, megkövetelik a személyes információ megosztását, amely korábban privát körökben maradt volna. Következésképp a kutatások a „publikus/privát” kettősségének a „személyes/közösségi” felé való eltolódásáról kezdtek beszélni. Döntő tényező lett, hogy melyik információt osztjuk meg, és milyen módon lesz úgy értékelhető, hogy az adott információ hozzájárul a közösség működéséhez, ahelyett, hogy a „publikusság” absztrakt fogalmáról beszéljünk. A legélénkebb példák THOMAS és SEELY BROWN könyvében találhatók (2011), és a közösségi oldalokról (pl. Facebook) vagy multiplayer online játékokból (pl. World of Warcraft) származnak.

A hétköznapi események állandó megosztása, a „tetszik és nem tetszik” rendszer társulása a Facebook-feltöltésekkel hozzájárul egy hatalmas adatbázis kiépüléséhez, amely ugyanakkor paradox módon mérhetetlenül ráhangolódott a reklámozási lehetőségekre, olyannyira, hogy felváltja a korábbi reklámtechnikákat. A múltban a hirdetéseket általánosabb demográfiai csoportoknak célozhatták, például a 18 és 45 év közötti embereknek, vagy azoknak, akik szeretnek autóversenyt nézni. Most lehetővé vált a célcsoportok sokkal pontosabb meghatározása, sokkal specifikusabb „közönség” körülhatárolása. Ugyanakkor ahogy a hirdetés egyre célzottabbá válik, úgy lesz kevésbé meggyőző, mint az „élőszó”. A vonatkozó felmérésekből az derül ki, hogy az emberek 22 százaléka „hisz” a reklámokban, míg 90 százaléka bíz a tanácsokban, amelyeket a közösségi oldalakon a többi embertől kapnak.⁵

Thomas és Seely Brown ebből az adatból egy másik következtetést is levon: amikor a közösségek elfogadják a személyes/közösségi dinamikát, gyakran lépnek át a „tanulás a valahova tartozásért” módból a „részt venni és tartozni valahova a tanulásért” módba, amely szorosan követi a korábban említett elmozdulást a tanítás alapú tanulás alapúra.

Elmozdulás a tudás nyílt formáitól a rejtett formák felé

A „részt venni és tartozni valahova a tanulás érdekében” mód előtérbe hozza az utolsó olyan kutatási elemet, amelyre rá szeretnék mutatni: egy látható változást a tanulásban az explicitől az implicit vagy rejtett (tacit) tudásformák felé. Sokan úgy vélik, hogy egy stabil, időben állandó, specifikus tartalmú információtömeg „előadható” vagy „átadható”. Ezeket a szavakat használja THOMAS és SEELY BROWN a tanítás és tanulás metaforájaként, amennyiben azok a tudás „nyílt” formáihoz kötődnek (2011). Félretéve egy pillanatra

⁵ A leggyakrabban idézett statisztikákat Erik Qualman gyűjtötte össze impozáns kisfilm formájában: <http://www.socialnomics.net/2013/01/01/social-media-video-2013/> (Megtekintés: 2015. január 7.)

a kérdést, hogy egyáltalán az információátadás-e a tanítás/tanulás elsődleges célja – elég ambiciózus vagyok ahhoz, hogy a tudást vagy akár a bölcsességet tartsam annak –, a megkülönböztetés megtalálható a tudás „nyílt” és „rejtett” formái között ott, hogy a „rejtett” formák hangsúlyozzák a tudás bizonytalan, gyorsan változó, képlékeny formáját, amely a részvételtől való tanulásból származik. Így a tanulás kedvelt formái sok digitális környezetben a rejtett tudásformákra alapoznak, és hangsúlyozzák a cselekvés, átélés útján való tanulást.

Eddig három dinamikát azonosítottak a „tanulás új kultúrája” kapcsán: 1. a tanítás alapú gyakorlattól a tanulás alapú felé való elmozdulást; 2. a „publikus/privát” kettősségtől a „személyes/közösségi” megkülönböztetés felé való elmozdulást; 3. a hangsúly áthelyeződését a rejtett tudásformákra a nyílt tudás helyett. Ezen a ponton THOMAS és SEELY BROWN készek elénk tárnai a definíciójukat: „A tanulás új kultúrája arról a feszültségről szól, amely akkor fejlődik ki, amikor az érdeklődéssel, felfedezés iránti szenvedéllyel teli tanulók korlátok sorozatával találják magukat szembe, amelyek csak adott határokon belül hagyják őket cselekedni.” (2011, 81. o.)

Valószínűleg a tanulás új kultúrája nem igazán újdonság. Azt hiszem, ehelyett láthatóvá tesz vagy visszahoz olyan tudás- és tanulásformákat, amelyek a történelem más korszakaiban uralkodtak, és – ami számunkra különösen is lényeges – vallásos közösségekben evidensek. Nem ez a helye annak, hogy belemerüljünk a történelmi fejtegetésekbe, de szeretnék megemlíteni három paradox feszültséget, amelyeket a hitközösségeknek hangsúlyozniuk kellene a minket körülvevő digitális környezetben. Ezek a feszültségek sziporkázhatnak az energiánktól és a kreativitásunktól, de apátiába és reménytelenségbe is vezethetnek minket.

1. A digitális kultúra tanulóinak kíváncsisága és szenvedélye gyakran együtt jár a vággyal, hogy valami rejtett tudásformába nyerjenek bebocsátást (például minél sejtelmesebb egy videójáték környezete, annál lebilincselőbb a játékosok számára). Tehát egyrészt a misztérium mélyen vonzó a tanulók e generációja számára, és a vallásos közösségek számos rejtélyt őriznek. Másrészt a hagyományos vallás-oktatás és teológiai tudomány gyakran absztrakt nyelvezetbe ágyazott, és bizonyos esetekben évekig tartó tanulást igényel, hogy valaki a vallásos érdeklődés alapkérdéseihez hozzáférjen. Vagyis egyfelől adott az *ígéret*, hogy a tanulók bekapcsolódhatnak a vallástanulásnak egy holisztikus és integrált formájába, amely a misztériumban rejlő feszültséget is értékeli, másfelől az az *ellentmondás*, hogy ez a vallástanulást olyan bonyolulttá teszi, hogy az szinte elérhetetlenné válik az érdeklődők számára.

2. A második ilyen paradoxon abban a szükségletben rejlik, amely ebben az új tanulóskultúrában a tudás rejtett formáinak értékelésére irányul. A vallástudományok tudó-

sai és teológusai általában jártasak olyan módszerekben, amelyek lehetővé teszik, hogy az implicit tanulásban rejlő tudásformákkal explicit módon foglalkozzanak. Ugyanakkor a vallásgyakorlás különböző tanítási módjai legtöbbször a nyíltan tudatos és hitelvi aspektusait hangsúlyozzák. Tehát az órák sokkal inkább tanítás alapúak, mint tanulás alapúak; a „világról” való tanítás áll a középpontban, nem pedig a világgal való összekapcsolódásból fakadó tanulás.

Ebben az az *ígéret* rejlik, hogy a vallásos felfogás elérhetővé válik azon generációk számára, akiket egyre inkább a digitális kultúra formál, miközben az *akadály* az, hogy az ebben a pillanatban oly szükséges széles körű vallásos felfogást a vallástudósok és oktatók olyan módon adnák át, amely a legtöbb ember által használt tanulási kereteken kívül rekeszti azt.

3. A harmadik paradox feszültség a digitális kultúra elemeiben rejlik, amelyek egyszerre mélyen kapcsolatközpontúak, ugyanakkor szétszakítják a „természetesnek vett” felfogásunkat a testi jelenlétről. Hogyan építhetnénk a vallásoktatók a digitális tanulás relacionális elemeire, és ugyanakkor hangsúlyozhatnák a testi jelenléteket a kontemplatív és szertartásos gyakorlatra vagy a társadalmi igazságosságért végzett kollektív cselekedetekre stb. való meghívással?

Ezek a paradoxonok azokból az egyre inkább elérhető, részvételen alapuló eszközökből erednek, amelyek jelentős élvezetet és irányítási lehetőséget kínálnak a használóiknak. Máshol már írtam arról a három dinamikáról, amelyek hitem szerint a leginkább változnak a digitális környezetben: tekintély, hitelesség és ágencia. A tekintélyt és a hitelességet már bővebben és mélyebben felderítettem más kutatásokban, de az ágencia, vagyis a cselekvés és döntéshozatal szabadsága – különösen ha valami létrehozásának, elvégzésének képességeként értelmezzük – dinamikájának változásait jóval kevésbé értjük. Clay Shirky és Yochai Benkler azok között vannak, akik a leginkább támogatják azt a kutatást, amelynek célja ezt a cselekvési szabadságot körülírni. SHIRKY (2010) a „kognitív többletről” ír, amelyre támaszkodva az emberek bátrabban mernek felfedezni és alkotni digitális környezetben, és BENKLER (2006) a „közösségi hálózatok gazdagsága” kifejezéssel írja le az emberi együttműködés erejét. És ahogy már említettem, Thomas és Seely Brown is tisztán kifejezi a véleményét a digitális környezetben végbemenő részvételen alapuló tanulásról.

Ezeket a paradox feszültségeket úgy kezelni, hogy alátámasszuk az emberi cselekvést mint *isten cselekvés által teremtett és abba beágyazott szabadságot*, talán a legnehezebb eleme a vallásos egyéniség formálásának digitális technológiával áthatott környezetünkben. Körülöttünk minden aktív részvételre hívja az embereket, sőt a spektrum utópisztikusabb végén akár a lehetőségeik széles tárházának kihasználására is ösztönzi a világ átformálásáért. Ugyanakkor a legtöbb helyen a nyíltan vallásos kultúrákon

túl nincs tér a transzcendens működésre. A mély alázatnak az a formája, amelyet a vallásgyakorlás nyújt a transzcendenssel való kapcsolatnak, ritkán jelenik meg, ritkán invitálják ezekben a digitális terekbe. Továbbá túl sok „részvétel” létezik az „elkötelezettség létrájának” alacsonyabb fokain.⁶

Mitévők legyünk?

Hogyan kezdenénk használni ezeket a dinamikákat, ezeket a tereket úgy, hogy széleskörű részvételt és aktív cselekvést hozunk vallásos közösségeinkbe? Hogyan küzdhetnénk le az egyre növekvő ellenállást a vallásos intézményekkel szemben? Meggyőződésem, hogy a válasz ezekre a kérdésekre olyan szándékos meghívásokban lakozik, amelyek kreatív, ugyanakkor teológiailag alaposan átgondolt „játékra” és „alkotásra” hívnak a vallásos közösségekben, amely kontextusba helyezi és beágyazza ezeket a tudásformákat Isten cselekvésének felismerésében.

Miért „játék” és „alkotás”? Thomas és Seely Brown a *homo sapiens, homo faber és homo ludens* vonatkozó jellemzőit fejtegeti. Azzal érvelnek, hogy túl erősen fókuszáltunk a gondolkodó (*sapiens*) elemre a saját emberségünk-ből a különböző iskolai környezetekben, és elhanyagoltuk az alkotást és a játékot. Mindeközben a játék elméleti kutatói rámutattak az online multiplayer játék intenzíven élvezetes elemeire, nem beszélve az „alkotó terek” más formáiról.⁷ Ha a tanulás kultúrája igazán „arról a feszültségről” szól, amely akkor fejlődik ki, amikor az érdeklődéssel, felfedezés iránti szenvedéllyel teli tanulók korlátok sorozatával találják magukat szembe, amelyek csak adott határokon belül hagyják őket cselekedni”, akkor sokat tanulhatunk a játékokban előforduló környezetek szándékos strukturálásából (THOMAS – SEELY BROWN 2011, 81. o.). Erre példa Hayse és Detweiler tanulmányos munkája a vallásos nevelésről, vagy tágabb filozófiai területeken Huizinga munkái.

Az olvasókra hagyom ezeknek a szempontoknak a részletesebb felkutatását a hivatkozások segítségével. Itt csak azt szeretném megjegyezni, hogy Robert Kegan felnőttoktatásról szóló munkáiban számos elemet említ, amely ennek a kreatív feszültségnek a táplálását, elősegítését magyarázza elméleti alapokon, pontosabban az értelmezési keretéről szóló munkájában. Kegan keretrendszerében az értelemadás harmadik szintjéről a negyedikre történő váltást tárgyalja, egyfajta módja lehet annak, hogyan él-

⁶ Az „elköteleződés fokozatai” (*ladder of engagement*) kulcsszót használva a Google számos szemléletes illusztrációt ad arra az ideára, hogy a digitális terekben való részvétel viszonylag passzív megfigyeléssel kezdődik, majd „követéssel” és „csatlakozással” folytatódik, mielőtt bárki közreműködne vagy vezetne a tisztán digitális tereken kívül eső módon.

⁷ A játékról és alkotásról többet: <http://www.slideshare.net/ALA-TechSource/makerspaces-carnegie-public-library-bibliography>. (Megtekintés: 2015. január 7.)

jünk ezeknek a paradoxonoknak a konstruktív feszültségével, lehetőséget adva a transzformatív erejű tanulásra, ugyanakkor elkerülve az ellentmondásokat, amelyek túl nagy szavak túl korai kimondásához vezetnének.

Az értelemadás harmadik és negyedik szintje

Kegan elmélete szerint az értelemadás harmadik szintje az analogikus, kategóriák közötti gondolkodás köré rendeződik – ez egy tartós kategória másik kategóriához való viszonyításának képessége. Ennek eredményeképpen a gondolkodás absztraktabb, az egyének tudatában vannak az érzéseiknek és a velük kapcsolatos belső folyamatoknak, és el tudnak köteleződni emberek közösségei, illetve ideák iránt. Kegan és kollégái kijelentették, hogy a tudatosságnak ebben az állapotában „a többi ember (...) belső megerősítés, irányítás vagy vezetés forrásaként jelenik meg”. Az, hogy az egyént a többi ember hogyan látja kívülről, kritikus fontossággal bír, mivel az elfogadás a többiek részéről döntő szerepet játszik ezen a szinten. A támogatást kölcsönösen jutalmazó kapcsolatokról, közös tapasztalatokról nyerik, míg kihívásként jelenik meg a kölcsönös függéssel szembeni ellenállás és az egyének önálló döntéshozása, független élet létrehozása (EVANS et al. 2010, 10. fejezet).

Ugyanakkor az értelemadás negyedik szintjéhez szükség van kategóriák közötti értelmezésre – az absztrakciók közötti általánosítás képességére, amely rendszerszemléletű gondolkodásnak is nevezhető –, ez evidens a tudatosság negyedik szintje esetében. Most az „önvezetés”⁸ van a fókuszban. Az egyének képesek arra, hogy felelősséget vállaljanak a saját „belső autoritásukért” (és felállítsák a saját értékeik és ideológiáik rendszerét). A kapcsolatok inkább az illető világának részévé válnak, mint létezése okává. A támogatás ezen a szinten az egyén függetlenségének és önszabályozásának a felismerésében nyilvánul meg. Az egyéneket fejlődésre készíti, amikor a számukra fontos személyektől azt látják, hogy nem fogadnak el olyan kapcsolatokat, amelyek nem intimek és kölcsönösen jutalmazók (uo.).

Az egyik szintről a következőre való eljutás egy spirális úton történik, amelyet Kegan úgy jellemez, mint „megerősítés, ellentmondás és folytonosság” sorozatát. A megerősítés itt azt jelenti, hogy egy adott társas helyzetben az értelemadás specifikus módja belső logikájának mély megértésére törekszünk. Kegan úgy véli, hogy az átalakulást nem lehet konstruktív és generatív módon támogatni anélkül, hogy először ne fordulnánk mély empátiával a személy felé. A következő lépés – az ellentmondás – vagy az egyén személyes útjának szerves részeként merül fel, vagy egy tanár/coach közbeavat-

kozása által, aki felhívja a figyelmet az ellentmondásokra, amelyek egy adott értelmezési kereten belül léteznek. Kegan rámutat, hogy az ellentmondásokkal való pusztá találkozás nem elég a valódi átalakuláshoz. Az értelmezésben felbukkanó törés olyan nyugtalanító lehet, hogy az emberek relativizmusba vagy fundamentalizmusba menekülnek, és alapjában véve mindkettő megakadályozza az értelemadás átalakulását, az elmozdulást a kategóriák közötti gondolkodástól a kategóriák közötti értelmezés, építkezés felé.

A végső elem, amelyre szükség van az értelemadás egy új formájának a kialakulásához, az a folyamat, amelyet Kegan „folytonosságnak” nevez. Ez alatt egy biztonságos teret ért, amelyben az értelemadás új strukturái megszilárdulhatnak. Ez a folytonosság gyakran egy nagyobb közösség, amely befogadja az egyént, amelyben az egyén korábbi értelemadási módjait értékeli és tudomásul veszik, ugyanakkor az új formákat nagy becsben tartják.

Ezzel az egyik keretből a másikba való átmenettel kapcsolatban a hitoktatókkal és a digitális terekkel való munkám során példaként gyakran merült fel a következő panasz: a digitális terek nélkülözök a fizikai jelenlétet, és így nem használhatók hitformálásra. Természetesen ebbe az érvbe egy feltételezés is bele van ágyazva, miszerint a hitbéli nevelés definíció szerint igényli a fizikai jelenlétet. Ha mindkét feltételezés önmagában igaz, helyes a következő logikus következtetés: konstruktív hitformálás nem jöhet létre a digitális térben. De mi van, ha vannak ezzel ellenkező példák? Lehetséges, hogy van mód arra, hogy a digitális térben igazán közeli, testet öltött kapcsolatot tapasztaljunk meg, ugyanakkor találunk példát olyan vallásos közösségekre, amelyek *nem* kapcsolatteremtők és testet öltöttek? Ezek a példák ellentmondának az alapfeltételezésnek, és megnyitnának egy olyan teret, amelyben a kategóriák közötti értelmet valóban konstruktívan, nem pedig csak reflexíven tudjuk megközelíteni.

A „megtartó tér” megteremtése

A szükséglet, hogy folyamatosságról gondoskodjunk egy ilyen átalakulásban, előhívja az igényt a „megtartó térre”, vagyis egy környezetre, amely az átalakulás mindkét oldalán létezik. Az egyik oldalon egy olyan tér, amely támogatja a kategóriák közti *gondolkodást*, miközben az átalakulás túloldalán ugyanígy támogatja a kategóriák közötti tudás *megteremtését*. Amikor valaki olyan eszmei keretek között létezik, hogy csak *gondolkodni* tud kategóriák közötti feltételekkel, és ez a gondolkodási folyamat megszakad, amikor az alapfeltételezések többé már nem adekvátak az újonnan megismert terekben, és amikor a valóság például az, hogy egy digitális teret sokkal inkább alkalmasnak találunk a kapcsolatiság és a testi jelenlét megélésére, mint egy interperszonális teret, az ebből következő ellentmondások olyan elbizonytalanítóak, hogy a személyeket a fundamentalizmusba („semmilyen

⁸ Az eredetiben a *self-authorship* kifejezés szerepel. Jelentése: arra való belső képesség, hogy valaki meghatározza a saját hitét, meggyőződéseit, identitását és társas kapcsolatait. – A szerk.

digitális tér nem játszhat szerepet a hitformálásban”) vagy a relativizmusba („a digitális és az interperszonális terek ugyanolyan problémásak”) való menekülésre készítheti. A tudósok kezdik felismerni például, hogy a vallásos intézmények mélyen ellentmondásos valósága gyakran túl sok az embereknek, akik vagy fundamentalista vallási terekbe menekülnek, vagy teljességgel elhagyják a vallási tereket (az úgynevezett „spirituális, de nem vallásos” hozzáállás).

Mégis, ha hidak épülnek a kategóriák közötti teremtés felé, ha van egy tágabb, mélyebb közösség, ahová az egyén meghívást kap, az értelmezés átalakulhat, és a „megtartó környezet” engedi az új keretet megszilárdulni. A korábbi példákat folytatva képzeljük el egy közösséget, amely üdvözlí a digitális térben való kapcsolatteremtést, és úgy éli meg, hogy *néhány* ezek közül a terek közül alkalmas arra, hogy személyes, tetet öltött kapcsolatot hozzanak létre benne emberek, míg mások eltorzítják, esetleg rombolják a kapcsolatokat. Ugyanez a közösség úgy érzi, bizonyos „interperszonális” vallásos terek megfosztják a testi jelenlét érzésétől, megélésétől, és a közösség teológiai érvekről is gondoskodik a megkülönböztetés alátámasztására.

John Roberto provokatív kísérletében, amelyben megpróbált arra buzdítani hitközösségeket, hogy vegyenek komolyan bizonyos kölcsönösen összefüggő mozgatóerőket, amelyekről egyre több szó esik a szociológiai irodalomban, kifejlesztett egy „forgatókönyv alapú gondolkodásformát”, amely újabb meghívás egy szélesebb kör számára, hogy a hitformálást újragondolják. Az ő keretrendszere egy mátrixot rögzít, amelynek két egymásra merőleges tengelye van: az egyik a vallási intézményekkel kapcsolatos hozzáállás spektrumát jelöli (az ellenállástól a fogékonyságig), a másik a spirituális kötődésre való igényt (alacsony személyes igénytől a magas személyes igényig). Ez a mátrix megmutatja, hogy legalább négy forgatókönyv létezik:

- erős fogékonyság a vallásos szokások, intézmények iránt és nagy igény a spiritualitásra;
- ellenállás az intézményekkel szemben, ugyanakkor nagy igény a spiritualitásra;
- alacsony igény a spiritualitásra és magas ellenállás az egyházi intézményekkel szemben;
- erős fogékonyság a vallásos szokások, intézmények iránt, de alacsony igény a spiritualitásra.

Ezt a mátrixot különösen hasznosnak találtam az egyházhoz kötődő hitoktatók képzeletének tágításában, akik hajlamosak a figyelmüket csupán a jobb felső „erős fogékonyság, magas igény” negyedre koncentrálni, és eközben elveszítik az emberek háromnegyedét, akiket elérhetnének.⁹ Számos más keretrendszer létezik az ilyen környezetek megalkotására, mint például a „vendéglátás művészete” gyakorlatok, de most a digitális történetmondásra fogok fókuszálni.

A digitális történetmondás mint a hitformálás egy útja

Hogyan tervezzünk olyan tanulási módszert, amely képes megfelelni az integratív vallásos gyakorlatoknak, miközben digitális terek közvetítik? Hogyan hozunk létre olyan tereket, amelyek engedik, sőt támogatják az értelemadás elmozdulását a harmadikról a negyedik szintre? Rövid válaszom erre a kérdésre: a digitális történetmondás a hitformálás szolgálatában. Ennek a mondatnak a kicsomagolásához szükséges megjegyezmem, hogy amikor azt írom: „digitális történetmondás”, kifejezetten arra a formájára utalok, amelyet a Kaliforniában és Coloradóban székelő Center for Digital Storytelling kultivál. A CDS a közösségi és improvizatív színházból ered. Ezekből a gyökerekből a digitális eszközök eljövételével – először Quicktime, azután iMovie és iPadek használatával – növekedett olyan központtá, amely elsősorban *történetek* alkotásával és megosztásával foglalkozik, és rögtön ezután *digitális történetekkel*. A digitális történetmondás e formája tehát nem laza összefoglaló kategória bármilyen történet számára, amely digitális formában megtalálható. Nem a film vagy a tévé szinonimája, és nem azonos annak nagy részével sem, ami a YouTube-on vagy a Vimeón megtalálható. Inkább egy gyakorlati közösség, amely arra fókuszál, hogy az emberek megtalálják a saját hangjukat, történeteket formáljanak saját élményeik alapján, és végül megalkossák és megosszák azokat digitális eszközök segítségével.

Egy ilyen folyamatnak számos azonnali előnye van, amint bevonjuk a vallásos nevelésbe és hitformálásba. Először is az emberek mostanában túl sok olyan teret használnak, amelyet időbeli korlátok strukturálnak, amelyek

⁹ Lásd John Roberto munkáját és egy ingyen megtekinthető fejezetet a 2011-ben megjelent könyvéből a LifelongFaith.com-on.

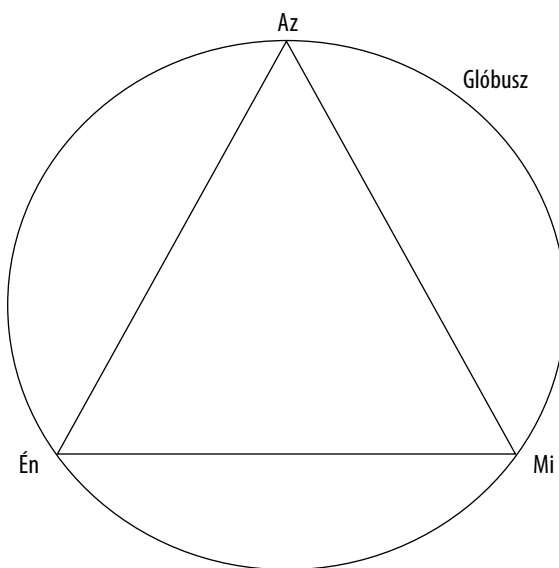
előnyben részesítik a rövid figyelemráfordítást, és csupán felszínes visszajelzést kínálnak. Meghallgatni, megformálni és digitálisan megalkotni egy rövid történetet (a CDS történeteinek többségének hossza 3-5 perc között mozog) nem csupán lehetőséget alkot a lelassulásra, de *igényli* a figyelmes, türelmes és gondolatletli elmélkedést. Egy teljesen elragadó mellékhatása a folyamatnak az, hogy az emberek elkerülhetetlenül kritikusabbá válnak a többi digitális médiával kapcsolatban: „látják, mi van a levesben”, ami magával vonzza a kritikus hozzáállást.

Továbbá – ahogyan arra Michael Wesch antropológus, a digitális kultúrák vizsgálója rámutatott –, az „anonimitás + fizikai távolság + ritka és rövid életű társalgás” kombinációja, amely egyre inkább meghatározza a vlogging („video blogging”, vagyis rövid, önreflexív videók) irányzatát, segíthet megélni az „emberség megtapasztalásának szabadságát félelem és szorongás nélkül”.¹⁰ Azt is megemlíti, hogy ugyanez az egyenlet paradox módon vezethet a „gyűlölet mint publikus előadás” megjelenéséhez, bár ez a veszélyesebb lehetőség ritkábban ölt testet a digitális történetmondás keretein belül. A gyűlölet helyett ez gazdag lehetőség az empátia fejlesztésére. Erről a folyamatról már máshol írtam, ezért itt csak megemlíteni szeretném, hogy hatalmas lehetőségek vannak a digitális történetmondásban a kategóriák közötti gondolkodás kategóriák közötti alkotássá fejlesztésének támogatásához is (HESS 2012).

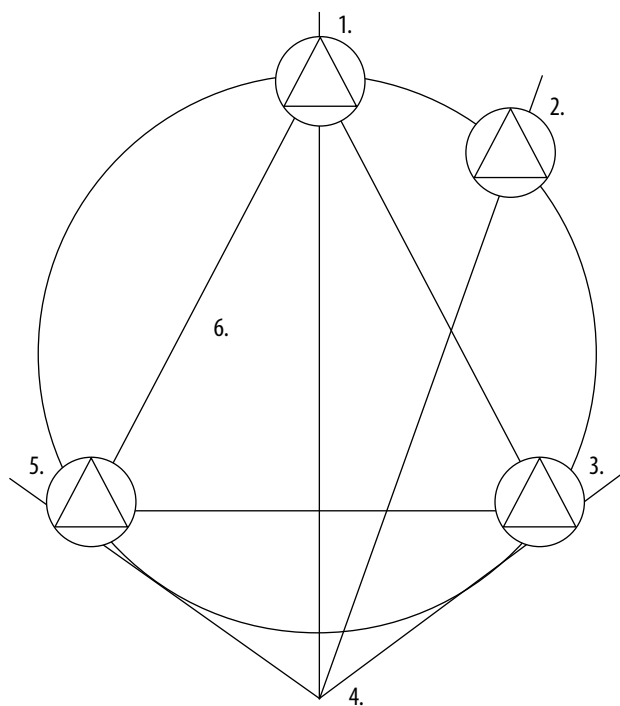
Továbbá a keresztény teológiai körökben végzett munka – különösen is a kommunikatív teológusok között, akik Jürgen Habermas megkülönböztetésére építenek a cselekvés instrumentális és kommunikatív formái között ahhoz, hogy leírják az „élő tanulást” a „halott tanulással” ellentétben – különösen is megragadó teológiai keretet kínál ennek az egész folyamatnak. Kommunikatív teológusok hangsúlyozzák, hogy a teológiai kijelentések forrását azonosítani kell; hogy a kommunikáció formája, médiuma és tartalma nem elválasztható egymástól; hogy a teológia definíció szerint egy kommunikációs esemény kritikus reflexiója, illetve az annak megértésére tett kísérlet és abban való közreműködés; és hogy minden kommunikációs esemény alapvetően részvételen alapul.¹¹

A kommunikatív teológia olyan kapcsolatot és testi jelenlétet igénylő módon zajlik, amelynek feltétele, hogy az *én* és a *csoport* összefonódjon az *azzal* (vagy Logosszal), mindent a *glóbusz* (a társadalom és az egyház globális valósága) kontextusában. Ezeknek a fogalmaknak különleges súlyuk

és jelentésük van a kommunikatív teológiában. A folyamatot ez az ábra érzékeltetheti (SCHARER–HILBERATH 2008):

A teológusok tovább bővítették ezt a diagramot, amelyet először Ruth Cohn fejtett ki a témaközpontú kölcsönhatásról szóló munkájában. Az egyes csomópontokhoz további magyarázatokat fűzött, ahogyan az a következő ábrán látható:¹²

¹⁰ Michael Wesch érveinek leghatásosabb kifejtése 2008-as, a Kongresszusi Könyvtárban tartott előadásában hangzott el, amely *An Anthropological Introduction to YouTube* címen elérhető online: http://youtu.be/TPAO-IZ4_hU. A hivatkozott rész 29:13-tól látható. (Megtekintés: 2015. január 7.)

¹¹ A kommunikatív teológia definíciójához lásd még: SCHARER–HILBERATH 2008.

¹² Ruth Cohn az alapítója annak a kiscsoportos tanulásfolyamatnak, amelyet „témaközpontú interakciónak” hívnak (http://en.wikipedia.org/wiki/Theme-centered_interaction). SCHARER és HILBERATH 2008-as teológiai bevezetése a kommunikatív teológiába vezetett az utóbbi két forráshoz.

1. A bibliai tanúságtétel élő átadása és más vallási hagyományok mint a teológiai megértés helye; akadémiai teológiai reflexió a világnézetekre, vallásos/bibliai hagyományokra, a megfelelő módszerek kidolgozása
2. Szociális környezet/világtapasztalás mint a teológiai megértés helye; akadémiai teológiai reflexió a szociális és egyházi környezetre, a megfelelő módszerek kidolgozása
3. Az (egyházi) közösség megtapasztalása mint a teológiai megértés helye; akadémiai teológiai reflexió az (egyházi) közösségi tapasztalatokra, a megfelelő módszerek kidolgozása
4. Isten önkinyilatkoztatása teremtésben, történelemben, megtestesülésben; Isten mint az emberi irányításon túli misztérium
5. Személyes élet- és hittapasztalatok mint a teológiai megértés helyei; akadémiai teológiai reflexió az élet- és hittapasztalatokra, a megfelelő módszerek kidolgozása
6. Minden, ami ahhoz kell, hogy a megváltást szem előtt tartva tudjunk élni gyakorlatilag végzetes körülmények között

Kommunikáció: a folyamat lelke

A teológia ilyenfajta felfogása azt igényli, hogy a kommunikációt tekintsük a folyamat lelkének. Isten önmagával való kommunikációja a saját énjén belül (a kommunikatív teológia erősen trinitáriánus) szükségessé teszi a kommunikációt és kapcsolatot az egész teremtéssel. A teológia ezen ága kifejezetten előtérbe helyezi a kommunikációt, és bégyazza azt egy szándékosan pedagógiai (vagy talán még pontosabban: szándékosan andragógiai) összekapcsolódási formába. Azáltal, hogy a teológia művelésének *folyamatát* bármilyen teológiai *megnyilvánulás* elengedhetetlen részének tekintik, a kommunikatív teológusok visszatértek az *apologetikához* annak legmélyebb értelmében, és ezt a teológiát tapasztalati alapokra helyezték azáltal, hogy inkább holisztikus, mint csupán kognitív megközelítésben beszélnek Istennel és Istenről.

A digitális történetmondás lehetőséget nyújt egy ilyen kommunikációs eseményre, azzal a többlettel, hogy olyan pillanatot tesz lehetővé, amelyhez bármikor visszatérhetünk, és amely széles körben terjeszthető. Talán a leghasznosabb eleme a *digitális* történeteknek – a fizikai közelségben elmondott történetekkel szemben – pontosan ez a képesség, hogy ugyanahhoz a történethez újra és újra visszatérhetünk, számos kontextusban és számos perspektívából. A „kontextus-összeomlás” veszélye itt mérsékelte, mivel a történetet teológiai reflexió közepébe ágyazzuk bele (Hess 2012). Még amikor a digitális hittörténetek nincsenek is összekötve teológiai keretekkel – mint például amikor valaki egy önmagában álló videót talál a YouTube-on vagy a Vimeón –, általában elég erőt hordoznak magukban ahhoz, hogy felébresszék az őszinte kíváncsiságot és a továbbkattintások által elősegítsék a bővebb kontextualizációt.

Jó példa erre az Episcopal Story Project (episzkopális

történetprojekt).¹³ Egy-egy ilyen történetbe is bele lehet botlani a projektből, de ebben az esetben is továbbvezetnek.¹⁴

Minden egyes ilyen keretrendszer gondoskodik egy elemről vagy perspektíváról, amely láttatja, hogy miért oly gyümölcsöző a jelenlegi környezetben a digitális történetmondás gyakorlata, mint a hitformálás eszköze. Különösen azért, mert a digitális történetmondás létrehoz egy teret, ahol a digitális eszközökkel való alkotás élvezete találkozik a hit történeté alakításának folyamatával, és egy olyan nyilvános hangon szólal meg, amely ellenáll a „kontextus-összeomlásnak”, amelyről Wesch ír. Ez a digitális történetmondás speciális fajtája; nem a reklámforma, amely uralkodóvá vált a széles közönség által ismert médiában, hanem a történetek elmondásának intencionális gyakorlata, amely igényli egyfélől a kapcsolópontok felismerését a történetek köreiből, másfelől a digitális tervezés alapos ismeretét, mielőtt egy digitális történetet széles körben megosztanánk.

Számos gyülekezet van az ország minden táján, amelyek tagjai elkezdtek felfedezni a digitális történetmondást mint a hitformálás egyik módját. Az ezzel a munkával kapcsolatos hírek és linkek megtalálhatók a *Storyingfaith.org* weblapon. Itt olyan kísérleteket láthatunk, ahol a digitális történetmondást eszközként használják például a konfirmációs oktatásban,¹⁵ az istentiszteletek átformálásához¹⁶ vagy a bibliatanulmányokban.¹⁷ Mivel ez a gyakorlat terjed a hitközösségekben, a vallásos közösségek és a hitoktatás tudományos gyakorlataért felelős személyeknek okvetlenül figyelmébe ajánlom, hogy a kommunikációs teológia képviselőivel együtt töprengjenek el azon, milyen változás is zajlik éppen most.

„Visszatérés”

Douglas THOMAS és John SEELY BROWN meggyőzően érveltek amellett, hogy az új tanulás-kultúra „arról a feszültségről szól, amely akkor fejlődik ki, amikor az érdeklődéssel, felfedezés iránti szenvedéllyel teli tanulók korlátok sorozatával találják magukat szemben, amelyek csak adott határokon belül hagyják őket cselekedni” (2011, 81. o.). Érvelnek a *homo faber* és *homo ludens homo sapiens*től való elkülönülése ellen. A digitális történetmondás ehhez játé-

¹³ <http://episcopalstoryproject.org/>. (Megtekintés: 2015. január 7.)

¹⁴ Például <https://vimeo.com/47482587>. (Megtekintés: 2015. január 7.)

¹⁵ Lásd elsősorban Roger McQuiston teológiai doktori disszertációját a digitális tudományok tárgykörében (2007). A dolgozattal kapcsolatban információ közvetlenül a szerzőtől kérhető: poprkmcq@new.rr.com.

¹⁶ Lásd például a *Work of the People* weboldalt: <http://www.theworkofthepeople.com/blog>. (Megtekintés: 2015. január 7.)

¹⁷ Lásd például a Betlehem Református Egyház munkáját Minneapolisban: <https://vimeo.com/bcieslik/videos>. (Megtekintve: 2015. január 7.)

kos, ugyanakkor komoly teret kínál, és a kommunikatív teológusok gondoskodnak egy teológiailag megalapozott keretről ehhez a komoly játékhoz. Ennek hatására újra feléled annak lehetősége, hogy Isten cselekvése ismét történetmondásunk része legyen az emlékezésben,¹⁸ beleszövődjön abba, hogy élhessünk a kreativitás nagylelkű ajándékával, amelyet Isten belénk helyezett.¹⁹

Hivatkozott művek

- BARR, Robert B. – TAGG, John 1995. From Teaching to Learning. A New Paradigm for Undergraduate Education. *Change*, 27. évf. 6. sz. 13–25. o. Web: http://www.athens.edu/visitors/QEP/Barr_and_Tagg_article.pdf. (Letöltés: 2015. január 7.)
- BOYD, Danah – MARWICK, Alice 2011. Bullying as True Drama. *The New York Times*, szeptember 23. A35. o. Web: <http://www.nytimes.com/2011/09/23/opinion/why-cyberbullying-rhetoric-misses-the-mark.html>. (Megtekintés: 2015. január 7.)
- BENKLER, Yochai 2006. *The Wealth of Networks. How Social Production Transforms Markets and Freedom*. Yale University Press, New Haven.

¹⁸ „Re-member”: az ’emlékezni’ jelentésű szó a szerző tagolásában azt hangsúlyozza, hogy az emlékezés által újra tagjai (member) leszünk valaminek – Krisztus testének, a hívők közösségének.

¹⁹ Itt ajánlanám Jolyon MITCHELL munkáját (2010) mint olyan módot, ahogyan a teológiai újrakeretezés lehetségessé válik a liturgiai gyakorlatban.

Berkman Center for Internet & Society at Harvard University 2008. *Enhancing Child Safety and Online Technologies. Final Report of the Internet Safety Technical Task Force to the Multi-State Working Group on Social Networking of State Attorneys General of The United States*. http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/ISTTF_Final_Report.pdf. (Letöltés: 2015. január 7.)

- EVANS, Nancy J. – FORNEY, Deanna S. – GUIDO, Florence M. – PATTON, Lori D. – RENN, Kristen A. 2010. *Student Development in College. Theory, Research, and Practice*. Jossey-Bass.
- HESS, Mary E. 2012. Mirror Neurons, the Development of Empathy and Digital Storytelling. *Religious Education*, 107. évf. július–szeptember. 401–414. o.
- MCQUISTION, Roger 2007. *Reconceptualizing Adolescent Confirmation Instruction by Combining Biblical Storytelling and Digital Media*. Dmin (Doctor of Ministry) disszertáció. United Theological Seminary, Dayton.
- MITCHELL, Jolyon 2010. *Media Violence and Christian Ethics*. Cambridge University Press, Cambridge. (New Studies in Christian Ethics.)
- SCHARER, Matthias – HILBERATH, Bernd Jochen 2008. *The Practice of Communicative Theology. An Introduction of a New Theological Culture*. Crossroad, New York.
- SHIRKY, Clay 2010. *Cognitive Surplus. Creativity and Generosity in a Connected Age*. Penguin.
- THOMAS, Douglas – SEELY BROWN, John 2011. *A New Culture of Learning. Cultivating the Imagination for a World of Constant Change*. CreateSpace.

Fordította: Miklya Luzsányi Mónika
Lektorálta: Miklósné Székács Judit

A fantázia dicsérete

C. S. Lewis Narnia krónikái című regénysorozata a valláspedagógia szemszögéből

■ KINYIK ANITA

Bevezetés

Az 1898-ban Írországban született Clive Staples Lewis író, irodalomtörténészt, teológust, cambridge-i, majd oxfordi egyetemi tanárt *Narnia krónikái* című többkötetes regényciklusa nyomán – *A Gyűrűk Ura*-trilógia szerzője, J. R. R. Tolkien mellett – méltán tartják a modern kori gyermekfantasy megalkotójának. C. S. Lewist megtért íróként, hívő gondolkodóként tartják számon, akinek írásai hűen tükrözik világképének, hitének alakulását. A minden patetikusságot mellőző, de egész életére befolyással levő „megtérésélményét” 1929 húsvét utánra datálhatjuk. Ettől kezdve mint keresztény író tartják számon, aki pennáját is az Úr Jézus szolgálatába állította, lett légyen szó tudomá-

nyos vagy irodalmi, esszé vagy sci-fi műfajú, felnőtteknek vagy gyermekeknek szóló mű alkotásáról. Életének fordulópontját *Az öröm vonzásában* (*Surprised by Joy*) című népszerű vallomások kötetében fejti ki.

A dolgozat egyik fő szakirodalmi tétele, a *Narnia titkai A-tól Z-ig* című kötet külön fejezetet szentel az író életrajzának, a kötet szerzőinek – James S. BELL Jr.-nak és Cheryl DUNLOPnak – meggyőződése ugyanis, hogy C. S. Lewis gyermekkorban átélt traumái – édesanyja korai elvesztése, a bentlakásos iskola negatív élményei – mind-mind hatással voltak könyveinek mondanivalójára. Nem csak a való élet hatott azonban az írói fantáziára. „Lewis önéletrajzában [a főntebb emlegetett *Az öröm vonzásában* című kötetben] személyes fejlődésében kulcsszere-

pet tulajdonít gyermekkori otthonának, Little Leának. Úgy írja le a házat, mint ahol bárhol és bármikor található olyan könyvet, amelyet még nem olvasott, és egyiket sem tiltották el tőle. Ez a hatalmas családi könyvtár az örökké esős Belfastban igen jól jött az ifjú Lewisnak, és fantáziája kiapadhatatlan forrásának bizonyult.” (BELL–DUNLOP 2008, 31. o.)

Utazás Narniába – egy út a keresztény tanításokhoz

A *Narnia krónikái* egy hétrészes regénysorozat, amely többek között bibliai alapokhoz visszanyúló elemekből épül fel, és a fantasy műfaj gazdag világába ágyazva szeretné átadni a gyerekeknek a megváltás üzenetét és csodáját. Mindehhez a legkülönbözőbb mitológiai mondakörökből – görög-római, germán-skandináv, kelta – merít kiegészítő elemeket, és néha úgy tűnhet, szervezőelemként is segítségül hívja ezeket, de valójában csak a formajáték, az illusztráció gazdagsága kedvéért használja fel őket. Narnia egy olyan világ, bolygó, szféra, vagy nevezhetjük dimenzióknak is, ahová csak kiválasztottak juthatnak be. A regényfolyamban négy testvér a kiválasztott, akiket szüleik a második világháború idején londoni otthonukból a bombázások elől egy vidéki professzor kastélyába menekítenek. A szó-rakozott professzort tekinthetjük a szerző, C. S. Lewis alteregójának. Ő az egyetlen a mi világunkban, aki ismeri a ruhásszekrény titkát, és ő az, aki mindig sejtelmesen hunyorog szemével, és maradéktalanul elhiszi a hihetetlen hangzó történeteket még akkor is, ha azok valóságában – kezdetben – még maguk a gyerekek is kételkednek. Később kiderül, a professzor *A varázsló unokaöccse* című – Lewis által hatodikként megírt, de a krónika időrendiségét tekintve első – kötet Digory Kirke névre hallgató gyermekhőse, aki a Pevensie gyerekekhez hasonlóan kisfiúként szintén eljutott Narniába.

Narnia különös világába minden részben más titkos ajtó, ablak vagy valamilyen különleges átjáró vezet. A dolgozat fő tárgyát képező, *Az oroszlán, a boszorkány és a [különös] ruhásszekrény*¹ című, elsőként megírt történetben az átjáró egy télikabátokkal telepakolt molyirtós ruhásszekrény, amelyet bújócskázás közben a legkisebb gyermek, Lucy Pevensie fedez fel, akinek testvérei az első élménybeszámolóját követően egyetlen szavát sem hiszik el. Aztán maguk is belecsöppennek a csodába. Korántsem véletlenül!

A négy gyereknek – a legidősebb a felelősségteljes Peter, aztán az aggodalmaskodó, okoskodásra hajlamos Susan, majd a dackorszakban szenvedő, később a legna-

gyobb jellemfejlődést megélt Edmund és a gyermeken tiszta, nyíltszívű kis Lucy – küldetése, feladata van a másik világban. A „varázslatos országban” átélt élményeik első látásra csupán odaát érvényesek; ám a gyerekek korántsem öncélú tapasztalatokra tesznek szert: a megélt kalandokból ebben a világban is profitálhatnak. Beavatás ez a számukra. A csodát „kézzel foghatják” odaát, de ennek emlékét, élményét haza kell hozniuk, és éltetniük kell ebben a kevésbé csodás, szenvedéssel teli világban is. A *Narnia krónikái*ban tehát – értelemszerűen és részben műfaji sajátosságból fakadóan – meghatározó a didaktikus, tanító elem. Nem kiszakítani kívánja a gyerekeket a valóságból, épp ellenkezőleg, valóságlátásukat, az öröme és a felelősségre való képességüket kívánja formálni, ezért tartom nagyon hasznos, pedagógiai célokra is használható keresztény irodalomnak a *Narnia krónikáit*, különösen is a *Ruhásszekrényt*.

Fantasy a hitoktatásban?

Kalevi Tamminen és szerzőtársai *Hogyan tanítsunk hittant?* című vallásdidaktikai alapkönyve külön fejezetet szentel annak a témának, hogyan lehet a hittanórákon műalkotásokat hatékonyan felhasználni. A gyermekek érdeklődésének felkeltése és fenntartása a bibliai tanítás és a hitélet iránt roppant nagy kihívás a mai virtuális képrengtetegben. Van azonban egy olyan irodalmi műfaj, amely véleményem szerint a „legelvetemültebb” okosmobil-nyomkodó, videójáték-bűvölő tanulók számára is vonzó elidőzésre hívó és érdeklődést felkeltő lehet, ez pedig a *fantasy*.

Mesék, mítoszok és a keresztény fantasy

A műfaji alapok

A *fantasy* angolul ’fantáziát’, ’képzeletet’ jelent. A fantasztikus irodalom egyik műfaja, amely az írott kezdetek után a műfaj köré szerveződő filmes, szabadidős kultúrát és legújabbban a fantasy témájú számítógépes játékok kultúráját is magában foglalja. Régebben a kritikusok nem tekintették „irodalmi” műfajnak a szó klasszikus, „igényes szépirodalom” értelmében, és az irodalmi lexikonokban sem szerepelt címszóként. Mára a műfaj legkiemelkedőbb remekműveit általánosan elfogadott szépirodalmi műveknek tekintjük.

A *fantasy* a 19–20. század fordulóján induló és a század második felében kibontakozó fantasztikus irodalmi, képzőművészeti és iparművészeti stílus, amely kezdetben az angolszász irodalomban fejlődött önálló irányzattá. Fő jellemzője, hogy a tartalma többnyire olyan fiktív, mitikus jellegű, valamilyen tekintetben mindig irreális,

¹ Az általam használt korai kiadás címében szerepel a „különös” jelző, a szakirodalomban és az interneten fellelt anyagokban nem, ezért a művet a könnyebbesség kedvéért a továbbiakban csak *Ruhásszekrényként* emlegetem.

az író által teremtett, az ő fantáziájában felépített alternatív világokba mint keretbe van ágyazva, amely felépítésében, fizikai és etikai törvényeiben, értékeiben, élővilágában rokonságot mutat az ősi vallások és mítoszok által megteremtett képzeletbeli világokkal. A fantasy ezek felépítésében – írótól, műtől függően – egyaránt merít a gótikus romantika történeteiből, a középkori lovagvilág hősi énekeiből és lovagregényeiből, az ókori és kora középkori – különösen az északi, kelta, germán, skandináv – mítoszokból és eposzokból, illetve a vele rokon (de nem azonos) science fiction műfaj által teremtett világokból – akár egyazon műben is. A fantasy műfaj köré egész kultúra szerveződött, amelyben vannak szerepjátékok, filmek, „világépítő” klubok, s ezek háttérében csak fantasyt forgalmazó könyvkiadók és számítógépes játéktervező cégek működnek.

A fantasy idővel változatos műfaji divergencián ment keresztül; több alaptípusa, alműfaja és közties vagy keverék típusa alakult ki. Ezek részletekbe menő felsorolása szétfeszítené e dolgozat kereteit, ezért csak a Narniához kötődő legfontosabb altípusokat és rokon műfajokat említjük meg. Alap kategóriáját tekintve a *Narnia krónikái* úgynevezett *epikus fantasy* (*epic fantasy*): a történet alapja egy nagy szabású, magasztos közös célért vagy elvért, hatalmas küzdelmek árán véghezvitt törekvés, legtöbbször (részben) pozitív befejezéssel. C. S. Lewis regénysorozata emellett egy közties vagy keverék típus jegyeit is tisztán hordozza: ez a *mese- vagy tündérmese-fantasy* (*fairytale fantasy*): klasszikus 18–19. századi mesevilágra épülő történet, amely a régi műfaj szabályait nagyban megtartja, de mondanivalójában újat alkot. A *Narnia krónikáinak* erősen didaktikus vonulata a meseelemek műfaji szervezőerejéből és funkciójából táplálkozik.

Rokon műfajok

A fantasy műfaj alapelemeit és felépítését tekintve rokon a *mítoszsal*: tulajdonképpeni lényegét tekintve klasszikus mitikus műfaj, amely sokszor történelmi valós elemeket ötvöz a mesék világával. A mítosz egyes ősi történeteket ezáltal képes megőrizni az utókor számára. (Ilyen például az *Iliász*, amely elvezetett Trója megtalálásához.) A fantasy sajátos, egyedi mitológiájával meghatározott üzenetet, mondanivalót közvetít.

A fantasy alapvető rokonságban áll a *mese* műfajával is. A fantasyművek a mítoszok mellett a népmesék világából is sokat merítenek. A két műfajt leginkább a célközönség különbözteti meg: a mesék elsősorban gyerekeknek készülnek, ezzel szemben a fantasy felnőtt olvasókhoz is szól. Korábban a fantasy műfaj önállósodása előtt egyes – ma már fantasyként kategorizált – műveket meseként soroltak be.

Keresztény fantasy?

Az irodalomtudomány műfajelmélettel foglalkozó szakirodalma a fantasyn belül nem tart számon különálló, „keresztény” jelzővel ellátott műfaji altípust. Beszélhetünk-e mégis keresztény fantasyról, ha egy író keresztény hitének alapjait és fő tanításait újszerű feldolgozásban szövi bele műalkotásának mondanivalójába? Van-e keresnivalója a szabadon szárnyaló alkotói fantáziának egy olyan műben, amely a keresztény hit legfontosabb tanításait kívánja átadni elsősorban gyermekeknek, de felnőtteknek is? Közelebb lehet-e hozni a keresztény üzenet lényegét ezzel a „módszerrel” a gyerekekhez vagy akár a felnőttekhez? Vizsgáljuk meg, milyen alapokra építi fel C. S. Lewis sajátos fantáziavilágát, s hogyan viszonyul a teremtő képzelet mint módszer és tanítóeszköz a keresztény teológiai reflexióhoz.

Teológiai barangolások Narniában

Képzelet a hitéletben és a gyermeki megajándékozottság

Miért lehet épp a négy Pevensie gyermek kiválasztott? – tethetjük fel a kérdést Lewis regényének tanító jellegét előtérbe helyezve. Egyrészt olyan, már-már közhelyesnek tetsző tulajdonságok társíthatóak hozzájuk, mint az ártatlanság, a teljes nyíltság, a jószívűség, a bizalom, az őszinteség, a bátorság, valamint a megkísérthetőség, a tapasztalatlanság miatti elbukás lehetősége s az emiatt kialakuló fejlődésre, megújulásra való képesség, a „megfordulásra” (*metanoia*) való készség. Ha belegondolunk azonban, épp ezek a jórészt gyermeki tulajdonságok azok, amelyek kisebb-nagyobb módosulásokkal a felnőtt emberben is megőrződnek, s ez az egyetemes emberi érzés- és élményvilág képezi a spirituálisitással és a hittel való rokonság alapját, hiszen a *keresztény hit* kialakulásának és fejlődésének *pszichés alapjai* is ezek. (A gyermeki érzélemvilág megőrzésére jó példa a *Ruhásszékrenyben* a professzor alakja.)

Az Apológia Kutatóközpont Harry Potter-jelenséget vizsgáló oldalai is foglalkoznak ezzel a kérdéssel. A képzelet emberi életben betöltött szerepét kutatva először a gyermekkori világképet elemzik. A gyerekek otthon érzik magukat a varázslat világában, hiszen világgépük animisztikus, számukra minden élő és személyes. A tanulmány rámutat, hogy a képzelet és a lelki egészség között szoros összefüggés van, ugyanis egyes traumáikat, hiányélményeket csak így tudják feldolgozni a gyerekek. Nem csak kiskorban van azonban szükség erre a – nevezzük így – képességre. „A képzeletnek a hitéletben is komoly szerepe van. Minden hívőnek vannak elképzelései Istenről és a túlvilágról, és bizonyos etikai parancsoknak sem tudnánk engedelmessé válni, ha nem tudnánk beleképzelni magunkat mások helyébe – ld. Mt 7,12 vagy Róm 14.” (SZALAI, 1. o.)

Wolhart Pannenberg teológiai antropológiáját hívom segítségül ezen a ponton – korántsem esetleges módon. A valláskritikával erősen élő teológus ugyanis – C. S. Lewishez hasonlóan – rendkívül fontos szerepet tulajdonít az ember hite és hajtóereje működésében annak a „másodlagos naivitásnak”, amely például a mesék olvasása közben is megérinthat bennünket.

Az ember ráutaltsága Istenre abban nyilvánul meg Pannenberg szerint, hogy rendeltetését nem eleve ismeri, hanem kutatnia kell utána. Ez a hiány, ez a szomjúság tehát inspiráló, Istenhez hajtó erő. PANNENBERG szerint a különböző vallások üzenetét azon kellene lemérnünk, „hogy betemetik-e vagy hagyják kibontakozni az emberi egzisztencia végtelen nyitottságát” (1991, 23. o.).

Elsőre paradoxonnak tűnhet az állítás, miszerint az embert éppen Istennel való kapcsolata utalja vissza újfent a világba. Az ember rendeltetése, amely őt Istenhez kapcsolja – fogalmaz Pannenberg – abban mutatkozik meg, hogy Isten mindent átható uralmának képviselőjeként uralkodik a világon. A szerző az ember világban történő ténykedését elsőként a nyelven, majd a kultúra „mesterséges világán” keresztül vizsgálja. Innen jut el aztán a *fantázia* fogalmához.

Pannenberg szerint a fantázia ereje teszi képessé az embert teremtő teljesítményekre. Az emberi viselkedés tartalmaz valami cél nélküli, játékos, szabad elemet – írja –, mindaddig, amíg ő maga nem rendeli alá maga által tételezett céloknak. Aki csak célokat hajkurászik egész életében, előbb-utóbb elsorvad és lendületét veszti Pannenberg vélekedése szerint. Itt tehát megint egy olyan szerzővel találkozhatunk, aki bizonyos fokig transzcendenciát tulajdonít ezeknek a látszólag „társadalmilag haszontalan” tevékenységeknek; aki tudja, hogy a fantáziának kulcsszerepe van az emberi lét kibontakoztatásában. A szerző odáig megy, hogy azt állítja: „Minden egyes tovalendítő tudományos belátás megszületése – legyen az matematikai, történet- vagy természettudományi – hirtelen ötlettel kezdődik, a fantázia föllobbanásával.” (Uo. 48. o.)

A fantáziának ezek szerint van egy nagyon is produktív, gyakorlati és egy tökéletesen elvont eleme is. Ezenkívül egy különleges idői vonatkozással is rendelkezik: „Noha mint a képzetek megalkotásának és újbóli fölidézésének forrása föleleveníti az emlékezet tartalmát is, mégsem csak a múltbéli ismételteti, hanem teremtő módon mindig fölfedez valami újat is. Ez bizonyosan összefügg a jövő iránti sajátos emberi nyitottsággal.” (Uo. 49. o.) A fantázia föllobbantásával voltaképpen Isten termékenyíti meg az embert belső világában, állítja Pannenberg. Teremtő aktivitásával az ember megajándékozott.

Ez a *megajándékozottság* érződik C. S. Lewis Narnia időtlen világáról írott soraiban, és ez az, amit az olvasó is megérezhet, és amellyel maga is gazdagabb lehet. Hitébresztő, reményt adó regénysorozat a *Narnia krónikái*, de felmerülhet bennünk a kérdés, vajon miért kellene ehhez

mindenféle kentaurok, faunok, beszélő állatok, boszorkányok, törpök, sárkányok, habléányok – miért nem elégedhetünk meg a képes bibliák képi világával?

Szentírásunk végtelen gazdagsága ellenére rendkívül szikár irat. Gondoljunk csak bele – egy mai bibliai történet adaptációjának példáját hozva –, hogy Nőé történetét Darren Aronofsky rendezőnek a hollywoodi „nagy dobáshoz” mennyire föl kellett dúsitania, át kellett dolgoznia ahhoz, hogy valóban eladható forgatókönyvet hozzon létre. És az eredmény? A történet már köszönő viszonyban sincs az eredeti biblikus vízőzön-elbeszéléssel. (Külön írást érdemelne Nőé történetének és a sumér vízőzön mítoszoknak az összevetése, de ez most szorosán nem kapcsolódik témánkhoz.)

A „megfordított” mitológia

Relatív világok és világképek

A Földről származó embereket „Ádám fiainak” és „Éva leányainak” nevezik a Narnia-regényekben az első emberpártól való származás miatt – ez szintén egyértelmű utalás C. S. Lewis keresztény világképére. Az ember eredendően nincs jelen Narnia világában. A Fehér Boszorkány kémjei a regény elején állandóan emberi behatolókra figyelnek, mivel a boszorkány retteg a jóslat beteljesülésétől: „Ha Cair Paravelben megjelenik Ádám fia, / A zord időnek el kell innen kotródnia.” Száz évvel az örökös tél beállta után Lucy Pevensie megérkezik Narniába, és összebarátkozik Tumnusszal, a faunnal, innen pedig már ismerjük a történetet...

Bár sok kritikus didaktikussággal támadja az író, az életművében elmélyedők hangsúlyozzák: „Lewis nem hitt abban, hogy a nyilvánvaló mondanivalóval és rossz történettel bíró könyveknek túl nagy hatása lenne az olvasókra. A könyveiben segít nekünk megérteni: a jóság szeretetét úgy sajátíthatjuk el, ha jó embereket – és persze egy jó világot – ismerünk meg.” (BELL-DUNLOP 2008, 7. o.)

Ez a jó világ egy kis univerzum, amelynek saját törvényei vannak. Az írói fantázia pedig – ahogy ezt már emlegettük – szabadon szárnyalhat. Nem csupán érdekes, de keresztény szemszögből az egyik legfontosabb írói eszköz a regényben a *relativitás* aspektusainak érzékeltetése, a különböző nézőpontokkal történő megismertetés igyekezete, amelyet leginkább „megfordított mitológiának” nevezhetnénk. „Narniai nézőpontból szemlélve a földi gyerekek [vagyis maga az »ember«] mitikus teremtmények.” (Uo. 157. o.) Erről árulkodik a Tumnus könyvespolcán található *Mítosz-e az ember?* című kötet is. Első ránézésre talán fel sem tűnik, de éppen ebbe a korántsem öncélú írói fogásba rejtette Lewis a *Ruhásszekerény* egyik legfontosabb – a keresztény megváltástan, a szótériológia szempontjából alapvető – tanítását.

Ami a mítoszt mint műfajt illeti, annak elemei sok helyütt felbukkannak a regényben, a Narnia titkait kutató kötet is egy egész fejezetet szentel neki. A fogalmat a szerzők úgy határozzák meg, hogy a különböző kultúrák a mítoszokon keresztül tanítják meg az embereket arra, hogyan viszonyuljanak a természetfelettihez, a természet erőihez, azaz saját világukhoz és egymáshoz, emberi kapcsolataikhoz.

„Te hiszel az emberben?”

A szerző Narnia-mítosza – pontosabban ez a „megfordított” mitológia – egy kifejezetten gyerekeknek való eszköz és irányító a krisztusi tanításhoz, amely a felnőttek számára is meghatározó üzenetet hordoz. Nem öncélú fantáziálgatás csupán, hanem egy ihletett, koncepcióval is bíró elgondolás: „Lewis hitt abban, hogy a mítoszok képesek kifejezni az igazságot, méghozzá azáltal, hogy tükröt nyújtanak a világ megértéséhez, s e tükrök valójában az egyetlen »igaz mítoszt«, Jézus Krisztus történetét tükrözi. Jézus történetét nehéz egyszerre befogadni. Ezért a mítoszok és mesék segíthetnek abban, hogy meglássuk és megértsük »az igaz történet« néhány részletét.” (Uo. 55. o.)

A keresztények számára legnagyobb igaz történet, a megváltás műve az írói ábrázolásban jóval összetettebben, színesebben és többszörösen „megcsavarva” jelenik meg és bontakozik ki. Krisztus a mi emberi világunkba jött el, és áldozata révén, a bűn, a gonosz és a halál felett aratott győzelmével véghezvitte a szabadítást; Lewis mesevilágában az emberek (a gyerekek) abba a másik világba kerülnek át, ahol a megváltó (Aslan, Narnia teremtménye és megváltó oroszánkirálya) várja őket, hogy a (fel)szabadulásra vonatkozó ősi prófécia valóra válhasson.

A kereszténység legnagyobb szabású narratívájával való önkéntelen összevetés során az író szinte észrevétlenül eléri, hogy a „nagy igaz történet” olyan részletei és aspektusai is hangsúlyossá és lényegessé váljanak számunkra, amelyek a hagyományos keresztény tanításban sokszor háttérbe szorulnak. Mikor Narniát megismerjük, egyből világossá válik, hogy megváltásra szoruló világ. Ám azt is tudjuk, hogy a bukott emberiséget jelképező gyermekeknek is megváltásra van szükségük. Narnia lakói – a próféciák ismeretében – mindezzel együtt mégis úgy várják az ember(ek) megjelenését, mint egyfajta megváltó(k) érkezését. Az ember megjelenése a narniai hitvilág szerves része, szinte halljuk, amint a gyengébb hitű egyedek azt kérdezzük egymás között a hosszú téli advent alatt: „Te hiszel az emberben?”

Ezen a ponton a felszínes és merev teológiai ítéletalkotás könnyedén azt állíthatja, hogy C. S. Lewis elvesztette a párhuzamot a keresztény narratíva üzenetével, és innentől szabad, de már jelentéktelen alkotói utakon jár, amely a keresztény hit szempontjából irreleváns. Nos, ez koránt sincs így.

Példázat a megváltásról – egy másik világban

C. S. Lewis „megfordított” mitológiájának mélyebb megértéséhez segít, ha kutatásunk fókuszát egy bibliai műfaj felé irányítjuk: érdemes a példázat vagy példatörténet műfaját szemügyre vennünk abból a szempontból, hogy mi a fő különbség a helyesen értelmezett példázat és a tévutakra vezető allegorikus értelmezés kísértése között. Az allegória olyan metaforákból és hasonlatokból felépített történet, amelynek minden egyes eleme megfeleltethető valami e világi valóságos dolognak. A példázat ezzel szemben narratív elemeinek átfogó értelmében hordozza egy tanítás lényegét, és egyáltalán nem szükséges minden részletét beazonosítani a valóság alkotóelemeivel. Ennek az alapvető különbségnek a megértése kulcsfontosságú, hiszen Lewis jól ismerte a bibliai példázatokat, és a mítosz, a mese és a példázat eszköztárát erkölcsi-eszmei tanításra használta, nem pedig a valóság – mégoly fantáziadús – reprodukálására. Így válik világossá, hogy miért ábrázolja regényében összetettebb módon (igaz, egyúttal didaktikusabban is) a megváltás művét, Lewis ugyanis azt üzeni a fordított mitológiával, hogy *nincs megváltás az ember részvétele nélkül*.

A keresztény antropológiai gondolkodás és a szotériológia szempontjából kétségkívül ez a legizgalmasabb, legtöbb kihívást jelentő gondolat. A felszínes teológiai reflexió itt azzal vádolhatja az írókat, hogy meseszövése és a mitológia csúrés-csavarása közben a *szünergizmus* – az isteni és emberi cselekvés azonos szintre hozása – csapdájába esik. Lewis azonban sehol nem sugall olyasmit, hogy az ember ugyanolyan szinten lenne Narnia megváltója, mint Aslan, az oroszánkirály. A megváltást Narniában is Aslan helyettes áldozata, halála és feltámadása indítja el és viszi véghez. Ám a Pevensie testvérek hatalmas fejlődése és óriási próbatételt jelentő küzdelmei, valamint saját eredeti nagyszerűségükbe történő beavatásuk nélkül mindez mit sem érne. A Pevensie testvérek a regény végén egy helyreállított, a sötét erőktől megszabadított, harmonikus világ dicső, de felelős uralkodóivá válnak – összhangban azzal a bibliai tanítással, amely szerint az ember eredeti rendeltetése szerint a teremtett világ felelős uralkodója, gondozója és irányítója. És ezen nekünk, megváltott keresztény hívőknek is el kell gondolkodnunk: nemcsak a mesék varázslatos képzeletvilágában elmerülő gyerekeként, de felelősségteljes hívő felnőttekként is egyértelmű számunkra az üzenet: önmagunk és a világ jobbá válásáért cselekednünk kell, rengeteg feladatunk van a világban.

Figyelemre méltó a regény idősíkokkal szabadon játszó vonatkozása is. Lucy első látogatása Narniában órákig tart, míg a négy testvér fő narniai kalandja, majd királyi uralkodásuk tizenöt évig, de mindkét alkalommal csak néhány másodperc telik el Földön. Ez nem csupán az írói játékoság eszköze. A gyerekek élménydús kalandjaik után mindazt a lelki gazdaságot, gyarapodást és fejlődést, amelyre Narniában tettek szert, ugyanabban az élet-

korban viszik tovább magukkal a való életben, amelyikben éppen átkerültek Narniába.

Aslan, az oroszlánkirály

Uralkodó, teremtő, megváltó

Az Aslan névre hallgató titokzatos lény Narnia teremtője és uralkodója egyben. Érdekes, hogy alakjában összefonódik a teremtő és a megváltó aspektusa. Ezt a két aspektust csak a krónika első két részének vázlatos ismertetése után tudjuk elemezni.

Elöljáróban azonban még néhány gondolatot el kell mondanunk „az állatok királyáról”, amelyre feltehetőleg nem csak a bevett mesei formula miatt esett Lewis választása. A mítosz mibenlétét taglalva tér ki a *Narnia titkai A-tól Z-ig* kötet az oroszlánra mint archetípusra: „A mítosz egyik szerepe a példamutatás, az allegória, amelyben a jól felismerhető, szimbolikus szereplők egyértelmű útmutatást adnak a történet mondanivalójának megértéséhez. Az ilyen archetípusok a világirodalomban a mai napig megtalálhatók szinte minden nép írásában.” (BELL-DUNLOP 2008, 57. o.) Az oroszlán archetípus a hatalmat, az erőt és a bátorságot képviseli.

Az oroszlán ugyanakkor Krisztus-szimbólum is. A Szentírásban mind az oroszlán, mind a bárány jelképezi Jézus Krisztust, mégpedig ugyanabban a fejezetben, a Jelenések könyve 5. fejezetében. Jonathan EDWARDSnak a Hermeneutikai Kutatóközpont jóvoltából jelent meg egy prédikációja – *Oroszlán és bárány – Krisztus szépsége* címmel – magyar nyelven (2012).

Az író egyszer elárulta, hogy az Aslan névre az *Ezeregyéjszaka meséiben* talált rá. Az *aslan* török szó, jelentése oroszlán. A „nomen est omen”-hez kapcsolható az az érdekes rész is a regényből, amelyben a gyerekek megérintettségéről olvashatunk, amikor az Aslan nevet először meghallják: „Ekkor különös dolog történt. A gyerekek sem tudtak többet Aslanról, mint amit ti tudtok róla. Mégis, a hód szavai különböző hatást keltek bennük. Talán ti is voltatok már úgy, hogy valakinek a szavai különösen hatottak rátok – félelmesnek vagy rejtelmesnek tűntek, netán kellemes bizsergető érzést váltottak ki. Mintha erre vártatok volna hosszú idő óta.” (LEWIS 1988, 57. o.) A szereplők közül kire-kire személyiségének megfelelően hat a nagy név.

Érdekes kettősség jellemzi Aslan alakját: egyrészt hatalmas, erős és tekintélyt parancsoló, ellenségeiben rettegést, követőiben rajongást kelt, másrészt egy melegszívű-gondoskodó figura, aki lehajol „teremtényeihez”. Mintha az Ő- és az Újszövetség istenképét tennék egymás mellé.

A történet szempontjából időrendben első rész, *A varázsló unokaöccse* – C. S. Lewis ezt a részt jóval a *Ruhászkekrény* után, 1957-ben írta – Narnia teremtésének történetét beszéli el. Aslan – egy titokzatos, nálánál még ha-

talmasabb lény, apja, a *Tengereken túli Nagy Kormányzó* rendelkezésére (akiről semmit nem tudunk) – énekével hívta életre a napot, a csillagokat, a tájat, a növényeket és az állatokat. Mikor végzett munkájával, kiválasztott bizonyos állatokat, akiket – lehetetével – a beszéd képességével és emberi gondolkodással ruházott fel, de kikötötte: meg kell válniuk állatias viselkedésüktől. Nekik és a többi teremtménynek adta Narniát otthonul, hogy bölcsességgel és gyöngédséggel uralják.

A szakirodalom mindezek ellenére az Atyaistennek a tengerentúli világ császárárt tekinti, akiről nem sokat tudunk, csak annyit, hogy az ő szelleme az, amely beoltotta Narniát az ún. Mély Varázslattal, mely prófécianak is tekinthető, és amelyben meg van írva a „Fiú”, Aslan halála is.

Aslan Narnia benépesítése után az első uralkodókat választotta ki, a szintén az emberek világából érkező kocsist és feleségét mint I. Frank királyt és Helén királynőt. Megbízta őket az ország békés igazgatásával. Tudatában annak, hogy a gonosz boszorkány, Jadis is belépett Narniába, Aslan elküldte az ebben a részben még szintén Narnia-járó későbbi kastélybéli professzort – akiről fentebb megállapítottuk, magának a szerzőnek az alteregója –, Digory Kirket Narnián túlra, a Nyugati Vadonba, hogy hozzon el egy bizonyos varázssalmát. Mikor Digory visszatért, elültették az almát a folyó mellett, amelyből azonnal terebélyes fa nőtt. A mágikus fa védelmet biztosított az ország számára Jadis ellenében – aki a következő részben Fehér Boszorkányként tért vissza és lett a Pevensie gyerekek legfélelmetesebb ellensége.

Aslan megengedte Digorynak, hogy az új fáról hazaviessen egy almát, amellyel meggyógyíthatja beteg édesanyját. Magját Digoryék kertjében vetették el, hatalmas almafa nőtt belőle. Sok évvel később, amikor egy nagy viharban a fa kidőlt, Digory – már Kirke professzorként – ruhásszekrényt faragtatott belőle, amelynek különösségéről fentebb már szintén szözlünk.

A teremtés vagy életre keltés csodájával azonban nemcsak a kezdeteket elbeszélő regényben találkozhatunk, hanem visszatérő elem a krónikákban...

Ha Aslan eljön, tavasz lesz

A *Ruhászkekrényben* a Narniában éveken át tartó hideg telet varázsoló Fehér Boszorkány sorra kővé változtatja áldozatait. Aslan mint Megváltó érkezik a hideg-rideg télbe – saját egykori teremtett világába –, és közeledtével egyre olvad a jég, húzódik vissza a hótakaró. Aslan a reményt hozza magával, és ezt a fák és gyökerek is megérik: tavaszba borulnak. Ezen a ponton, e gazdag szimbólum körüljárásához szükségesnek tartom ismét, hogy teológiai kitérőt tegyünk.

A reménység teológiájával Jürgen Moltmann munkásságát tanulmányozva találkoztam. Azért is kapcsolható a Narnia elemzéséhez nagyon jól ez a teológiai koncepció, mert olyasmit emel ki az Újszövetségből, ami talán a leg-

könnyebben és legplasztikusabban eljuttatható a gyermekekhez is, jelesül magát az örömhírt, az örömet, az élet ajándék jellegét.

1988-ban Jürgen Moltmann tübingeni teológusprofesszor tiszteletére adta ki a református egyház a *Kincs a szántóföldben* című gyűjteményes kötetet, amelyben számtalan „örömös” teológiai eszmefuttatás kapott helyet (MOLTMANN–SZATHMÁRY 1988). Ezek közül Szathmáry Sándor a „tavasz teológiájáról” szóló tanulmányát emelném ki, amelyben a neves professzor elmondja, a tavasz „többsíki” kifejezés. Háromféle jelentést ért ez alatt:

1. a természet megújulása,
2. a mindenség eszkatologikus megújulása,
3. az ember megújulása Krisztusban.

Ebből következően létezik a tavasz szónak egy átvitt, lelki értelme is. Az összekötő kapocs mindkét hármasközött Isten Szent Lelke, amelyről háromféle relációban elmélkedhetünk a Szathmáry-féle hármasközpontú világában: a Szentlélek a *természet*, az *emberi lélek* és az *emberi élet* megelevenítője (uo. 78. o.).

A megelevenítő világosság forrásának Jézus arcát nevezte Szathmáry Sándor, amely ragyogást oly sok ikon és egyéb műalkotás igyekezett már „láthatóvá” tenni. A világosság által „értem az Istent, megtalálom önmagam, értem ezt a világot”, fogalmaz a szerző. Nem mást ígér tehát ez a fény, mint a világban való helyünk, hivatásunk, életünk értelmének megtalálását. Végül a halál utáni élet földi reménységét is a Szentlélek szíthhatja föl a szívekben, tér rá mondanivalója eszkatológiai részére Szathmáry Sándor.

Ha az írás tanúságát a tavaszhozó regénybeli Aslanra vonatkoztatjuk, meg kell említenünk még néhány kulcsfontosságú jellemzőjét és néhány lényeges regénybeli jelenetet.

Három az egyben?

Aslan teremtő (vagy másodteremtő) voltát már főtebb tárgyaltuk. A második rész központi jelenete, amikor (Edmund árulása, bűne miatt) Aslan föláldozza magát – első sorban Edmund megmentéséért, végső soron azonban egész Narniáért, a saját teremtményeiért. Narnia törvényei szerint az áruló – ez esetben a rossz útra tévedt, mohó és becsvágyó Edmund – vére azt illeti, akinek az illető „árulkodott”. Edmund a megkísértett és bűnbe esett ember típusa, aki megváltásra szorul. Aslan tehát a történet cselekményének nagy részében hiányzó, mert fogságba került negyedik Pevensie gyermek megmentéséért – és az ősi próféciákkal összhangban – feláldozza önmagát, és hatalmáról lemondva kiszolgáltatja magát a sötét erőket képviselő boszorkánynak.

Ezen az éjszakán az oroszán – ahogy Krisztus is a Bibliában – virraszt. Önként adja át magát, és sétál át a boszorkány sötét erdejébe, és ott nem áll ellen az őt gúnyolóknak, bántalmazóknak. A sötétség lényei kigúnyolják, megalázzák, megfosztják a szintén bibliai alapon – Sámson tör-

ténetéből ismeretes – erőt hordozó sörényétől/hajától is, és a titkos írásokat tartalmazó kőtáblán a Fehér Boszorkány meggyilkolja. A két lánytestvér, Susan és Lucy kísérik el utolsó útjára, ők siratják a dicső királyt meggyalázott holtteste mellett, és ők a szemtanúi aztán feltámadásának is – ahogy a Bibliában is elsőként női tanúk viszik hírére a csodának. A kőtábla váratlanul szétreped – ahogy a jeruzsálemi templom kárpitja is meghasad –, megvirrad, és Aslan teljes erejében, hatalmának teljében újra előttük áll. Aslan elmagyarázza a döbbszent lányoknak, mi is történt: „...a boszorkány ugyan élt a jogával, hatalma mégsem terjed ki mindenre, így a csodákra sem. [...] Nem tudja, hogy ha a jóságot és az igazságot elpusztítja, a Kőtábla kettéhasad, és a Halál, a Rosszaság szelleme megszűnik többé működni és létezni. [...] Ha ismerte volna az áldozat valódi jelentését, az ősi törvényt is máshogy értelmezte volna.” (LEWIS 1988, 128. o.)

A krónika második részéből az is kiderül, Aslanról soha senki nem tudja, hol jár, mit csinál. A regénybeli bohókás Hódpapa szavaival: „Ő jön és megy. [...] Sokáig nem szeret egy helyen maradni. És persze más országok is vannak, ahol szükség van rá. Ez így van rendjén... végső soron vadon élő állat. Nem egy *szelídített* oroszán.” (Uo. 144–145. o.)

Ez a feltűnés-eltűnés mozzanat rögvest felidézheti bennünk a következő igehelyet János evangéliumából: „*A szél fú, a hová akar, és annak zúgását hallod, de nem tudod, honnan jő és hová megy: így van mindenki, a ki Lélektől született.*” (Jn 3,8)

Még egy dolog alátámaszthatja azt a hipotézist, amelyet ennek kapcsán bátorkodunk felállítani: Aslan az Atya és Fiú mellett a Szentlélek egyes attribútumainak is hordozója a regényben. Feltámadása után Lucy és Susant hátára véve siet a boszorkány kastélyába, hogy az ott kővé változtatott jó narniaiakat újraélessze. A kő a halál szimbóluma. Az „újraélesztés” úgy történik, hogy Aslan a szobrokra lehel: „...rálehel a kőoroszlánra, az változatlanul mereven állt. Majd vékony aranycsikocská villant át a nyakán, aztán szétáradt, mint a papírba kapott láng.” (Uo. 132. o.)

A lehelet is a Szentleket jelképezi. A Szentlélek megelevenít, újjáteremt, megszabadít, meggyógyít. A diadalmas, „Teremtőt” dicséret életet jelzi az is, hogy Aslan sikeres „újraélesztő akciója” után ilyen sorokat olvashatunk a könyvben: „Az eddigi halotti fehérség helyett az udvar tarkállott a színektől: sima, barna szőrű kentaurusok, egyszarvúak, különféle madarak, vörös-barna szőrű farkasok, kuttyák, sárga patájú szatírok, törpék karmazsin ruhában *nyüzsögtek*, ezüstös levelű nyírfák, zöldellő fák hajladoztak. Néma csendesség helyett az egész udvar zengett az állatok zsvajától; horkantottak, üvöltöttek, csaholtak, ugattak, visítottak, turbékoláltak, nyérítettek, dobbantottak, ujjongtak, hurráztak, énekeltek, nevettek – egyszóval *boldogok* voltak.” (Uo. 133. o.)

Ez a tarka kavalkád, lüktető sokaság a pusztá létével is

Teremtőjét dicséri – a regényben Aslant. Itt tehát a *jó* mint etikai kategória találkozik a *széppel* mint esztétikai kategóriával – ahogy a teremtésben is –, és ez a találkozás mindig valami emberfeletti jelez. Az erkölcsi győztes Aslan, aki a halál felett is diadalmaskodott, és elhozta Narniába – is – az örök tavasz ígését.

Teológiailag természetesen vitatható Aslan „szentháromságának” megjelenítése, de jegyezzük vele, hogy egy irodalmi műről beszélünk, amellyel szemben nem támaszthatunk ilyesféle „tudományos” teológiai elvárásokat.

Eljövendő tavaszok – a Narnia eszkatológiája

Nem csak a földnek színe lesz újjá Narniában. Az embergyerekek szívében is megszületik a tavasz, illetve viszik magukkal tovább – a ruhásszekrényen innenre is – a tavasz ígését, amelyet az ismét más tájak felé induló Aslantól kaptak. Tehát – visszakanyarodva Moltmann és Szathmáry Sándor tavasztematikájához – láthatjuk, a *Ruhásszekrényben* is megjelenik az a hármás, amelyet Szathmáry a „keresztény tavasznak” elgondol.

A boszorkány legyőzése után Aslan Narnia királyaivá és királynőivé teszi a négy Pevensie gyereket, ezzel beteljesítve az ősi jóslatot. Tizenöt éves uralkodásuk alatt – amelyet nevezhetünk aranykornak – biztonság, béke és boldogság honol Narniában. Ezután azonban újabb kalandok és átjárók várnak rájuk... Át kell élniük többek között Narnia teljes pusztulását, apokalipszisét is, mely tapasztalat ismét azért fontos, hogy megértsék, a világ valójában nem kívül, hanem belül van.

A krónika *A Hajnalvándor útja* című ötödik részében egy fontos párbeszéd hangzik el. Ebben a részben Narnia királya, Aslan a jellegzetes Krisztus-szimbólumként, *bárányként* tűnik fel az olvasó előtt:

„– Mondd, bárány – szólalt meg Lucy –, erre vezet az út Aslan országába?

– A ti utatok nem – válaszolt a bárány. – Számotokra a saját világotokból nyílik kapu Aslan országába.

– Hogyan? – kiáltott fel Edmund. – Hát a mi világunkból is el lehet jutni Aslan országába?

– Minden világból vezet út az én országomba – mondta a bárány, s miközben beszélt, hófehér szőre aranyló barnává vált, teste hatalmasra nőtt, s szikrázó sörénnyel ott állt előttük maga Aslan.

– Mondd, Aslan – kérte Lucy –, hogyan juthatunk el az országodba a mi világunkból?

– Mindig mondani fogom – válaszolt Aslan –, azt azonban nem árulhatom el, hosszú vagy rövid lesz-e az út, csak annyit: országom a folyó túloldalán fekszik. De ne féljete, nagy hídépítő vagyok...

(...)

– Nem is Narnia hiányzik majd annyira, inkább *te!* –

szipogta Lucy. – *Veled* odahaza többé nem fogunk találkozni. Hogy éljünk úgy, hogy soha többé nem látunk?

– Ó, hogyne látnátok, kicsi lány! – mondta Aslan.

– Akkor te... Uram... ott is... ott vagy? – kérdezte Edmund.

– Ott vagyok – felelt Aslan. – De másként hívnak. Azon a néven kell majd megismernetek. *Azért kerültetek ide, Narniába, azért ismerhettek meg, hogy otthon könnyebben rám találjatok.*”

Ez a koncentrált párbeszéd nagyon jó összefoglalását adja a könyvek megírása motivációjának is.

A Narnia végidejét elbeszélő történetben, *A végső ütközet* című kötetben Aslan nem látogatja meg a kelepcebé került, megtévesztett Narniát. Csak vár, majd elbődül, és ekkor a történelem lezárul. Az apokaliptikus jelenetekben bővelkedő befejező rész – a keresztény eszkatológiával összhangban – nem szépíti a gyermekolvasók előtt sem az utolsó ítélet súlyosságát.

„Narnia minden teremtménye az istállóajtóhoz sorakozott és Aslanra tekintett. Akik szeretettel a szemükben néztek Aslanra, azok jobbra léptek, az új Narniába, akik pedig félelemmel és gyűlölettel, azok balra távoztak, a sötétségbe, és a beszélő állatok elveszítették a beszéd képességét.” (Uo. 289. o.)

Ebből is látszik, hogy Lewis számára a mesénél fontosabb a krisztusi tanítás. Ami a legnyomatékosabb bizonyíték erre, hogy képes magukat az általa teremtett főhősöket is „feláldozni” egy vonatbalesetben a hetedik krónika végén. Ők is az új Jeruzsálemet idéző új Narniába kerülnek, ahol „sosem öregszenek meg, nem fáradnak meg, és nem fognak sem félni, sem vétkezni (mivel már nem vágyhatnak helytelen dolgok után)” (uo. 290. o.).

A *Narnia krónikái* erénye, hogy rámutat, a világban jelen van a gonosz, és nem lehet vele nem számolni. A kísértés – legyen bár törökcsemege, ahogy a *Ruhásszekrényben* Edmundnak, vagy a hatalom és dicsőség utáni sóvárgás – mindannyiunk életében jelen van. Folyton választások elé vagyunk állítva, sugallja a szerző, akinek szereplői sokszor elbuknak, de aztán fölkelnek, mennek tovább, és van, hogy sikerül legyőzniük önmagukat – Aslanért, Narniáért, de legfőképpen önmaguk fejlődéséért. A *Narnia krónikái* felelősségvállalásra, közösségekben való gondolkodásra, a jóra való törekvésre inspirálhatják a gyermekolvasókat.

Narnia a hittanórán – a szolgálatba állított fantasy

A műalkotások illusztratív felhasználása az oktatásban a pedagógiai módszertan alapeszköztárához tartozik. A gyermeki fantáziát magával ragadó *Narnia krónikái*nak formai, tartalmi, szellemi és érzelmi gazdagsága a közoktatás több tantárgyának tananyaga kapcsán is jól al-

kalmazható, hatékonyan és kreatívan felhasználható alapanyagként szolgálhat.

Nemcsak jómagam – végzettségem szerint magyar szakos tanárként – gondolom ezt így, hanem valódi szaktekintélyek is alátámasztják ezt a vélekedést. Például a Pető Intézetben dolgozó, konduktív pedagógiával foglalkozó Tóthné Szőnyi Zsuzsanna is kiemelten gazdag és inspiráló olvasmányoknak nevezi a *Narnia krónikáit*: „Egyszerű, olvasmányos nyelvezete, a megragadó táj- és karakterleírások, a fordulatos cselekmény méltán teszi népszerűvé ezt a klasszikus ifjúsági regényt [...]. A mesékre jellemző moralitás, és főleg az egyik főhős, Edmund árulása és megbánása jó alapot szolgáltat a pedagógus számára a tanulók erkölcsi neveléséhez. A különböző mitológiákból kölcsönvett karakterek (faunok, kentaurók) lehetővé teszik az összevetést az egyes népek hiedelemvilágával, míg a fantáziavilág »valóra váltása«, ábrázolása rajzon, festményben, terepasztalon stb. bevonja a feldolgozásba a művészeteket, a földrajzi ismereteket, megvalósítva ezáltal a tantárgyközi feldolgozást, kompetenciafejlesztést. Ez utóbbi különösen jó alapot szolgáltat a konduktív pedagógiának, ahol a mozgás (a helyváltoztatástól a kéz legfinomabb mozdulataig), a beszéd, a koordináció fejlesztése minden pillanatban kiemelt és nagy jelentőségű feladat.” (TÓTHNÉ SZŐNYI 2010, 165. o.)

A *Narnia krónikái* azonban ennél sokkal több, kiváltképp a Krisztus eljövetele és áldozata lényegének koncentrált foglatát adó *Ruhásszekerény kötet*. A fent idézett folyóiratban a houstoni egyetem pedagógiai tanszékének tanára, Lisa A. JONES is méltatja a Narniát. „C. S. Lewis fantasztikus és hóbortos természeti világa sokkal több, mint a jó és a rossz harcának története: a könyv a multikulturális oktatás és a hittantanítás hasznos kelléke is lehet. A multikulturális oktatás hatásköre igen nagy, prominens eleme a vallási toleranciára nevelés. Lewis könyvének sok-sok felhasználási lehetőségét látom mind a multikulturális oktatás tanáraként, mind keresztény gyermekek édesanyjaként.” (2010, 168. o.) Lisa A. Jones elsősorban a regények szimbólumvilágát és a szereplők sokféleségét méltatja, és hangsúlyozza, hogy a Narnia-könyvek a remény és a megváltás üzenetét hordozzák.

Ahogy a részleteket taglaló teológiai reflexió is megmutatta, az általános etikai erények és vétkek – hűség, bátorság, nyíltszívűség, barátság, árulás, hazugság stb. – illusztrálásán messze túlmenően a *Narnia krónikáinak* felhasználásával sokkal többre vállalkozhat egy valláspedagógus. A művészi szabadság jegyében az író bátran belevághat egy olyan kísérletbe, hogy a fantasy műfaj keretein belül keresztény elemekkel szövi át irodalmi alkotását: írói tehetségén és hitbéli elkötelezettségén múlik, mennyire sikerül közelebb hoznia a keresztény tanítást gyermekekhez és felnőttekhez egyaránt. De vállalkozhat-e egy hittanár arra, hogy egy olyan műalkotást használjon fel, amely

„csupán” szabad elgondolás alapján tartalmazza és vegyíti a hitbéli üzenet alkotóelemeit, szimbólumait, narratív párhuzamait, abból a célból, hogy mélyebben megértesse a tanítások lényegét diákjaival?

A fenti kérdések megválaszolásához megbízható alapot szolgáltat a *KateTéka* frappáns címet viselő virtuális hitoktatói tudástár és annak néhány témába vágó írása, különösen MIKLYA LUZSÁNYI MÓNICA református valláspedagógus, publicista, tankönyv- és szépíró *Játék a hittantanításban* című tanulmánya (2011). „Ahogyan Pál görögnek göröggé, zsidónak zsidóvá lett, nekünk gyermekké kell lennünk, meg kell tanulnunk azt a nyelvet, amellyel számukra Isten szeretete leginkább közvetíthető. Ez a nyelv a játék, amely a gyermek alapfunkciója, így szerep- és modelltanulása, de ismeretszerzése is ezen keresztül a leghatékonyabb” – írja a szerző. A játék tanításba történő beépítését nem is módszertannak, sokkal inkább szemléletmódnak tartja. Nevezhetjük tehát tanítói stílusnak is a „játékost”, amely stílushoz jól illeszkedik a fantasy műfaja, kiváltképp a keresztény értékekre épülő fantasyé, amilyen a *Narnia krónikái*.

Jól alátámasztja a cikkben megfogalmazottakat VARJU Zsuzsanna *A fantasy Magyarországon* című írása is (1999), amely a fantasy népszerűsége mögötti mélyebb gyökereket tárja föl, azt vizsgálva például, „...miként lehetséges az, hogy a társadalomnak jelentős – éppen jövőbeli szerepe miatt kiemelkedő fontosságú – csoportjai számára az irracionalitás és a »történelem előtti« vagy legfeljebb feudális jellegű világok elképzelt keretei adják azt a mozgásteret, melyben kreativitásukat, ötleteiket megvalósíthatónak látják.” Erre a kérdésre Lewis – tudatosan vagy ösztönösen – tudta a választ: egész gyermekkorában faltá a mítoszokat, legendákat és tündérmeséket, később pedig elmerült a középkor és a Biblia tanulmányozásában – felhalmozott írói eszköztárának kreatív felhasználásával pedig biztosra ment. Lewis szerint „a beszélő állatok sokkal jobban viselik az emberi jellemvonásokat, mint maguk az emberek. [...] A komoly történetek egy adott időben és térben és valamilyen konkrét konfliktus körül zajlanak. A tündérmesék a nagyobb léptékű emberi választásokat képviselik, mint amilyen a jó és rossz közötti választás vagy az ígéret megőrzése.” (BELL–DUNLOP 2008, 70. o.)

VARJU Zsuzsanna pedagógus a fantasy vonzerejét kutató tanulmányában (1999) kétféle magyarázatot talál a műfaj motiváló és aktivizáló erejére. „Magyarázat lehet a jelenségre az is, hogy jelentősen megnőtt a gyerekek iskolai terhelése, következménye egyrészt a gyerekek értelmének korai érettsége, másrészt pedig az érzelmi infantilizáció.” A pedagógus szerint a különféle tanórakon a ráció uralkodik, ezért egyre kevesebb idő jut a játékra és az életkorhoz jobban illő, az értelem helyett inkább a tudatalattit megszólító mesékre. Vélekedése sze-

rint a fantasy lehetőséget ad a „mesekorszak” határának kitolására. „Segít bekerülni egy világba – írja –, melyben a problémák egyértelműbbek és kezelhetőbbek, mint a napjainkban. Ahol a varázslatok, a csodák a mindennapok természetes részei.”

A tanulmányíró külön figyelmet szentel a megszólíthatóság tekintetében talán legproblémásabb kamasz korosztálynak is. „A serdülőkor keresi önmagát, keresi helyét a világban (keresi »élete értelmét«) – ezért sokféle szerepet kipróbál, gyakran váltogatva azokat. Vonzódik az ideákhoz, melyekkel azonosulhat, a jó–rossz, rend–káosz végleteiben gondolkodik. S nem utolsósorban érdekli a kaland, a kockázat, a próbatétel, a helytállás és a bajtársiasságot igénylő szituáció.” (Uo.) Lényegében ezen a ponton Varju Zsuzsanna rátér a fantasyirodalom konkrét feldolgozási lehetőségeire, egy olyan pedagógiai koncepcióra, amely egy hittanóra kereteibe is – különösen a keresztény elemek előtérbe helyezésével – egyszerűen beilleszthető.

A szerepjáték mint módszer jótékony hatásairól már számtalan pszichológiai tanulmány született. Aki egy fantasyszereplő bőrébe bújik, saját bőrén tapasztalhatja meg az új világ kihívásait, az egyes döntési szituációk nehézségeit, és sok érzelmet, indulatot, feszültséget dolgozhat bele karakterébe. Ezek a funkciók lényegében rokoníthatók Miklya Lukszányi Mónika modelljével, aki a hittanóra megfelelő menetére nézve a következő sort állítja föl: érdeklődés, bevonódás, elkötelezettség, bensővé tétel, interpretáció, értékelés. Tehát egy ilyesféle szerepjáték után a játék tanulságainak levonása, a reflexió a végső és talán legfontosabb lépés, amely a pedagógusnak is lehetőséget ad arra, hogy még szorosabban kösse a tananyaghoz a látottakat-hallottakat, hogy rávilágítson az összefüggésekre és hangsúlyozza a keresztény üzenetet. De nemcsak a szerepjáték alkalmazható erre a célra; a pedagógiai módszertan hagyományos, klasszikus módszereivel is nagy hatékonysággal feldolgozhatók azok a Narnia és Biblia közötti párhuzamok, amelyeket tanulmányunkban eddig említettünk vagy elemeztünk. Ezek a párhuzamok egy hittanóra felépítése kapcsán szinte maguktól adódnak, és zökkenőmentes úton vezetnek a keresztény tanítás lényegének mélyebb megértéséhez.

Az említett kutatások mind alátámasztják, hogy a valláspedagógiában szükségünk van a fantasyre, de legalábbis nagy segítségünkre lehet különösen is a keresztény szellemiséggel íródott fantasy. A görög, a germán vagy a kelta mitológia világa lenyűgöző a gyermekek számára. Nem is beszélve arról, hogy a Bibliának is számtalan mitikus vonása van, tudósít például óriásokról, angyalokról, a csoda kategóriájába sorolt eseményekről is. C. S. Lewis azt bizonyította be nagy sikerű fantasy regényeivel, hogy Istenhez az út vezethet ruhásszekrényen, falra akasztott festményen, kentaurokon, oroszlánokon

át, lényegében mindegy is, hogyan, az emberi teremtő fantázia ugyanis magától Istentől való, ezt tudatosítva és ezért hálát adva csak jó gyümölcsöket teremhet. Innentől kezdve az olvasó nyitottságán, megőrzött „gyermekiségén” múlik, eléri-e célját a kötet.

A gyermekiséggel kapcsolatban figyelemre méltó adalék, amire Lovász Andrea kritikus, mesekutató világít rá *Felnőtt gyerekirodalom* című tanulmányában, amely a gyermekirodalom „felnőttesedését” helyezi fókuszpontba. A szerző meglátása szerint az utóbbi évtized gyerekkönyvei között egyre kevesebb a szó szigorú műfaji értelmében vett mese. Max Lüthi mesekutató meghatározása szerint a mese olyan egydimenziós történet, amely egyetlen világban, jelesül a mese világában játszódik, és ha van is átmenet a két világ között, az nem szintváltásként érzékelhető. Ezzel kapcsolatban fontos utalni arra is, hogy a Narnia bírálóinak egyik legfőbb érve, hogy Lewis a keresztény elemeket egy súlytalan és irreleváns fiktív térbe, azaz „csupán” egy mesevilágba szövi bele. Nos, a föntebbi meseismertetőből kitűnhet, hogy a *Narnia krónikái* korántsem fér bele ebbe a mesedefinícióba, amely alapján egy mozdulattal lesöpörhető lenne. Lewis alkotása megszerkesztettségében ennél sokkal rétegzettebb, árnyaltabb világ, mondanivalójában pedig valódi, releváns – bátran hozzátehetjük: keresztény – üzenetet hordoz.

Lovász Andrea (2011) szerint ezek a „gyerekkönyvek” komoly egzisztenciális és etikai kérdéseket feszegetnek. „Aktuálisan megfordulni látszik a gyerekhez való viszony: a mindennapokban körülbástyázzuk őt sikeresnek tartott pszichológiai és pedagógiai védművekkel, olvasmányaik azonban többnyire mintegy beavatásként, gyakorlópályaként, tesztvezetésként, virtuális kalandparkként szolgálnak.” C. S. Lewis keresztény íróként ennek a fajta beavatásnak a mestere volt. Ezen az úton biztonsággal követheti őt a szakmailag felkészült, kompetens hittanár, akinek szintén egyfajta beavatás a feladata.

Mint fentebb láthattuk, a Narniába látogató gyerekek világában az író szócsövei, hitvallásának illusztrálói, ezért a szöveg értelmezése a gyermekolvasóktól fokozott figyelmet igényel: „A fikcióvá vált, a hétköznapok realitásától eltávolított problémahalmaz újabb, nem könnyű emocionális és intellektuális műveletsort követel a gyerektől, ti. nemcsak a téma elbírásához kell eléggé felnőttnek lennie, de le is kell magának fordítania az olvasottakat, meg kell tanulnia elméletileg és de facto alkalmazni azokat.” (Uo.) Ez az a pont, ahol a gyerekek elé kerülő kihívásban segíthet a tanár, a pedagógus, a keresztény tanítást érintő bonyolult, érzékeny kérdésekben pedig különösen a hittanár. Ha ugyanis a valláspedagógus felismeri, mennyire keze alá tudnak játszani a fantasy műfaj emlegetett „becses darabjai”, jelentősen megkönnyítheti diákjai számára a keresztény tanok helyes értelmezését.

A vallásos tanulásnak, illetve a hit elsajátításához ve-

zető útnak több fázisa, több tényezője van. „A hit magába foglalja mind a tudatos, mind az öntudatlan folyamatokat, összekapcsolja a racionális és a szenvedélyes tudati dinamizmust. A hit átfogja mind a vallásos, mind a nem vallásos irányultságokat és formákat.” (FOWLER 1981, 57. o.) Ha követjük Fowler gondolatmenetét, azt mondhatjuk, ahhoz, hogy egy hitoktató hiteles lehessen, le kell számolnia „ördögeivel”, nem szerencsés merev szabályok szerint, szigorúan a tananyaghoz ragaszkodnia, muszáj az aktuális korjelenségekre is reflektálnia, illetve azokat az oktatási folyamatba hatékonyan bevonnia. Ahhoz, hogy a hitben is vezetni tudja a gyermekeket, ahhoz, hogy a befogadó lélek képességeinek megfelelően tudja adagolni a hitbeli tartalmakat, alapos ember- és önismeretre van szüksége a pedagógusnak bizonyos didaktikai éleslátással fűszerezve – értem ez alatt az adott csoport igényeinek, képességeinek, érdeklődésének jó felmérési képességét.

Bensővé tenni valamit nem megy egyik pillanatról a másikra. A tavaly száz éve született Weöres Sándornak van néhány remek sora, amely rímelt a bensővé tétel nehézségeiről mondottakra: „A szabály semmit sem ér, ha elhatározásszerűen viseled, ha komoran és konokul csörömpöl rajtad; a szabály akkor jó, ha érzéseidbe ivódik és finoman, hajlékonyan támogat.” A hit tanának életre vonatkoztatása is ilyesféle dolog. Görcsösen akarni nem lehet. Erőltetéssel sosem lesz a mienk. Először meg kell nyílni felé. A megnyíláshoz pedig elengedés és szabad terek szükségeltetnek. A *Narnai krónikái* világának szabad terei lehetőséget adnak arra, hogy rátaláljunk a keresztény tanok lényegéhez elvezető, Krisztus-követésbe beavató ösvényekre. A képzelet szárnyait bontogatva a hitoktatásban, majd később a hitéletben – e szabad terek és szűk ösvények emlékével – az ifjak talán könnyedebben szárnyra kelhetnek, mint a sasok.

Forrásmű

LEWIS, C. S. 1988. *Az oroszlán, a boszorkány és a különös ruhászekrény*. Szent István Társulat, Budapest.

Felhasznált irodalom

- BELL, James S. – DUNLOP, Cheryl 2008. *Narnia titkai A-tól Z-ig. Fe-dezzük fel Narnia világának rejtélyeit!* Gold Book Kft., Debrecen.
- EDWARDS, Jonathan 2012. *Oroszlán és bárány. Krisztus szépsége*. Ford. Balczó Sarolta. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest.
- JONES, Lisa A. 2010. Egy rövid elemzés a vallásos nevelés és a multikulturális oktatás oldaláról. *Új Pedagógiai Szemle*, 60. évf. 3–4. sz. 168–169. o. Web: http://epa.oszk.hu/00000/00035/00140/pdf/EPA00035_upsz__2010_3-4_164-186.pdf. (Letöltés: 2014. szeptember 8.)
- FOWLER, James W. 1981. *Stages of Faith: The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*. Harper & Row, San Francisco.
- LOVÁSZ Andrea 2011. Felnőtt gyerekirodalom. *Könyv és Nevelés*, XII. évf. 2. sz. Web: http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_nevelés/felnott_gyerekirodalom. (Megtekintés: 2014. szeptember 8.)
- MOLTMANN, Jürgen – SZATHMÁRY Sándor 1988. *Kincs a szántóföldben. Tanulmányok a teológiai esztétika érvényesítésének jegyében. Az öröm helye és jelentősége a keresztyén teológiában és életben*. MRE, Budapest.
- MIKLYA LUZSÁNYI Mónika: C. S. Lewis, a Narnia írója: A megtért ateista. *Mindennapi.hu*. 2010. december 16. <http://mindennapi.hu/cikk/kultura/c-s-lewis-a-narnia-iroja-a-megtert-ateista/2010-12-16/766>.
- MIKLYA LUZSÁNYI Mónika: Játék a hittanításban. *KateTéka. Hitoktatói tudástár*. 2011. szeptember 17. <http://www.kateteka.hu/2770-miklya-luzsanyi-monika-jatek-hittanitasban>. (Megtekintés: 2014. szeptember 8.)
- PANNENBERG, Wolfhart: *Mi az ember?* Egyházfórum, 1991.
- PAPP Ágnes Klára: Ex libris. *Élet és Irodalom*, L. évf. 47. sz. 2006. nov. 24. 25. o.
- SZALAI András: Harry Potter és fantasztikus társai. *Apológia Kutatóközpont*. http://site-44438.mozfiles.com/files/44438/harry_potter_eloadasjegyzet.pdf. (Letöltés: 2014. szeptember 8.)
- TÓTHNÉ SZŐNYI Zsuzsanna 2010. A Narnia krónikái a konstruktív pedagógiában. *Új Pedagógiai Szemle*, 60. évf. 3–4. 164–167. o. Web: http://epa.oszk.hu/00000/00035/00140/pdf/EPA00035_upsz__2010_3-4_164-186.pdf. (Letöltés: 2014. szeptember 8.)
- VARJU Zsuzsanna 1999. A fantasy Magyarországon. *Könyv és Nevelés*, I. évf. 1. sz. Web: <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=44>. (Megtekintés: 2014. szeptember 8.)

Vagány hangvétel és tiszta keresztény tartalom

A legújabb finn konfirmandustankönyvről II.

■ BENCE ÁRON

Máig megmaradt bennem egy barátnóm évekkal ezelőtt mesélt története. Párjával egy számára ismeretlen hálószobában kezdtek egymás kényeztetésébe, mikor észrevette, hogy az ágy fölött ott lóg egy fészület. Gyakorló katolikusként rémulten dermedt le a számára teljességgel blaszfemikusnak tűnő helyzettől. Végül közös megegyezéssel levették a fészületet a falról, s nyugodt lelkiismerettel folytatták a szexet.

A történet első hallásra nevetségesnek tűnik, mégis úgy vélem, nagyon látványosan ütközteti a keresztény hittartalom magját a mindennapok szexualitásával. Hogyan férhet meg egy légtérben az önmagát értünk halálra adó, szenvedő Isten és a testi gyönyör? A Megfeszített tanítványaként hogyan beszéljek emberi szerelemről és szexualitásról? Hogyan érhetem el azt, hogy életemben és a rám bízottak életében ne érezzük szükségét annak, hogy azt a (talán inkább képzeletbeli) fészületet eltüntessük a hálószobából?

A finn evangélikus konfirmandusképzés legújabb tankönyvcsaládja, az *Ihan sama – eilen, tänään ja ikuisesti* (KOIVISTO–PAALANNE–SIUKONEN 2010a) nem siklik el a szexualitás kérdése felett, ellenkezőleg: a témakör a tananyag első harmadának leghosszabb fejezetét alkotja. Aki közelebbről ismeri a tizenöt éves korosztályt, tudhatja, hogy ez központi téma ebben az életkorban, ezért – bár nem képezi a klasszikus katekizmusok részét – felelőtlenség volna figyelmen kívül hagyni ezt a konfirmációs előkészítőn.

Ha a szándék megvan, hátravan még a megfelelő tartalom és forma átgondolása. A tanári kézikönyv ehhez a következő kérdéseket teszi fel a tanárnak, amely segíti az órára készülő önvizsgálatot: „Melyek azok az értékek, amelyeket helyes lenne felkínálni a konfirmációs előkészítő együtt járást és párkapcsolatot körüljáró óráján a fiataloknak? Mit fogok tanítani a járást és a párkapcsolatot illetően? A szexualitás milyen megélésére szeretnék nevelni? Mi az élettársi kapcsolat és a házasság közti különbség és ennek jelentősége a mai fiatalok számára? Hogyan veszem figyelembe azt, hogy a konfirman-

dus korú fiatalok nagyon is eltérő életszakaszban vannak a szexualitás szempontjából? Hogyan veszem figyelembe azt, hogy a konfirmandusok között lehetnek például homoszexuális fiatalok is? Hogyan veszem figyelembe azt, hogy a csapatban lehetnek olyan fiatalok is, akiknek volt abortuszuk?” (KOIVISTO–PAALANNE–SIUKONEN 2010b, 108. o.)

Már e néhány kérdésből is kiténik, mennyire kényes és összetett témakörrel van szó: a vele való előhozakodás felkészültséget, tapintatot és világos tájékozódási pontokat igényel. Véleményem szerint a finn konfirmációs előkészítő anyag oly módon tárgyalja a szerelem, szexualitás és párkapcsolat témáját, amelyet érdemes eltanulnunk. Nem téved ingoványos terepre azáltal, hogy ex cathedra válaszokat kínálna olyan kérdésekre, mint a „mit gondol Isten az önkielégítésről?”, „megengedett-e a keresztények számára a házasság előtti szex?”, vagy „áldását adhatja-e Isten egy homoszexuális kapcsolatra?”, hanem a lényegre koncentrálna. A szexualitás isteni ajándék, amellyel felelősséggel kell élnünk. A következőkben a tankönyv szerelmes fejezetének – rövidített – fordítását közlöm:

Szerelmehajó (34. oldal)

[alatta a hullámokon:] testiség, nemiség, szexualitás, emberi kapcsolatok

Hogyan szeretnék kinézni? Hogy nézek ki? Mi vagyok? Mit hozok magammal egy új kapcsolatba?

Az embernek más emberek társaságára van szüksége. Egytől egyig szükségünk van arra, hogy meglássanak, meghalljanak és megszeressenek minket. Ezeket a szükségleteinket tudatosan vagy tudatosítatlanul kifejezzük. A barátok, a család és a párkapcsolat a legfontosabb emberi kapcsolatok, amelyekben azon túl, hogy megvalósítjuk önmagunkat, másoknak is teret engedünk.

Mi a szerelem? (36. oldal)

- Hullámzóan fullasztó érzés
- A legcsodálatosabb a világon – mindent jobbá tesz
- Együttműködés és együttlét
- Hajlandóság arra, hogy a másikért és a kapcsolatért dolgozzam
- Két ember közti láthatatlan kapocs
- ... [itt te folytasd]

Mi nem a szerelem?

- A másik becsmérése és kritizálása
- Kihasznlás és károsítás
- Birtoklási vágy és a másik korlátozása
- ... [itt te folytasd]

A bűn tönkretetheti emberi kapcsolatainkat. A Biblia szerint a szeretet elfedi még a legnagyobb bűnököt is. Olvasd el az 1Kor 13,1–8.13-at! Mi módon érvényesülhet emberi kapcsolatainkban a Pál által bemutatott szeretet? Te hogyan szeretnél szeretni?

A Biblia aranyszabálya (37. oldal)

„Amit csak szeretnétek, hogy az emberek tegyenek veletek, ti is azt tegyétek velük.” (Mt 7,12)

„Mint Istennek szent és szeretett választottai, öltetek magatokra könyörületes szívet, jóságot, alázatot, szelídséget, türelmet. Viseljétek el egymást, és bocsássatok meg egymásnak, ha valakinek panaszja volna valaki ellen: ahogyan az Úr is megbocsátott nektek, úgy tegyetek ti is. Mind ezek fölé pedig öltétek fel a szeretetet, mert az tökéletesen összefog mindent.” (Kol 3,12–14)

„Abban nyilvánult meg Isten irántunk való szeretete, hogy egyszülött Fiát küldte el Isten a világba, hogy éljünk általa. Szeretteim, ha így szeretett minket Isten, akkor mi is tartozunk azzal, hogy szeressük egymást. Isten soha senki nem látta: ha szeretjük egymást, Isten lakik bennünk, és az ő szeretete lett teljessé bennünk.” (1Jn 4,9.11–12)

Milyennek látom önmagam? (38. oldal)

Isten milyennek lát minket? Nézd meg 1Móz 1,27–28-at!

[a kamaszlány önképe:]

- úszógumik a derékon; túl magas; túl kis mellek; pattanások; gombszem; lelapult haj; egyáltalán nem érdekes

[a kamaszfű önképe:]

- vézna; túl alacsony; túl kicsi; pattanások; nagy orr; teljes izomhiány; egyáltalán nem érdekes

Milyennek lát ő engem?

„Mindened oly szép, kedvesem, semmi hibád sincsen.” (Énekek 4,7)
[a fiú képe a lányról:]

- csodálatos; édes; csodás szemek; csodás ajkak (amit úgy megcsókolnék); csodás kezek; csodás hang; csodásan néz rám; tőkre érdekel

[a lány képe a fiúról:]

- szép; jóképű; szimpatikus; csábító ajkak (amit úgy megcsókolnék); szép szemek; a világ legjobb nevetése; a világ legszebb mosolyával mosolyog rám; tőkre érdekel

Mit hozok magammal a kapcsolatba? (40. oldal)

Minden egyes párkapcsolat két megismételhetetlen ember megismételhetetlen összekapcsolása. A tulajdonságok nem mindig passzolnak gond nélkül egymáshoz. Ezért a párkapcsolatnak állandó gondozásra van szüksége.

[a koffer tartalma:]

a tubus rossz végéből nyomni a fogkrémet; vágy arra, hogy érezzem és átéljem a gyengédséget és a szerelmet; bizonytalanság saját vonzerőmet illetően; megismételhetetlen, különleges, különböző, egyedi személyiség; annak szüksége, hogy szépnek, jóképűnek, csodásnak, szimpatikusnak nevezzenek; gyermekkori traumák és egyéb saját nehézségek; vágyak, álmok és tervek a jövőről; a saját családtól örökölt cselekvési szokások; félelem az elutasítástól; sajátos veszekedési módszer (duzzogás, kiabálás, sírás, fogcsikorgatás...); folytasd a sort...

Mi férfias és mi nőies? Kösd össze! (41. oldal)

versenyszellem, főzés, háborús cuccok, gyűjtögetés, műszaki érdeklődés, ápolási vágy, a haj megcsinálása, konzolozás, játékok, illatok, belekésedés, karaokeéneklés, ölelés, kalandozás, táncolás, külső iránti érdeklődés, rajzolás, kockulás, tanulási kedv, folytasd a sort: ...

[Az „emlékeztető cetlin”:]

- A szex nem bűn.
- A másik ember kihasznlása helytelen és káros. Jogod van megóvni magadat mindattól, amire nem vagy kész és amit nem érzel helyesnek.
- A szex a legintimebb kapcsolat, ami két ember között lehetséges. Ezért nem szabad úgy viszonyulnunk hozzá, mint árucikkhez.
- A testiség, a nemiség és a szexualitás személyes és érzékeny dolgok. Ezért önmagunk megbecsülése és a másik tisztelete hallatlanul fontos!

- Az erotikus szerelemnek mindig felelősséggel, tisztelettel és kötődéssel kellene együtt járnia.

Imádságok (42. oldal)

Szexualitás

Köszönöm, Isten, hogy vágyat és lehetőséget teremtettél belém arra, hogy a másik közelében legyek. Rosszulesik minden elvárás, nyomás és követelmény. Segíts, hogy nyugalommal tanuljam meg, ki vagyok és mire vágyom. Adj türelmet, hogy nyugalommal megismerhessem azt, akire egészen rá merem majd bízni magam.

Tettek

Köszönöm, Isten, hogy a szeretetemet és a törődésemet sokféleképpen kifejezhetem, kis, mindennapi dolgokkal is. Jólesik egy SMS vagy egy gyengéd érintés a napi rohanás közepette. Köszönöm, hogy kifejezhetem a szeretetemet.

Érintés

Köszönöm, Isten, hogy meleg bőrt és érző testet teremtettél az embernek. Anya és apa ölében lettem emberré. A vágy, hogy a másik közelében legyek, megmaradt bennem. Segíts megtalálnom azt az embert, akinek a közelében jól és biztonságban érzem magam, s akinek az érintése a szívemig hatol.

Szerelem

A rózsaszín ködöt egész testemben érzem, a fejemtől a lábujjaimig, és az egész világ előtt mosolyt csal az arcomra. Köszönöm, Isten, hogy elhozta őt az életembe! Köszönöm, hogy valami ilyen nagyot és különlegeset érezhettek! Védelmezd azt, ami kettőnk között van.

Érzelmek (43. oldal)

Időnként gyűlölök, mint a legsötétebb éjjel, időnként szeretek, hogy a szívem hasad bele. Néha minden semmitmondó zabkása-hétköznapi tünik, és a reménytelenségtől meggörnyed a vállam. Azt sem tudom mindig, mi az, ami bánt, hogy is érzek, nemhogy beszélni tudnék erről másnak. Köszönöm, Isten, hogy képes vagyok az érzésekre. Taníts engem érzelmeim megismerésére, hogy ne csavarodjak be teljesen.

Megbocsátás

Isten, adj erőt, hogy feltételek nélkül tudjak bocsánatot kérni és adni. A felejtés nehéz, mégis segíts, hogy továbbléphessek. Óvj meg a hideg keserűségtől és a rideg érdektelenségtől. Köszönöm, hogy bocsánatot kaphatok és adhatok.

Szavak

Isten, segíts a beszédben, hogy rátaláljak a helyes szavakra, amikor ki akarom fejezni, mire gondolok. Taníts a meghallgatásra is, és arra, hogy megértsem, hogy a másik nem tud olvasni a gondolataimban. Segíts, hogy a nehéz dolgokat is kimondjam. Köszönöm, hogy a szavaimmal kényeztetettek és szerethettek.

Kötődés

Isten, úgy tűnik, hogy ebben a világban nem túl trendi a tartós kapcsolatra vágyani valakivel. A kalandok, meneketek és játszmák felteszik a kérdést, vajon létezik-e egyáltalán igaz szerelem és gondoskodás. Én mégis azt remélem, hogy megtalálhatom őt, aki nem hagy el akkor sem, ha megtudhat rólam mindent.

Veszekedések

Isten, segíts, hogy távol tartsam magam a bántó szavaktól – különösképpen akkor, amikor fogytán az erőm. Védelmezz, hogy ne sebezzen meg őt, akit szeretek, bár pontosan tudom, mivel lehet neki a legnagyobb fájdalmat okozni. Segíts, hogy ne törjenek ki veszekedések, hanem vádaskodás nélkül tudjak beszélni dolgokról.

44–45. oldal

Az *emberi élet* akkor jön létre, amikor a hímivarsejtek a petesejt felé száguldanak, és megkezdődik az új élet fejlődése. A terhesség ideje alatt az új emberből érző, akaró, mozgó, gondolkodó, megismételhetetlen egyén lesz. A *testi* közelség és melegség nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az ember emberré váljék. A kisbaba közelség és gondoskodás nélkül nem marad életben. A test a szellem és a lélek otthona. Testén keresztül az ember más emberekkel és Istennel is kapcsolatba kerül. Kamaszkorban a test hatalmas változásnak indul. Ez megdöbbentő lehet, s a másokhoz vagy a média szépség-, illetve jóképűség-ideáljához való hasonlítás önmagunkkal való elégedetlenséget eredményez. Jó emlékeznünk arra, hogy saját testünkről gondoskodhatunk, és

hogy érdemes tiszteletben tartanunk azt – akárcsak minden mást is, amit Isten jónak és szépnek teremtett.

Isten az embert elsősorban embernek teremtette. Már az emberi fejlődés kezdeti szakaszában kialakul a *nemiség*, amely a legtöbb esetben egyértelműen női vagy férfi. A nemi identitás a legtöbb ember számára fontos részét alkotja annak, hogyan fogják fel önmagukat. A saját nem meg tapasztalása a test nemi jellegéből, valamint a saját belső élményből tevődik össze. Azok a minták, amelyeket kapunk, szintén erősen befolyásolnak minket abban, mit gondolunk a férfi- és női létről, s hogy a nemünk képviselőiként milyen elvárásaink lesznek.

Nemi identitás és szexuális identitás nem azonos dolgok. A *szexualitás* Isten emberekbe teremtett életereje, és minden emberre érvényes. Ez nem csak a szexet jelenti. Szexuális feszültség két ember között jöhet létre, és a másik teste, de elméje és szíve iránti érdeklődést is jelent. A szexualitás örömet és élvezetet okoz. A szexualitás eltérő lehet más-más embereknél, s különböző életszakaszokban változhat. A szexualitás mindenkinél személyes és érzékeny dolog, ezért az élet e területén könnyű a másikat vagy önmagunkat megsebezni. A médiában sokféle dologt adnak el szexualitással, s az általa sugallt kép a szexualitásról igen gyakran valótlan.

A szexuális sokféleséget például a következőképpen csoportosíthatjuk: a *heteroszexualitás* azt jelenti, hogy az egyén romantikus és szexuális értelemben az ellenkező nemű ember iránt érez vonzalmat. *Homoszexualitás* alatt azt értjük, hogy az egyén romantikusan és szexuálisan a saját neméhez tartozó emberhez vonzódik. A *biszexualitás* azt jelenti, hogy az egyén romantikus és szexuális értelemben vonzalmat érez valaki iránt, függetlenül annak nemi hovatartozásától.

Együtt járásnak nevezzük azt az időszakot, amikor az egymás iránt vonzódó pár megismerkedik egymással, és időt töltenek együtt, hogy mindketten elkötelezödjenek egymás iránt. A járás két ember közti ügy, amelyben fontos, hogy megtanulják megismerni és tisztelni a másikat. Az *eljegyzés* azt jelenti, hogy a pár egymás között megállapodott abban, hogy össze szeretnének házasodni. Nem kell feltétlenül gyűrűt cserélniük. Egyházi *házasságot* ellentétes nemű párok köthetnek. Az azonos nemű párok *bejegyzett élettársi kapcsolatba* léphetnek. Jelenleg arról folyik a vita, hogy lehetővé kellene-e tenni az azonos neműek számára az egyházi áldást. Az *élettársi kapcsolat* azt jelenti, hogy a pár együtt lakik, de nem házasok.

Az egyház arra szeretné buzdítani a párokat, hogy elkötelezödjenek egymás iránt. Az *elköteleződés* mindkét fél számára lehetővé teszi a kapcsolatban való növekedést. Együttal megszabadulhatnak a félelemtől, hogy elhagyják őket, mihelyst nehézségekbe ütköznek. A házasság nem kezeskedik a család boldogságáról, de Isten áldásának ké-

rése jó táptalaj lehet a párkapcsolat számára, valamint ez a nyilvános elköteleződés kifejezése is. A párkapcsolatban messzebb jutunk, ha kérés nélkül figyelünk a másik igényeire, s nem a köldökünket bámuljuk.

46–47. oldal

A hétköznapi extrém sportág

Milyen házasságot szeretnél?

- Rajzold ide álmaid jövőjét!

Melyik mondat melyik lakásba illik a leginkább?

- A házasság a párkapcsolatok fajtái közül a legtartósabb.
- A közös hobbik segítenek fenntartani a párkapcsolatot.
- Életünk során sok kiszámíthatatlan dologgal szembesülhetünk.
- A hétköznapi extrém sportág.
- Az embernek a másik ember érintésére van szüksége.
- Vajon nem lenne-e ideje igénybe venni az egyház családláti tanácsadása által felkínált segítséget?
- A gyerekek az élet sója.
- Egy párkapcsolatban az erőszakot nem lehet megtűrni.
- Az érzelmek kifejezése és a kommunikáció fontosak egy párkapcsolatban.
- A házasság szerelem és szándék összekapcsolása.

* * *

A témakör megközelítéséből látszik, hogy a szerzők nem hunytak szemet a realitás felett: a fiatalok világát ma patchwork családok, szexuális sokszínűség és a média szexualitásról alkotott, gyakran torz képe határozza meg. E helyzetben a klasszikus, házasságon alapuló párkapcsolati modell immár nem jelenhet meg egyeduralgó autoritásként. Az egyház álláspontját hitelesen csak úgy ismertethetjük meg a fiatalokkal, ha a keresztény üzenet lényegére figyelünk, a sokszínű realitást komolyan vesszük és az alternatívát nem tűrő követelményt javaslatra módosítjuk. Ezt nemcsak korunk jelenségeire való érzékenységből, hanem az evangélikus szituációetika komolyanvételéből fakadóan tesszük.

A szerelem témáját a tankönyv játékos módon, a „Szerelmeim” című retró sorozat segítségével vezeti fel. Ezután következik az egészséges párkapcsolat interaktív definiálása és az erről szóló bibliai alapvetés megismertetése a fiatalokkal (36–37. o.). A következő oldalak különösen is felszabadító erővel bírhatnak a nagy testi változásokon áteső tinédzserek számára: az önmagunk számára megfakult istenképesség a boldog párkapcsolatban helyreállhat (38–39. o.). Hiánypótló a szerelemmel, szexualitással kapcsolatos imádságok közzlése is, hiszen ezek arról tanúskodnak, hogy Istennel való kapcsolatunkban szerelmes örö-

meinknek, kétségeinknek és félelmeinknek is hangot adhatunk (42–43. o.)! A tankönyv egyetlen kétoldalas leírása szintén fontos feladatot tölt be: szótárszerű definíciói számos félgazságot és félreértést tisztázhatnak a fiatalokban (44–45. o.). A fejezet a férfi és nő kapcsolatának hangsúlyozása helyett konzekvensen két ember kapcsolatáról beszél – a férfi és női szerepek esetleges, neveltetésből fakadó jellegére hívja fel a figyelmet a 41. oldal gyakorlata is. Mégis, a többség igényeihez igazodva, a tananyag elsősorban a heteroszexuális párkapcsolatra koncentrálnak.

A sok interaktív feladat abban segíti a konfirmandust, hogy tisztábban láthassa saját vágyait, szükségleteit. A tanári kézikönyv is elsősorban a megismerésre teszi a hangsúlyt. A szerzők úgy látták, hogy a szexualitáshoz és a párkapcsolathoz köthető tinédzserkori traumák fő oka a tabusítás, önmagunk és a másik félreismerése. Ezért a tanári kézikönyvben ötletet meríthetünk ahhoz, hogyan gyűjtsük össze a fiúkkal és a lányokkal külön-külön álmaik párjának jellemzőit; vagy három fontos anonim kérdést a másik nem képviselői számára, amelyekre aztán választ kaphatnak; hogyan írassunk velük önróniával fűszerezett, őszinte párkereső hirdetést; hogyan beszéljünk másik nemre vonatkozó képünkről, amelyet a sztereotípiák vagy a média elferdítettek; vagy hogyan rendezzünk vitadélutánt a különböző nemek párkapcsolatban betöltött szerepéről. Azáltal, hogy megismertetjük a fiatalokkal a másik oldal reális arcát, indirekt módon toleranciát és egyenlőséget is oltunk beléjük. Kérdéseinket és vágyainkat Isten elé vihetjük úgy is, hogy a tankönyv imádságai alapján kis csoportokban oltárokat építtetünk a konfirmandusokkal, majd imádkozva végigjárjuk a stációkat.

A téma feldolgozását segíti a tanári kézikönyv összefoglaló, „figyelemre érdemes” című rovata is (KOIVISTO–PAALANNE–SIUKONEN 2010b, 115–117. o.).

1. A másik tisztelete

Isten teremtő munkája alapján minden ember értékes és csodálatos. Ennélfogva a másik eltárgyasítása bűn. Eltárgyasításnak minősülnek például az egyéjszakás kalandok, a prostitúció és a másik érzelmeivel való játszás.

Beszélgéstémák

Mit jelent számotokra az eltárgyasítás? A média milyen képet ad az egyéjszakás kalandokról? Milyen módon tárgyiasítják el a másik embert a prostitúció vagy az egyéjszakás kalandok? Lehetnek-e olyan esetek, amikor ezek a dolgok elfogadhatók? Mit jelent a másik érzelmeivel való játszás? Hogyan juthatunk túl olyan helyzeten, amelyben olyat tettünk, amit utólag megbántunk?

2. Felelősség

A Biblia arra szólít fel minket, hogy embertársunkkal azt tegyük, amit mi is szeretnénk, hogy velünk tegyenek. Ez azt jelenti, hogy felelősek vagyunk embertársunkért. A szexualitás területén az ember mind lelkileg, mind testileg a legmeztelenebb állapotban van. Embertársunk szeretete abban nyilvánul meg, hogy nem kényszerítjük a másikat túl gyors előrelépésre, hanem időt és teret hagyunk neki arra, hogy megérjen a testi közelségre. A szex nem bűn, de a másik ember kihasználása az.

Beszélgéstémák

Mi módon okozhatok a másiknak szívfájdalmat? Mit jelent a másik emberért való felelősségvállalás a párkapcsolatban? Milyen dolgok valók a tizenöt évesek járásához? Tudhatom-e már tinédzserkorban, hogy össze szeretnék házasodni a barátnőmmel/barátommal? Milyen korban helyes/jó elkezdni a szexuális életet? Létezik-e helyes lezárási módja egy párkapcsolatnak? Ha igen, mi lenne az? Milyen következményei lehetnek annak, ha a másikat szexre kényszerítjük? Bűn-e a szex? Indokold! Mit jelent a másik ember tisztelete a szexualitás területén?

3. Mi van akkor, ha minden elromlik?

A párkapcsolat kihívása az, hogy itt a másik jó tulajdonságai mellett annak rossz tulajdonságaival is közösséget vállalunk. A szívfájdalmak az emberi élet hozzátartozói, véglegesen ezektől sosem szabadulunk meg. Tökéletes párkapcsolat ezért nem is létezik. Saját nehezen elviselhető tulajdonságaink is hangsúlyosabbá válhatnak, ha egy másikkal élünk együtt. Önmagunkat nem cserélhetjük le, de egyedülállóként vagy a másikkal élve megtanulhatjuk kezelni saját dolgainkat és érzéseinket. A párkapcsolat alapja az őszinteség, s a kétoldalú elköteleződés megfelelő védelmet nyújt a kapcsolatnak. A megcsalás, megbántás és megsértés olyan dolgok, amelyek hosszú ideig tarthat túljutni. Ezért az arany szabály, hogy azt tedd a másikkal, amit te is kívánnál magadnak, a párkapcsolatban is hasznos tanácsnak bizonyul.

Mindenki megbántja néha azokat is, akiket a legjobban szeret, ezért a bocsánatkérés és a megbocsátás fontos dolgok. Ha azonban a párkapcsolatban lelki vagy fizikai erőszak, a másik megalázása és tartós lelki rosszullet is előfordul, érdemes komolyan végiggondolnunk, megéri-e megmaradni e kapcsolatban bármilyen áron.

A szex a felnőtt ember számára fontos és pozitív előjelű erőforrás és az életet fenntartó dolog. A szexnek lehet következménye a terhesség. Az új élet minden esetben

csoda, de a gyermek felnevelése szempontjából adódhat lehetetlen élethelyzet. A felelősségteljes szex azt is jelenti, hogy az ember képes vállalni a felelősséget a lehetséges következményekért.

Beszélgetéstémák

Hogyan vigasztalnád a barátodat szerelmi bánatában? Milyen barátnő/barát szeretnél lenni? Melyek azok a rossz tulajdonságok a másokban, amelyeken nem tudnál továbblépni? Mik azok a dolgok, amelyeket nehéz megbocsátani? Mi az a lelki erőszak? Hogyan segíthetek egy barátomnak, akiről tudom, hogy erőszakkal terhelt kapcsolatban él?

4. Házasság

A házasság nyilvánosan, Isten és emberek színe előtt kötött meg. Ezen keresztül az egész világnak elmondjuk, hogy egyek vagyunk. Isten azt ígérte, hogy megáldja azokat, akik az ő áldását kérik. Az áldáson keresztül a házasság titkos dimenziót kap, amelyben a párkapcsolat minden örömét és bánatát Isten kezébe tesszük le. A házasság áldása ezért éppen az, hogy benne mindkét fél biztonságosan érhet meg

saját személyiséggé. A felek továbbá ígéretet tettek a másik fárasztó vonásainak elviselésére is.

Beszélgetéstémák

Mi a különbség házasság és élettársi kapcsolat között? Mit jelent az, hogy a párkapcsolatot Isten kezébe tesszük le? Mi lehet egy párkapcsolatban Isten áldása? Miért nehéz kimondani az igent? Mit jelent az elköteleződés? Milyen jogok és kötelezettségek érvényesek a párkapcsolat feleire a másikat illetően? Milyen a boldog házasság?

Hivatkozott művek

KOIVISTO, Johanna – PAALANNE, Helena – SIUKONEN, Antti 2010a. *Ihan sama – eilen, tänään ja ikuisesti*. LK-Kirjat – Lasten Keskus Oy, Helsinki.

KOIVISTO, Johanna – PAALANNE, Helena – SIUKONEN, Antti 2010b. *Ihan sama – eilen, tänään ja ikuisesti. Opettajain opas [Tanári kézikönyv]*. LK-Kirjat – Lasten Keskus Oy, Helsinki.
Piispainkokous [Püspöki konferencia] 2010. 02. 09. *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*. <http://bit.ly/1vR842e>. (Letöltés: 2014. szeptember 23.)

Mesterházy Balázs (Szélrózsa atya): Nyisszantások

Luther Kiadó, Budapest, 2014. 132 o.

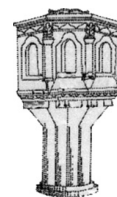
Mesterházy Balázs a Harkai Evangélikus Egyházközség lelkesze és az MEE Gyülekezeti és Missziói Osztályának gyülekezeti és ifjúsági referense. „Szélrózsa-atyai” megbízatását 2010 őszén kapta, ami azt jelenti, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház két évente megrendezésre kerülő Szélrózsa országos evangélikus ifjúsági találkozóinak szervezését koordinálja.

A Soltvadkerten 2014. július 16–20. között megtartott tizedik, jubileumi fesztivál előtt elhatározta, hogy az egykori sorkatonákhoz hasonlóan a találkozó előtti 150 napban vágja a centijét, és a <https://www.facebook.com/szelrozsaatya> oldalon mindennap megosztott egy képet és egy hozzá kapcsolódó bejegyzést.

Ezek szerkesztéséből született a *Nyisszantások* című könyv. Emlékezéssel, tervezéssel, aktualitásokkal, személyes örömmel és kihívásokkal. Még teljesebbé tehető az olvasási élmény a könyvben található ún. QR-kódok megnyitásával.

„Ami ma előttem van, holnapután mögöttem lesz. Melyik inkább az enyém? Emlékeim vagy a terveim? Vagy a kettő között egyenlítyezem a mában? Ahogy telnek a napok, ahogy közeledik a feladat, és ahogy mögénk kerülnek az évek, mind itt vannak ebben a szabad gondolatsorban. A gyönyörű az egészben, hogy nem kell választanom. Ezekben a nyisszantásokban tökéletes harmónia van. Nem nosztalgia és nem álmodozás csupán, hanem tettekész gondolat és józan vidámság.

Amit levágtál, ami mögötted van, az nem eltűnt, hanem az életünk része, azok vagyunk, abból vagyunk. Jó, hogy nem változik, jó, hogy nem kétséges. Vissza lehet nézni, bele lehet kapaszkodni, tanulni lehet belőle. De le kell vágni, pontot kell tenni a végére, ott kell hagyni, mert a szép emlék is lehet teher. Azt gondolom, hogy az érdemeket, a jól sikerült dolgokat le kell tenni, el kell engedni, mint ahogy a bűnöket is. Helyet kell hagyni az újnak, no nem az új bűnnek, az oldja meg maga, hanem az új feladatnak. Ez a nyisszantások titka. Úgy emlékezni, hogy közben tervez az ember.” (Részlet Ócsai Zoltán bevezető ajánlásából)

Ötvened vasárnap

► Lk 18,31–42

Igehirdetési előkészítő

Két, önállóan is gazdag mondanivalót hordozó részből tevődik össze alapigénk. Bizonyára nem véletlen, hogy mégis mindkettő, illetve a kettő *együtt* szólal meg a börtelő végén.

Szavak a szövegből

Pogányok keze – Pilátus. Római hatalom. Sisakos, durva lelkű katonák. Kiszolgáltatva lenni az ő kényük-kedvüknek, akár szórakoztatásukra. Hogy kiéljék Jézuson pár órnyi hatalmukat. Levezessék belső feszültségeiket vagy ki tudja, mit, az istenfélelem legkisebb nyoma nélkül. Ez a pogányság. Milyen mélységes elutasításnak kell e mögött állnia? Mennyire komolyan kell gondolnia, hogy „méltó a halálra”! Mennyire megsemmisítendőnek kell őt tartania! És mennyire egyenlővé kell válnia az elutasítónak a leendő kízókkal! Aki a pogányok kezébe adja – ezt is sugallja a megfogalmazás –, a megprófétált gyötréseknek ugyanolyan aktív részese. Tehát nemcsak azt prófétálja meg itt Jézus, hogy vele mi fog történni, hanem az emberi hozzáállást is. Megrendítő, hogy mindkettőhöz jogot adott Isten. Sőt maga Jézus is „adja magát” ehhez. A passzív futurum egyes szám harmadik személyben ragozott igék nem nevezik meg azt, akinek erre joga lesz (kivéve az utolsót: a „megostorozók megölik”), tehát bárki számára nyitva hagyják. Kigúnyolni, nevetségessé tenni, ez a mindenkori pogányok – talán természetes – reakciója a „közelükbe merészkedő”, esetleg hatalmukba kerülő Isten Fiával kapcsolatban. Mi a tanítványok válasza a jézusi próféciaira? Mennyiben éltek vol-

na át másként a történéseket, ha megértik Jézus utalásait? És mit is jelent pontosan a szenvedéstörténet *megértése*?

A prófécia megérthetetlen tartalma Jerikóhoz közeledve fordulatot vesz, aktívvá, gyakorlativá válik a konkrét eseményben. A *παρέρχομαι* szó jelentése: jön el mellette. Ez tény: Jézus a vak mellett megy el. Ő meg nem akarja, hogy észrevétlenül menjen el mellette. Hát kiáltozik. Nem is akármit: hitvallást. Beazonosítást. A vak ember Messiásnak, a próféciaik alakjának *látja* Jézust. Kiált, s úgy tűnik: az elutasítás, a „kiirtás” (Ézs 53) felé lépdelőnek ezúttal az ő szájából kell dicsőséget, mellette való biznyságtélt kapnia. Igen: ez itt, emberek, a Dávid fia! A könyörülő Messiás. Ha ez az ember nem mondja ki, nagy eséllyel senki sem vall róla ebben a kényes szituációban. Csendes, bánatos, értetlen sereg kullogott volna a nyomában...

Mit kívánsz? Aki Jézussal kapcsolatban látja a lényegét, a valóságot, a tényeket, az nagy eséllyel önmagára nézve is látja és ismeri. Nem a lehetőségeit és a vágyait, hanem a szükségleteit. Neki a látásra volt szüksége. Biztos, hogy csak biológiai értelemben? Ha csak ennyi lett volna, akkor gyógyulása után elment volna bepótolni az elmulasztott látnivalókat. Ehelyett Jézus mellett marad, és immár látóként dicsőíti Istent. Hite nyilván nem a gyógyulása hatására, még csak nem is a gyógyulás lehetőségére keletkezett hirtelen. „*Könyörülj rajtam*” – *σώζω* – megment, megtart, üdvözít. Akkor mit is kívánt valójában?

„*Láss, hited megtartott.*” Hogy van vagy miért van a kettő között összefüggés? Ami Jézus és az ember kapcsolatában a változást hozza, az egyedül a hit. Jézus „hite” a megváltás erejében és az ember hite a megváltás (könyörülés) erejében.

A népre is átragad a dicsőítés hangulata. De nem a közelgő megváltás váltja ki belőlük, hanem az, amit máris átélhettek: a gyógyulás és a meggyógyított öröme.

Fontos-e az *események sorrendje*? Jézusi prófécia – utá-

na a gyógyítás. Mennyire más hatása lehetne fordítva! Ne-hogy már engedjünk pogányok keze által meggyalázni egy isteni hatalmú gyógyítót!

Miért szól Jézus háromszor is ugyanarról? Vajon konkrétan háromszor szól, vagy ez az evangéliumírók szerkesztésének köszönhető ismétlés? Végül is mindkettő azt sugallja: a megváltás közelgő bekövetkezését ismételni kell, mint később a megtörténtét is, mert visszapattan az emberi értetlenség faláról.

Meditáció

Megpróbálom elképzelni az olvasottakat.

Az első kép: Jézus egy hívó mozdulattal magához tereli a tizenkettőt. Ők kiválnak a többiek közül, s hozzá lépnek. Mindegyikük: Péter is, Júdás is. Az érzést, hogy Jézus külön, csak nekik akar mondani valamit – megszokni lehet, félvállról venni nem. Odalépnek. Az elhangzó mondatok azonban mintha visszapattannának a dobhártyájukról. Jézus tudja ezt, vajon ők is? Milyen érzés nekik Jézus szava iránt értetlennek lenni? Kérdezni sem merni. Harmadszorra sem jutni közelebb a mondottak értelméhez. Vajon más volt akkor, mint ma?

A második kép: Tömeg az úton. Lassan hömpölyög Jerikó felé. Közeledésük kérdezősködésre bátorítja a kéregetőt. Információt kap, de kapcsolatteremtési szándéka már elutasításba ütközik. Pedig úgy látnám logikusabbnak, ha az elöl menők egyenesen „vadásznak” menet közben a segítségére szorulókat. Észrevennék és Jézushoz tessékelnék őket... Az elöl menők szerepe ezért elgondolkodtat átvitt értelemben is. Aki készséges a Jézusról való információadásban, az készséges segítő vagy elutasító a hozzá segítségben? A Jézus (illetve a megváltás) iránti értetlenség egyúttal az emberi szükségletek iránti értetlenség is?

A harmadik kép: Ha Jézus meghalni megy, miért nem „leépíti” a tömeget? Miért engedi még számárháton ülni is, hogy ünnepeljék diadalittasan, szép reményekkel telve? A várt véres órák számára nem magánügy részei. Nem takargatnivalóan kínos pillanatok. Még csak nem is „szűk körű rendezvény”. A mai értetlenség kódén is átdereng az az éles kontúr, amely egyedül Isten tetteit hivatott körvonalazni.

Az igehirdetés felé

Megrendítő észrevenni abból valamicskét, hogy Isten milyen aprólékos gonddal tervezte meg és vitte véghez a megváltásunkat. Jézus mindvégig nyitott marad arra, hogy betekintést engedjen az eljövendő és a jelen levő erőkre, sőt arra is, hogy részesei legyünk. (Amikor azt mondja: „Még ma velem leszel a Paradicsomban”, akkor

is működik ez a nyitottság.) Az ember számára viszont csak az események konkrétsága érzékelhető, az *oka* és *célja elrejtve marad*. Nemrég hallottam a modellképző gondolkodásról mint agyunk sajátos tevékenységéről. Ez – erősen leegyszerűsítve – azt jelenti, hogy nem mindenhez veszi az agy a fáradságot, hogy foglalkozzon vele, hanem szelektál. Az új információra fókuszál, a többiről csak a meglévő modellek alapján vesz tudomást. Ha nem így működne, hanem mindenre mindig egyformán kellene figyelniünk, akkor több százszor ekkora agyra lenne szükségünk... (Tetszett a magyarázó példa is: honnan tudod, hogy a szobában lévő asztal akkor is ott van, ha kimész a szobából? Valójában nem *tudod*, csak feltételezed, sőt nem is gondolsz arra, hogy akár el is tűnhet – és visszatér, mire újra megnézed.)

Jézus *tudja* egyedül, hogy 1. a vakság nem természetes, hanem gyógyításra szoruló állapot: akár testi, akár lelki értelemben; 2. hogy a gyógyítás mindkét értelemben csakis az ő kezében van; 3. mindkét gyógyulás lehetetlen a benne való hit nélkül. És mindkét értelemben igaz: a gyógyulást ujjongó, Jézust dicsőítő hit követi, mert megváltottságélménnyé válik.

Mit *tud* az ember? Mi nem marad rejtve? A vakságban élő ember tisztában volt azzal, hogy könnyörületre szorul. Ült hát és koldult. És vannak élethelyzetek, amelyekben másként élesednek a fókuszok. Jézus közeledtének hírére hallva már azt is *tudta*, hogy Jézus könnyörülete teljes változást hoz. Erre fókuszál, amikor kiált, sőt amikor nem hagyja lecsendesíteni magát. A tanítványok (még) nem ismerik azt a hiányt, amelyet a megváltatlanság okoz, ezért nem is fókuszálnak rá, hanem megmaradnak a bennük kialakult Jézus-modell mellett.

Az egykori vak ott marad Jézus mellett, hogy tündököljön Jézus hatalma és emberszeretete – az ő gyógyulása által is. Gyógyulása mások számára segítségéggé lehet ki-gyógyulni az istenvakságból. Látóvá válása Isten hatalmát kontúrozza a világban.

Azzal, amit Jézus háromszor is elmond, türelmesen rajzolgatja ezeket a körvonalakat övéi értelme és hite számára. Bizonyára jól tudja, hogy eljön az idő, amikor szavai a történések nyomán „beérnek” majd. Nem rója fel, hogy ez nem ott és akkor van. Újabb és újabb: vérrel és szenvedéssel, no meg a feltámadás páratlanságával húzott kontúrok nyomán lesz teljes. Ő a folyamatot nézi és éli. A böjti út sajátossága ez is. Az út ott van, járni lehet rajta, haladni lehet rajta előre, a hit felé. A hit útján pedig megadatnak olyan bátorító bizonyosságok, jelek, mint például a gyógyulás. Még ha másé, akkor is. Isten dicsőségének hangoztatása – még ha más ajkáról száll fel, akkor is. Mert mit használ számunkra akár a legnagyobb mennyei hatalom megléte, ha semmi jelét, nyomát nem érzékeljük, ha el van rejtve előlünk?

Tallózó

(A *Lelkipásztor* 2006/2. számának 76–77. oldalán már olvasható egy Tallózó, ezért az ott megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„A Jézus szavaként említett »felmegyünk Jeruzsálembe, ahol...« (18,31a) azt jelzi, hogy a passió nemcsak az isteni »eleve elrendelés«, hanem Jézus tudatos sorsvállalásának jelzése is. (...) Luther (...): »...Isten összes művének megvan az a sajátossága, hogy mielőtt megtörténnék, felfoghatatlan; de ha megtörtént, érthető és látható.«” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Jézus a rá váró szenvedések tudatában ment fel Jeruzsálembe. (...) Lukács sajátossága, hogy az Írásra hivatkozik (...) a feltámadt Jézus az Írásból fogja megértetni tanítványával, hogy így kellett szenvednie (...) a többi evangéliumnál erősebben hangsúlyozza, hogy a tanítványok semmit sem értettek meg Jézus szavaiból. Természetesen nem a szavak jelentése volt érthetetlen, hanem az, hogy Jézussal mindez megtörténhet. Ellenkezett mindazzal, amit a messiásról tudtak és reméltek. (...) Kiáltásában Krisztushite szólalt meg, amely kiállta azt a próbát is, hogy Jézus nem hallotta meg azonnal, és a sokaság el akarta némítani. (...) Aki teljes tudatossággal megy el a szenvedés helyére, az az Isten Szolgája, aki megnyitja a vakok szemét (Ézs 42,7.18). Teljesül az, amit Jézus működése kezdetén názáreti beszédében mondott: itt van az Úr kedves esztendeje, eljött az Isten országa.” (Pröhle Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„A szenvedéstörténet az egész keresztyénségnek a szíve. (...) mennyit szenvedtél már az Úrért? Aki a szenvedést meg akarja úszni, az a keresztyénséget akarja megúszni. (...) miért emeli ki Máté a főpapokat, Lukács pedig a pogányokat? Máté kiknek írja az Evangéliumot? A zsidóknak. Lukács kiknek írja az Evangéliumát? A pogányoknak. Mi következik ebből? (...) az okozza Jézusnak a szenvedését, aki olvassa a Bibliát. (...) Bartimeus kiáltásában próféciaismeret van. Mert nemcsak Messiásnak, hanem Istennek mondja Jézust. Ugyanis ezt mondja: „*Könyörülj rajtam!*” – Zsidó ember ezt csak Istennek mondta.” (Szalay Szilárd: *Vörösberényi ígehirdetések Lukács evangéliumáról*. Vörösberényi Református Egyházközség)

Illusztrációk

(és az *Emberfián beteljesedik mindaz, amit a próféták megírtak. A pogányok kezébe adják, kigúnyolják, [...] és miután megostorozták, megölik... »Jézus, Dávid Fia, könyörülj rajtam!«*)

TÖRTÉNET

„– És a balzsam? – kérdezte Erzsébet.

Mária pedig elszomorodott, és halkán így szólt:

– Azt tartogattam.

– Kinek tartogattad?

– Neki.

Az alvó gyermek felé intett fejével, és elgondolkozva csendesen hozzátette, mintha csak magának magyarázná messze járó gondolatát.

– A fekete király azt mondta, hogy a balzsam minden sebet meggyógyít. Ládában őriztem, és nem mutattam senkinek soha. De egyszer késő este egy tépett ruhás vérző ember lépett be hozzánk. Rablók támadták meg a hegyekben, s válláról csorgott a vér. A gyermek akkor még nem járt. Ott ült egy kis halom forgácsra terített takarón, és játszadozott magában. Amikor a vérző embert megpillantotta az ajtóban, magától fölállt, és odatipegett a sarokba a ládához. Onnan visszanezett a vérző emberre, és azt mondta: *Fáj!* Aztán fölemelte a láda tetejét, kivette belőle a mirhásszelencét, és azt mondta: *Adjátok neki!* Majd pedig nevetve, boldogan az idegenhez futott, és magához ölelte, mintha csak kedves ismerősünk volna. Mi pedig megkentük és bekötöttük sebeit, és ő másnap már csaknem teljesen gyógyultan továbbment tőlünk.

Itt elhallgatott Mária, a gyermek anyja, és eltűnődve nézett maga elé, mert nem feledte el szívében annak az estének egy pillanatát sem. Aztán ismét Erzsébethez fordult, és halkán még ezt mondta:

– Az út, a forgácstól a ládáig, volt az ő *első* útja, és az a szó, hogy *fáj*, volt az ő *első* szava. És a szenvedő, vérző ember volt az első idegen, akit ő magához ölelt és simogatott. S amikor Mária ezt suttogva magyarázta anyai szívének szomorú boldogságával, az alvó gyermek elmosolyodott, és arca földerdült, mint azé, aki édes álmot lát.”

Berényi János (1902–1944) költő, újságíró,
író: *A három király ajándéka*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Nagyon fontos üzenetként hallom ki a textusból, hogy Jézusnak már „meg vannak számlálva a napjai”, de ő még ekkor is azzal van elfoglalva, hogy másokon segítsen. Azt látom, hogy Jézus mindenkire figyel. Bár most még sok dolog rejtve van, de látszik, hogy nemsokára világossá válik minden. Az is fontos, hogy a lehetetlen helyzetben is hitet látunk Jézus körül. Aki nem lát, az íme, hall, és íme, ért!

Ugyanakkor sok kérdés merül fel bennem. Miért szölköztek a betegre, hogy hallgasson? Mi lett vele később? Következő Jézust, a tanítványa lett? Ott volt a kereszt tövében? Mit kiáltott akkor? Miért van az, hogy sokszor csak a tanítványai veszik körül Jézust, akik furcsán reagálnak? És végül:

miért nem lehetett, hogy Jézus másképp mentsen meg bennünket? Miért adta magát gyalázatra?

Szóval miért nem volt más megoldás a megváltásra? Mi semmit sem érdeklünk! Ő pedig gyalázatot? Továbbá igenis vitáznék a tanítványokkal; miért kellene csendben maradni, vagy miért kellett korábban a gyerekeknek csendben maradni Jézus körül? Ha baj van, ha mondani való van, ha kérdés van, kiáltani kell, és Jézus igenis odafigyel mindenkire!

A textussal kapcsolatban eszembe jut, mennyire szeretnék sokszor tisztán látni... Szomorúságot és ürességet érzek...

Eszembe jutnak régi igehirdetések erről az igeszakaszról, mozgássérülttáborok és passiójátékok. Éltre szóló élmények voltak ezek. Eszembe jut, hogy nekünk emberként az a feladatunk, küldetésünk, hogy segítsünk a rászoruló embertársainknak. Azzal, úgy, ahogyan tudunk. Ez a kötelességünk, ez a küldetésünk, ez a szolgálatunk. Jézus ennél sokkal többet tett, a kereszthalált vállalta értünk, bűnös emberekért.

Böjt 1. vasárnapja (Invocavit)

▶▶ 1Móz 3,1–13

Igehirdetési előkészítő

Megvan a teológiai kerete annak, hogy karácsony másnapján már böjt első vasárnapjának előkészítőjén dolgozom. Nem írom, hogy böjt első napján, ebben megoszlik az emberek véleménye, hogy hamvazószerdát vagy az első böjti vasárnapot élík-e meg a böjt első napjaként. Húsvét előtt negyven napos böjtöt számolva (amibe ugyebár a vasárnapok nem számítanak bele) a böjt kezdete szerdára, idén február 18-ra esik. Bár HAFENSCHER azt írja *Liturgikájában*, hogy a protestantizmus hamvazószerdát nem ünnepli külön ünnepnapként (2010, 351. o.), rám mély benyomást tett az a hamvazószerdai istentisztelet, amelyen néhány éve Finnországban vettem részt. (Hozzá kell tenni, a nap szimbolikáját gazdagította, hogy délután fürdőben voltunk, onnan mentünk egyenesen a Missziói Társaság templomának esti úrvacsorás istentiszteletére; igazán átélhető volt, hogy kívül-belül bemosakodtunk a húsvétra készüléshöz, ennek csak külső, látható jele volt a homlokunkra hamuval rajzolt kereszt.)

A vasárnap témája és a kijelölt prédikációs ige nagyszerű keretet alkotnak egymással: A *bűnbeesés története* címet viselő szakasz *A sátán legyőzője* témamegjelölésű vasárnapon. Ez a párosítás olyan ívet rajzol ki, amely szinte kiköveteli, hogy az igehirdetésben (és/vagy az istentisztelet eleji köszöntésben) kiemeljük, rámutassunk.

A kijelölt szakasz látszólag önálló egység, egybefüggő történetet mond el, mégis, a héber szöveget nézve kérdé-

ses, hogy jó helyen tagolja-e bibliakiadásainkban az alcím az eredetileg egybefüggő szöveget. A második fejezet utolsó mondata („*Még mindketten meztelenek voltak: az ember és a felesége; de nem szégyellték magukat*”) egy bizonyára nem véletlen szójáték miatt már a következő résszel alkot szoros egységet, amelynek elején azt olvassuk: „*A kígyó pedig ravaszabb volt...*” A héberben az „okos, ravasz, éles eszű” jelentésű és a „meztelen” jelentésű szavak homonímiát alkotnak, vagyis azonos alakúak – tulajdonképpen fordítói értelmezés, hogy okosabbnak vagy meztelenebbnek fordítjuk-e, illetve, hogy a két egymást követő mondatban az azonos szót különböző fordítással adjuk vissza. (A 6. versben nem ezt a szót használja a héber az okosságra.) Tulajdonképpen ez a szójáték azt a hatást kelti, hogy az ember (aki az előző, az első teremtéstörténet szerint Isten képmására teremtett) bizonyos tekintetben hasonló a kígyóhoz, akit a gonosz megtestesülésének tartunk, de ezt még a jó és rossz tudásának fájáról való evés előtt nem tudja magáról, nem veszi észre, és így nem szégyelli. Miután megnyílik a szeme, utána veszi észre meztelenségét (azaz azt a tulajdonságát, amely a héber szövegben egyben a kígyó jellemző tulajdonsága), és ez szégyenérzettel tölti el, ami miatt Isten szeme elől is el próbál rejtőzni. Úgy gondolom, ez egy nagyon gazdag szöveg ahhoz, hogy csak egyetlen érvényes értelmezést tulajdonítsunk neki, de nagy dolgot mond el az emberről annak bemutatásával, hogy az embert milyen mély szégyennel tölti el annak felismerése, hogy a gonosz jellemzőjét magában hordozza, azt szó szerint nem tudja levetkőzni magáról. (Ez persze nem menti tettei következményétől, ennek kifejtése a Káin-történet, vö. 1Móz 4,7: „...a bűn az ajtó előtt leselkedik, és rád vágyódik, de te uralkodjál rajta.”) A szöveg így azt a gondolatot is magában hordozza, hogy a gonoszra jellemző tulajdonság a része volt az embernek már azelőtt is, hogy evett volna a tiltott fáról, de mivel nem volt tudatában, nem tudta a jót és rosszat elkülöníteni, ezért nem volt számonkérhető, ám most már felelős a tetteiért.

Érdekes és felüdítő lehet a súlyos történet kapcsán eljátszani a gondolattal, vajon hogyan szedi rá a kígyó az asszonyt. Ő elvileg nem hallotta a parancsot Istentől, aki a fáról való evés tilalmát Ádámnak mondja el, még Éva megalkotása előtt. És mikor Éva a kígyó kérdésére, amelyben kiforgatja Isten szavát („*Csakugyan a kert egyetlen fájáról sem ehettek?*”), az Ádámnak elhangzott-hoz képest kibővített tilalmat mond el – „*Nem ehettek, ne is érintsetek, mert meghaltok*” –, a kígyó megszólalása kihasználja a nyelv többértelműségét, és csak annyit mond: „*Dehogyan haltok meg!*” Ravasz. Ha csak megérintitek, nem haltok meg – valóban, azt nem mondta Isten. És igaz lehet a megszólalása második fele is, hogy mi lesz, ha esznek belőle. De így összefűzve, a kettő együtt megérett, ha valaki egybeérti. Ezt a logikai vagy nyelvi

játékot tartja szem előtt egy héber midrás. Ez úgy magyarázza (egészi ki) a történetet, hogy a kígyó meglökte Évát, az hozzáért a tiltott gyümölcshöz, és megtapasztalhatta, hogy nem történt semmi. Ezzel nyitott a kígyó ajtót magának, hiszen ha ettől nem történt semmi, hihető volt, hogy az evéstől sem fog. És milyen tanulságot vonnak le ebből? Hogy a gonosznak Ádám készítette elő a terepet balgaságában, mert annyira óvatos akart lenni, hogy Éva biztosan ne egyen a fáról, hogy Isten parancsát szigorúbban mondta el neki, hozzátette azt is, hogy hozzá sem szabad érnie a gyümölcshöz. Azaz, szól a magyarázat, szabad óvatosságból szigorítani Isten parancsán, de akkor mindig hozzá kell tenni, hogy ez nem Isten parancsa, hanem emberé.¹

Másik irányt vethet fel az élet fájával kapcsolatos kérdéskör, bár ez a prédikáció alapjául kijelölt igazságszabványban nem szerepel, mégis, mivel nagyon ismert a történet, óhatatlanul asszociálhatnak rá a hallgatók. Az Éden kertjében sok fát sarjasztott Isten, ezekből kettőt emel ki külön a Biblia, a mai szakaszban előkerülő jó és rossz tudásának fáját és az élet fáját. A tiltás csak egyetlen fára, a jó és rossz tudásának fájára vonatkozik, a kiűzetés indoklása mégis úgy hangzik, hogy az embernek azért kell elhagynia az Édent, nehogy ehessen az élet fájáról, és örökké éljen. Ennek a fának a gyümölcse netalán valami varázsszer, ha egyszer eszik belőle, akkor örökké fog élni? Eszerint az embernek lehetősége lett volna ennie belőle, de Isten egyetlen tilalmának megszegésével kizárta magát ebből a lehetőségből? Vagy eddig szabadon evett belőle, és amíg rendelkezésre állt az „utánpótlás”, addig élt, de ha megfosztatik a gyümölcsetől, akkor az egyenlő a halálos ítélettel? Talán Isten nem örök életűre teremtette az embert, hanem elhelyezte számára a lehetőséget, hogy megszerezze, de ezt a lehetőségét tönkretette?

A prédikáció egyik lehetséges témájának tartom annak körülményét, hogy mit kezdünk a bennünk lakó rosszal és azzal a szégyenérzettel, amelyet ez kivált. A rosszat magunkban, gondolatainkban, érzéseinkben hordozzuk, felbukkan egy-egy ötletben, valamivel-valakivel szemben megfogalmazódó érzésben, és ezek nem tudatosak, úgy mond nem tehetünk róluk, magunkkal (és Istennel) szembeni hazugság, ha létüket letagadjuk (vö. gyónási liturgia). Nem rosszabb a többinél az az ember, akiben ezek az indulatok, érzések felbukkannak, de az már az ő felelőssége, dolga, hogy mit kezd a magában lakozó rosszal. Egyáltalán rendelkezik-e megfelelő önismerettel, felismeri-e, hogy érzéseiből, gondolataiból melyek azok, amelyek innen származnak. A vasárnap nevét a 91. zsoltár antifónájáról kapta: „*Ha kiált hozzám, meghallgatom, vele leszek*

a nyomorúságban, kiragadom onnan, és megdicsőítem őt. Megelégitem hosszú élettel, gyönyörködhet szabadításomban.” (Zsolt 91,15–16) Ha felismeri az ember a magában lakó rosszat, ha legyőzéséhez Istenhez fordul segítségért, akkor megszabadítja az örök élet örömére. Isten szeretete nem vész el a bűnbeeséskor, szerette előttte az embert, aki meztelen volt, a kígyóhoz hasonló, nem hagyta magára a kertben, szabályt adott, amely védte volna őt, de nem hagyta magára az Édenen kívül sem; ha kiált hozzá, meghallgatja, és megszabadítja.

Elgondolkodtató lehet a *Lift!* zenekar egyik éneke, amelynek szövegét Tamás-miséken a bűnvallás liturgiájában is használtuk többször.²

Ó, Isten, te ültettél egy kertet, egy kertet Édenben, keleten.
Ott formáltál meg minket, ott neveltél el minket;
Ott indultunk el a saját utainkra.
Sóváran megízlelni rosszat és jót,
szakítottunk, ettünk, elbújtunk és vádaskodtunk;
de most bűnt bánva keressük arcodat.
Vezess minket igazságod útjára, ó, Isten, vezess minket békéd útjára!

Ó, Isten, te ültettél egy kertet, egy kertet Édenben, keleten.
Ott tanítottál minket, együtt sétáltál ott velünk;
Ott indultunk el a saját utainkra.
Sóváran tanulva a jólét útjait,
bányásztunk, mélybe fúrtunk, pocskoltunk és szétlocsoltunk;
s most óceánok fuldokolnak mértéktelenségünkötől.
Vezess minket igazságod útjára, ó, Isten, vezess minket békéd útjára!

Ó, Isten, te ültettél egy kertet, egy kertet Édenben, keleten.
Ott te megáldottál minket, ott elkápráztattál minket;
Ott indultunk el a saját utainkra.
Sóváran megragadni a hatalom útjait,
építkeztünk, kiköveztünk, elkerítettünk és leigáztunk;
s most az egész világ szabadításért kiált.
Vezess minket igazságod útjára, ó, Isten, vezess minket békéd útjára!

Hivatkozott mű

HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika*. Luther Kiadó, Budapest.

■ DARVAS ANIKÓ

Tallózó

(*A Lelkipásztor 2008/2. számának 25–26. és 2014/2. számának 72. oldalán már olvasható egy tallózó, ezért az ott megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.*)

¹ Idézi Köves Slomó egy előadásában: http://www.zsido.com/upload/attachments/eloadasok/Biblia_Slomo/1Mozes-3_A_fa_gyumolcse-nek_bune_es_a_szexualitas.mp3. (Letöltés: 2014. december 28.)

² <http://youtu.be/ucZaOl3ArP8>.

„A kívánság megfogánván, bünt szül» (Jak 1,15) – ez következtetett be az első embernél is. Bukásában elérte az Istenhez való hasonlóságnak azt a vonását is, hogy megismerte a jó és rossz közti különbséget, de ez számára tragikus ismeret, mert nem tudja úgy a jót választani és a rosszat elutasítani, mint Isten.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Éva engedett a hármaskísértésnek: a hús(test) kívánságának (jó volna enni), a szemek kívánságának (csábítja a szemet), és az élet kérdésének (kívánatos is az a fa, mert okossá tesz).” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Általában Ádámot hibáztatjuk, hogy rossz döntést hozott, de mi a helyzet velünk? Vajon saját döntéseinkért kit hibáztatunk?” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. The Word for Today*)

„Ha nem maradok meg Isten szeretete és igazsága, kegyelme és hűsége boldogító bizonyosságában, akkor a Sátán uralma alá adom magamat, ha mégoly szépen hangzó elvek szerint élek is. Szigorúan véve az embernek nincs szabad akarata. Ha az ember saját magát kormányozza, akkor valójában a Sátán uralma alatt áll; és ha nem, akkor Isten irányítja.” (C. H. Mackintosh: *Elmélkedések Mózes 1–5. könyvéről. Evangéliumi Kiadó*)

„...közvetlenül Istentől tudta, mit kell cselekednie – azaz teljes harmóniában élt a Teremtő rendjén és lüktető ritmusán belül (...) De ha valaki »eszik a jó és rossz tudásának fájáról« – attól kezdve már ő maga mondja meg, mi a jó és mi a rossz!” (Gyökössy Endre: *Az őstörténet. Szent Gellért Egyházi Kiadó*)

„»Csakugyan azt mondta Isten?« (...) az 'afki, a csábító első mondatát bevezető kifejezés nem kérdő értelmű, hanem nagyon is nyomatékos állító kifejezés (...) Luther ezt írja: »Sem németül, sem latinul nem tudom jól visszaadni a hébert; az 'afki úgy hangzik, mintha valaki a homlokát ráncolva, gúnyosan vigyorogva csúfolódna.« (...) Nem annyira a Teremtő szavában, mint inkább jóságában akar kételkedést kelteni. (...) Úgy tűnhet, csak az asszonnak akadt dolga a kígyóval. (...) A fejezet fölépítése bizonyítja, hogy ez nem így van, hiszen mindkettőjük szeme akkor nyílik meg aggodalmasan, miután a férj evett a gyümölcsből.» (Henri Blocher: *Kezdetben. Harmat*)

Illusztrációk

GONDOLAT

„A jó és a rossz közötti határvonal úgy elmosódik, hogy a kettő szinte megkülönböztethetetlen, és csak jóval azután vesszük észre, hogy egyáltalán létezik, ha már átlépünk rajta.”

Joanne Harris (1964–) angol író

VERS

Babits Mihály: *Az Isten és ördög...* (részlet)

Az Isten és ördög két jó hivatalnok.
Mennyivel vadabb lett és gazabb a világ,
mióta az Ember, e gyenge akarnok,
viszi mindkettőnek ürült hivatalát!
Mint a gyermek, épít és rombol is egyben.
Épít, hogy legyen mit rombolni. Felhőket
karmol házaival; majd fölübök szökken
és nagy diadallal lebombázza őket.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ellenállni a csábításnak az ember legnehezebb feladata. A Sátán, a Gonosz vagy a kígyó minden élethelyzetben jelen van. Naponta harcolnunk kell ellene. Néha nem is érezzük szükségesnek a harcot, mert nem ismerjük fel a csábítást.

A történet visszavisz a kezdetekhez, amikor minden szép és tökéletes volt, de egyik pillanatról a másikra megszűnt, eltört a „mennyei idill”. A szereplők viselkedése a mi viselkedésünk. Mindig akad szeretteink között olyan, aki a Kísértő célkeresztjébe kerül, aki elindít egy olyan szálát, amit már talán soha sem lehet feltekerni, és minden borul. Barátság, házasság, munkahely és bizony gyakran a gyülekezet is.

Indiana Jones utolsó, immár klasszikussá vált filmjében, a *Kristálykoponyában* az orosz ügynöknő jelszava a mindent tudni akarás volt, a film végén ez okozza a halálát is. Nem tudunk minden ismeretet megszerezni, de ha a közelébe kerülünk, akkor a „látásunk” zavarossá teszi az életünket, mert vagy kiderül, hogy képtelenek vagyunk elérni a kitűzött „ismeretanyagot”, vagy éppen elvakítja szemünket, és többnek gondoljuk magunkat, mint akik vagyunk.

Nekünk már nincs választásunk: nyitott szemmel kell élnünk, ismerve a jót és a rosszat. Nekünk más lett a „testfedőnk”, szegényes kínai vagy gazdag Armani, de a szemünk a régi.

Milyen boldog állapotot borított fel az ember! Igénk felteveli, hogy Isten naponta sétált a kertben és találkozott velük, és mégis megtették. Nem tudjuk, hogy mink van, amíg el nem veszítjük – ismerős mondás. Isten kérdése pillanatában válhatott nyilvánvalóvá a tettük súlya. Sok viszsza nem fordítható döntés született ezzel az utólagos felismeréssel, butaság volt. Talán ezen a vasárnapon az igehallgatók számára megnyílik ennek a pillanatnak az üzenete.

Magyarázkodás, nem én, hanem ő. Gyermekei, de kortalan megnyilvánulás. Még Istent is megvádolja Ádám: az asszony, „akit mellém adtál”. Mintha azt sugallná, hogy nem vált be.

Ismerünk jól magyarázkodókat, akiknek a szemük se rebben, de Isten előtt ez felesleges, fájdalmában újraindítja a teremtés rendszerét, nem töröl el mindent, nincs teljesen újrakezés, de elindul a megváltás.

Böjt 2. vasárnapja (Reminiscere)

▶ Ézs 5,1–7

Igehirdetési előkészítő

A szövegről

„Gondolj, Uram, irgalmadra és kegyelmedre, melyek öröktől fogva vannak!” Ezzel a zsoltárral kezdünk, és elgondolkozhatunk azon: vajon csak mi emlékeztethetjük Istent irgalmára és kegyelmére? Ő nem emlékeztethet minket arra, hogy mit vár el tőlünk?

Ezen a vasárnapon végiggondolhatjuk, mennyi bajból és veszélyből kimentett már minket Urunk. Őrzött, védett, oltalmazott, és mi mégis sokszor azt mondjuk: az Isten se törődik velünk! Tudjuk, hogy ez nem igaz. Csodálatos textuson keresztül vezet bennünket az Úr, hogy rádöbbenjünk: szeret minket az Úr, és nekünk is teljes szívünkben Őt kell szeretnünk, és jó gyümölcsöt kell teremnie életünknek!

Az Ószövetség egyik költői mesterműve ez a kis dal. Gerhard von RAD írja: „Mekkora kitérőt tesz ez a kis dal, csak hogy megértesse velünk, mennyi teendője volt az embernek szőlőjével: a hosszadalmas művelési munkálatok teljesen hiábavalónak bizonyultak.” (2001, 2: 136. o.)

Gyönyörű dallama, ritmusa, lüktetése van ennek a versnek, amelyet ha meghallottak a jeruzsálemi utca forgatagában közlekedő emberek, felemelték fejüket, és odafigyeltek.

Első hallásra egy szerelmes dalnak tűnik, de aztán rájön az ember, hogy itt nem a szerelmespár incselkedéséről van szó, hanem nagyon komolyan megfontolandó isteni üzenetről.

Versről versre más a téma. Először egy idilli kép: kövér hegyoldalon egy gyönyörű szőlőskert pompázik. A gazda mindent megtesz azért, hogy az ő kertje legyen a legszebb. Fölássza, kigyomlálja, megszabadítja a kövektől, és ezekből a kövekből falat épít köré, hogy senki se háborgassa. A lehető legnemesebb vesszőt ülteti el, amely majd gyönyörű nagy fürtöket teremhetne. A gazda reménysége és szeretete töretlen (KAISER 1981, 97. o.).

Nemcsak pár évre tervezte ennek a szőlőnek a létét, hanem hosszú időre. Nem egy egyszerű kis kunyhót állított a kert közepébe, ahol a szüret idején kicsit megpihenhetnek, hanem kőből őrtornyot is építtetett. Sajtót készített, hogy ki lehessen taposni a fürtöket, mert bőséges termésre rendezkedett be. Arra számított, hogy a szőlő majd meghálálja a törődést. Minden várakozása ellenére azonban a szőlő elvadult, csalódást okozott a gazdának.

A 3. versben jó szónoki fogás következik (mint például Nátán példázata Dávidról). Úgy tesz a dalt éneklő, mintha Jeruzsálem köztisztelőben álló férfait kérdezné meg: döntsenek ők a szőlő sorsa felett, tegyenek igazságot!

A 4. versben a gazda önmagát vádolja: vajon mit kellett volna még tennie? Mintha ő nem tett volna meg mindent!

Lassan rájön az olvasó (hallgató) ember arra, hogy „itt a jóságos és szerető Isten áll szemben az ő hűtlen és hálátlan népével. Lásd: Jer 2,4 kk és Mik. 6,2kk:» *Mert pere van népével az Úrnak...»* (Uo. 98. o.)

Az 5. versben hirtelen döntés következik: a gazda saját kezével rombolja le mindazt, amit létrehozott. Úgy bánik szőlőjével, mintha soha többé nem érdekelné annak sorsa. Megszünteti a védelmet nyújtó kerítést, így az ellenség könnyedén összetiporhatja, lelegheti.

A 6. versben egy magára hagyott, elgazosodott, tövisekkel teljesen benőtt kert képe van előttünk. Oda senkinek sem támad kedve betérni. A vers 2. fele már egyértelműen jelzi, hogy itt Isten a gazda. Az ő hatalma fog dönteni még a felhők felett is: ne adjanak rá éltető esőt!

A 7. versben világossá válik, hogy a szőlősgazda nem más, mint a Seregek Ura, a szőlő pedig Izrael népe.

Izrael bűne abban áll, hogy Istenének vezetését és adományait nem becsülte meg eléggé. Izrael nem tartotta be Isten elvárásait, hogy legyen *törvényesség*, legyen gondoskodás az özvegyekről és árvákról, valamint a jövedvényekről. Sokkal inkább *önkényesség* folyt a szegények felett. *Igazság* helyett pedig *kiáltó gazság* volt a jellemző. (Héber, magyar és német nyelvben is nagyon jól tükröződik a betű- és szójáték a kiemelt szavakkal.) (KAISER 1981, 96. o.; *Biblia Hebraica*, 615. o.)

Mindaz, ami az országot érte és érni fogja (szakadás, porig rombolás, fogságba vitel), nem Isten kegyetlenségét mutatja, hanem a nép bűnei miatt történt (KAISER 1981, 100. o.).

Az igehirdetés felé

Szegény, beteg emberektől többször lehet azt hallani: Hálát adok Istennek, mert adott erőt elviselni a fájdalmakat, és megsegített, amikor nagy bajban voltam.

Isten jósága és hűsége bennünket többszöri hálára keltene hogy vezessen. A mai igében Isten szinte szerelmet vall kedvesének: népének. Tenyerén hordozza, mindent megad neki, amire csak szüksége van. A nép pedig hálátlanul és közömbösen semmit sem törődik vele!

Azok a munkálatok, amelyeket szőlőjében elvégez, mind azt szimbolizálják, hogy Urunk az első lépéstől az utolsóig *azon fáradozik, hogy mi értelmes, hasznos, gyümölcsstermő életet éljünk!*

– Hallgathatjuk és megérthetjük igéjét. (Ézsaiás korában ez nem adatott meg mindenkinek!)

– Megszabadulhatunk bűneinktől (Jézus Krisztus vére árán).

– Isten oltalmát érezhetjük (a Szentlélek vezetése által).

– Isten szeretetétől nem szakíthat el minket senki és semmi (Róm 8,38–39).

Ha ezeket jó és örömteli lelkülettel életünk részének tartjuk, akkor nem besavanyodott keresztények vagyunk, hanem boldog emberek.

Jézus elsősorban azt várja el tőlünk, hogy *jó gyümölcsöket teremjen az életünk.*

Mik ezek a jó gyümölcsök?

Elsősorban a *szeretet*. Úgy szeretni egymást, ahogyan Jézus szeretett minket. (Önfeláldozó módon, de semmiért nem panaszkodva!)

Másodszor a *megbocsátás és a türelem* lehet ilyen jó gyümölcs. Nagyon fontos, hogy válságban élő családoktól kezdve boldog házaspárokig minden ember tudja gyakorolni a türelmet és a megbocsátást.

Nagyon fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a *Krisztus által elnyert bűnbocsánatban* úgy tudjunk hinni, hogy az valóban még ránk is vonatkozik! Sok ember agyonvágja magát azzal, hogy nem képes elfogadni a bűnbocsánatot. Sokkal szívesebben vezekel, bűnhődik, iszik, vagy hibáztat mindenkit, Istent is beleértve, mint hogy elfogadná egyszer s mindenkorra a bűnbocsánatot.

Nagyon nagy szüksége lenne a mai embernek is arra a tudatra, hogy Isten alapjában véve irgalmas és kegyelmes apa, aki azt várja, hogy mi tékozló fiúként hazatérjünk hozzá.

Mi történik akkor, ha ez nem így következik be? Erről szól mai igénk.

Pere van népével az Úrnak.

Nem tűri a végtelenségig azt, hogy elvaduljunk, hogy semmit ne törődjünk vele.

Előbb-utóbb magunkra hagy, és ez szörnyű! Ne akarjunk ilyen állapotba kerülni!

Sem a köves föld, sem a tövises föld, sem az útfél nem terem gyümölcsöt. Szívünknek nyitottnak kell lenni Isten igéjének befogadására, hogy százszoros termést hozhasson az ige.

Hihetetlennek tűnik, de megkockáztatom, hogy Ézsaiás próféta szavainak ma is van létjogosultsága. „Ő az isteni igazság kérlelhetetlen őrzője és szószólója volt. Panaszt emelt az igazság elhajlításának minden formájával szemben, és a jo-gaikban erőtlenek hátrányos megkülönböztetése ellen.” (RAD 2001, 2: 134–135. o.) Mindezekre ma is oda kell figyelnünk.

Jézus arra tanított bennünket, hogy a legkisebbekkel, legszegényebbekkel tegyük meg a szeretet cselekedeteit, mintha övele tennénk meg.

Hivatkozott művek

RAD, Gerhard von 2001. *Az Ószövetség teológiája*. 1–2. köt. Osiris, Budapest.

KAISER, Otto 1981. *Das Buch des Propheten Jesaja. Kapitel 1–12*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (Das Alte Testament Deutsch 17.)

Tallózó

(*A Lelkipásztor 2008/2. számának 28. oldalán és 2012/10. számának 390. oldalán már olvasható tallózó, ezért az ott megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.*)

„A szőlőtulajdonos gondossága szépen tükrözi az Úr nagylelkűségét és szeretetét Izrael iránt.” (*A Szent István társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Két olyan kifejezést használ, amelynek jelentése »barát« vagy »kedves«, *yādíd* és *dôd*; ez utóbbi gyakran szerepel az Énekekben, ahol a szőlő a szeretett személyre vonatkozó metafora. Ezen eszközök segítségével Izajás rejtélyesen szól Jahvéről, és kiemeli az áruulás személyes jellegét.” (*Jeromos-bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat*)

„Nem végzett felületes munkát. A talajt jól előkészítette a telepítéshez és a vesszőket megválogatta. Hosszabb időre tervezett. A kerítés nem hevenyészett, az őrtorony sem tákolmány. A sajtó kivágásához megint másféle szakismeret szükséges. (...) Annál nagyobb a csalódása (...). Nátán próféta éle- sebben fogalmazott Dávid előtt (2Sám 12,7), viszont alkal- mat adott a bűnbánatra. A döntés tehát visszavonhatatlan.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ez a téma is ismételten felhangzik a prófétáknál, végül pedig Krisztus szavaiban éri el csúcspontját: »Én vagyok az igazi szőlőtő, és az én Atyám a szőlősgazda. Azt a szőlővesszőt, amely nem terem gyümölcsöt énbennem, le- metszi.« (János 15,1–2)” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„Eskol környékén, Izraelben a világ legfinomabb szőlőit termesztik. A nagy szőlőtőkék és a szőlőfürtök is a földön fekvő nőnek. Fejlődésük közben a gazdák leomossák a szőlőfürtöket, és kövekre állítják, hogy még finomabb szőlő legyen belőlük. Erre utal Jézus is (...): »Ti már tiszták vagytok az ige által, amelyet szóltam nektek.«

Mi tehát az ige célja az életben? Hogy még több gyümölcsöt teremjek Isten számára. (...) Hogy teremjenek gyümölcsöket. Miért tesz értünk olyan sok mindent? Hogy mi is gyümölcsöket teremjünk számára.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„Törvényességre várt (mispát), és lett önkényesség (mispáh), igazságra várt (cedáqá), és lett kiáltó gazság (ce'áqá)! A társadalmi igazságosságra irányuló igényt mint a szövetséggel együtt járó alapvető kötelezettséget nehezen lehetne ennél tömörebben és erőteljesebben megfogalmazni.” (Barry Webb: Ézsaiás könyve. Harmat)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„A magyar ember külföldön járva ámulva látja, hogy néhol ezek a belső szolgálmi utak érintetlenül fennmaradtak, és

vágyakozás fogja el, hogy egyik-másik jelenséget importálja hazájába. Finnországban például egy folyócska két partján egy-egy csónak várja az átkelni kívánókat. A magyar embernek elmagyarázták, hogy ha valaki átkel a vízen, nem csak egyszer kell megtennie az utat, hiszen először átevez a túloldalra, majd visszavontatja a másik csónakot, végül pedig harmadszor is átkel, és csak ekkor folytathatja útját.

– És mi van – vetette közbe a magyar ember otthoni beidegződéseire hagyatkozva –, hogyha valaki nem viszi át a másik csónakot?

– Az lehetetlen – fejtegették türelmesen a finnek –, hiszen akkor az utána jövő nem tudna átkelni a folyón.

– Igen – erősködött a magyar ember –, de mi van, ha az illető nagyon siet, és nem törődik senkivel?

– Muszáj törődnie – így a finnek, akik úgy érezték, magyar barátjuk nem érti a dolog logikáját – „máskülönben a többiek hogy jutnának át a folyón?”

A magyar ember által fájdalmasan jól ismert önzésnek ez a foka egzotikusan érthetetlennek hatott abban a környezetben.”

Lackfi János (1971–) József Attila-díjas író, költő, műfordító: *Milyenek a magyarok?*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Impressziók

– Gyönyörű gondolatokkal induló, de a 4. verstől törést szenvedett igeszakasz. Túl gyors a „váltás”... Illetve nehezen érthető, hogy a szerző ilyen hirtelen egyes szám első személyben válaszol/oldja meg a felvetett kérdést/problémát.

– Párhuzam van talán aközött, hogy Isten mit ad az embernek, mennyi törődést és türelmet, és milyen sokat vár, de aztán következetesnek kell maradnia, és büntet?

– A szőlő elültetése és megérése közötti várakozásról eszembe jut advent: várni, várni, várni. A szőlőről eszembe jut még a bor és az úrvacsora – ennek a résznek talán köze lehet ahhoz, hogy miért küldte el Isten a fiát?

– Ez egy párkapcsolatról szól, ahol az első látszat más volt, mint aminek végül bizonyult? Nem értem, hogy miért veri szét a szőlőt – mennyi idő után teszi ezt? Bennem felmerül, hogy mit mond ez a hűségéről.

– „Mit kellett volna még tennem?” – teszi fel a kérdést, mintha kicsit szomorú és tehetetlen lenne, hogy nem lett belőle az, amit remélt. Olyan, mintha azt mondaná, hogy mindent megtett, és ennek ellenére nem lett jó eredménye.

– Nem értem, hogy a végén miért mondja mégis azt, hogy „gyönyörű ültetvénye”, amikor azt megelőzően arról beszélt, hogy elégedetlen...

– Az ítélet napja jut eszembe róla – és addig a többszöri próbálkozás, hogy megmentse az embereket. És a sok próbálkozás után végül eljön az ítélet napja.

– A szőlőről a jó gazda példázata jut eszembe, amelyben benne van a remény, hogy végig megmarad a konkoly és a búza, de a végén szétválasztják. Meg a magvető példázata, ahol a mag különböző földre esett és annak megfelelően hozott termést. De itt igazából a föld rendben van, és minden adva lenne a jó fejlődéshez: és mégis vadszölőt terem? Ezért érzek benne egy ellentmondást.

Olyan, mintha Isten pedagógiai célzattal mondaná, amit mond: tehát hogy jó útra térjenek Júda férfiai. Számomra az a furcsa, hogy nincsen tanulsága, hanem inkább fenyeget, kilátásba helyez egy büntetést.

– Én inkább prófécianak, ígéretnek érzem – kijelenti, hogy ez az, ami történni fog.

Összefoglalás

Nehezen értelmezhető, szélsőséges érzelmekkel vegyített ige. Sokatmondó, bizonytalán identitáserősítő a választott nép (szőlő, melyet az Úr maga plántált) számára, de kapcsolópontokat találni kortörténeti felvezetés nélkül nehézkes az Újszövetség népének.

Allegorizálva lehetséges az üzenetet (isteni gondviselésre emberi hálátlanság a válasz) mai embernek prédikálni, de ez egyértelműen – in concreto – a korabeli Izraelnek szól.

Böjt 3. vasárnapja (Oculi)

► 1Kir 19,1–8

Igehirdetési előkészítő

A szöveg

Az Illés-történetek között egyes kutatók más sorrendet feltételeznek, és a 19. fejezetet a 17. elé teszik. Ez azért is érdekes kérdés, mert a Bibliánkban található sorrendnek az az üzenete, hogy a próféta nagy sikere, a Baál-próféták legyőzése után jut el a burnout-tünetekig. Ezek a fejezetek J. Alberto Soggin szerint stiláris és erkölcsi kifinomultság szempontjából kiemelkedő szakaszai az Ószövetségnek.

Az 1–3. versek a 18. fejezet cselekményéhez kötik perikópánkat. A Septuaginta a 2. versbe, Jezábel üzenetének elejére egy gyalázó, kihívó mondatot szúr be: „*Ha te Illés vagy, én Jezábel vagyok.*” Az üzenetből mindenképpen érezhető, hogy a királyné magáénak érzi Baál prófétáinak az ügyét, és bosszút fogad Illés ellen.

Illés Júdába menekül, ami kívül van Aháb és Jezábel fennhatóságán, majd még távolabb tőlük, a pusztába, ami viszont az életfeltételek hiánya miatt veszélyes hely. Oda

is azért ment volna, hogy mentse az életét? Ahhoz elég lett volna az északi királyságot elhagynia. A pusztá emellett a megkísértés és a megerősítés helye. A szakasz egyik uralkodó témája Illés elkeseredése, ami nem páratlan az Ószövetségben, de ritkán szembesülünk vele. Gerhard von RAD így ír erről: „Az a gondolat, hogy a próféták ereje elfogy, és hogy eljutnak egészen a halál gondolatáig – ennek a kornak az elbeszélőjétől igen merész és érdekes gondolat volt. Valóban a gyöngesség jelenik itt meg, szélsőséges, mondhatni paradigmatis formában; hiszen ki lehet annyira gyöngé, mint a próféta, aki senki máshoz nem fordulhat segítségért, csak Isten igéjéhez és segítő karjához!” (2001, 2: 30. o.)

Az angyal ugyanazzal táplálja Illést, mint korábban a sareptai özvegy: lángossal (עֵשֶׂת 17,13) és vízzel (מֵי 17,10).

Kapcsolópontok

Ez az ige különösen is hozzánk, igehirdetőkhöz szól először, mielőtt rajtunk keresztül a gyülekezetekhez szólna. Hiszen nagyon ismerős nekünk ez a reketyebokor, a szolgálatunkkal kapcsolatos elkeseredés és fáradtság. Lelkészként rá kell jönnünk, hogy erőnk feletti út van nemcsak előttünk, de mögöttünk is. És ez csak úgy lehetséges, hogy nekünk is van angyalunk, akin keresztül Isten táplál minket.

Érdekes, hogy Illés-történetek alig kerülnek elő perikóparendünkben. (Jelenlegi rendünkben 1Kir 17,8–16 a B sorozatban szerepel GAS-vasárnapra, jelen textusunk pedig a C-ben a Szentháromság ünnepe utáni 11. vasárnapra is.) Viszont annál gyakoribb az utalás Illés személyére, az elmúlt hónapok evangéliumi igéiben is előkerült.

A vasárnap témájaként az *Agenda* és a *Liturgikus könyv* is Isten Bárányát állítja elénk, akiről viszont egyik ógyházi perikópa sem szól. Az evangéliumi lekción, Lk 11,14–23(24–28) az erős ördögnél is erősebb Krisztust hirdeti. Az epistola, Ef 5,1–9 pedig a világosság gyermekeihez méltó életmódot írja le. A textus és a lekción is belső küzdelemről szólnak, amelyben nem vagyunk egyedül, hanem küzd értünk a hős vezér.

Az introitus egyes sorait akár Illés szájába is adhatnánk: „*elhagyott vagyok és szegény [...] Lásd meg elesettségetem és gyöttrődésemet.*” Ugyanez a hang megszólal a kollektaimádságban is: „*tekints gyengeségünkre*”. Általánosságban a böjttel állítható párhuzamba a 8. versben megjelenő, negyven napos, étlen megtett út.

Meglátásom szerint eltévesztenénk a hangsúlyt, ha elsősorban Illés elkeseredéséről beszélünk. Sokkal fontosabbnak érzem a táplálás és küldetés angyali csodáját. Érdekes, de nehezen eldönthető kérdésnek látszik, hogy helyesen cselekedett-e Illés, amikor mentette az életét. En erről nem tudok egyértelmű állásfoglalást kiolvasni a tex-

tusból, nem gondolom, hogy érdemes lenne ezt a szöveken előhozunk.

Az Úrra néző vagy lehunyt szemek?

Jezábel azonosítja magát Baál ügyével, és Illés sorsa összefonódik Isten ügyének sorsával. A megvetett, megtagadott Istennek üldözött szolgája van. Az igazi mélységet mégsem ez jelenti, hanem az, hogy Illés elalszik a reketyebokor alatt, azaz teljesen kikerül a kezéből a helyzet megoldása. A szemek vasárnapján úgy érezhetjük, abban van minden reményünk, hogy Istenre nézünk. De ha már nem nézünk rá? Ha már becsukjuk a szemünket, és soha nem is akarjuk kinyitni?

A mélység már magában is biztató hír lehet: Isten emberei is eljutottak a kilátástalanságig, ők sem hősök. Illésnek is be kellett látni, nem jobb elődeinél – ugyanaz a töredékesség, az eredendő bűn öröklődik benne is. Ha Jóbot, Jónást és Illést meg tudta áldani és fel tudta használni Isten, akkor engem is.

Angyal a pusztában

Az alvó prófétáról eszünkbe juthat Zsolt 127,2: „*Hiába keltek korán, és feküsztek későn: fáradsággal szerzett kenyeret esztek. De akit az Úr szeret, annak álmában is ad elegend.*” Egyedül nem került volna ki ebből a reménytelenségből. Isten nyúlt bele az életébe, és ismét talpra állította. Illés lemondott Istenről és a jövőjéről, de Isten nem mondott le Illésről, sőt terve volt vele. A végképp besokallt, halálvágyig eljutó prófétát is fel akarja és fel tudja használni. Volt küldötte a pusztában, van hozzánk is, aki kivezet a reménytelenségből.

Az igazi harc nem a Karmel-hegyen dől el, hanem a pusztában. Nem a különböző próféták között, hanem Illés lelkében. De ezt a harcot nem Illés vívja meg egyedül, sőt nem is ő vívja, ő már letette a fegyvert, a győzelem mégis megszületik.

Az angyal megérintette, utasítást adott neki, és táplálta őt. Ezek nem választhatóak el egymástól. A lelki táplálék nem pusztán valami általános feltöltekezést jelent, amellyel továbbmegyünk a hétköznapiakban. Isten útmutatása, parancsa sincs erőforrás nélkül. Isten közelségének megtapasztalása, erő és küldetés összekapcsolódik.

A bátorító szóhoz erősítő jel társul. Isten küldötte in keresztül megszólít, felébreszt, hogy észrevegyük jelenlétének és szeretetének jelét: a pusztába menekült Illés a lángost és a vizet, az emberiség Jézus keresztjét és mindannyian a kisebb és nagyobb jeleket az életünkben. A lángos és a víz kézzelfoghatóvá, megtapasztalhatóvá teszi Isten jelenlétét és kegyelmét, megerősít, ahogyan az úrvacsora.

Erőd felett való út

Az már magában is örömhír, hogy van útja számunkra Istennek. Aki azt mondta, az is elég volt, amin eddig át kellett mennie, most ereje feletti útra indul. A saját erőmből egy nap is kimerít, de ha Isten táplál, az negyven napig is kitart.

Hogy hová tart ez az út? Isten hegyéhez. Ahhoz a helyhez, ahol Istennel találkozhatom. Számomra is van ilyen útja, ilyen hegye. Kétezer éve ilyen hely a Golgota. Istenhez nem tudunk eljutni a saját erőnkől, hozzá neki kell indítania és neki kell táplálnia minket.

Felhasznált irodalom

- BRUEGGEMANN, Walter 2000. *1&2 Kings. A Commentary.* Smyth & Helwys Publishing, Inc.
- BUTLER STONEY, James 2014. *Die Erziehung in der Schule Gottes.* Ernst-Paulus-Verlag, Neustadt.
- NELSON, Richard D. 1987. *First and Second Kings. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching.* John Knox Press, Louisville.
- RAD, Gerhard von 2001. *Az Ószövetség teológiája.* 1–2. köt. Osiris, Budapest.
- SOGGIN, J. Alberto 1999. *Bevezetés az Ószövetségbe.* A Magyarországi Református Egyház Kálvin Kiadója, Budapest.
- TUSSAY János 1998. Királyok első könyvének magyarázata. In: *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata.* 1. köt. A Magyarországi Református Egyház Kálvin Kiadója, Budapest. 376–403. o.
- Előkészítők és igehirdetések a *Lelkipásztor* korábbi évfolyamaiban: 1928/171. o., 1940/367. o., 1946/68. o., 1973/438–441. o., 1991/191. o., 2002/38. o.

■ TÓTH KÁROLY ISTVÁN

Tallózó

„Illés megvallja, hogy csak a halált érdemli, mert ő sem jobb atyáinál, az előző nemzedéknél, akik vállalták az Úr szolgálatát és aztán mégis megerőtlenültek abban. Úgy látja, hiába való lett munkája, tartalmatlanná élete. Csálódott Istenben. (...) Isten azonban tud Illés belső válságáról, mélységéről. Ura maradt a menekülő, a kétségbeesett Illésnek is. (...) Olyan eledel volt ez, mely testileg alkalmassá tette, lelkileg pedig késszé a menekülés helyett a csendes engedelmességre.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Illés számára a karmeli diadalnak a *pusztai* elhagyatottság a folytatása. Isten győzelme nem válik közvetlenül és láthatóan hívei győzelmévé.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„...Illés próféta Gecsemáné kertje ez. Nem Jézussal hasonlítandó össze – bár nála is van olyan részlete a tusának, midőn angyal erősíti (Lk 22,45) –, inkább a tanítvá-

nyokkal, akik a szomorúság miatt ismételten elaludnak.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Egy asszony elől menekül az az Illés, aki Aháb elé mert állani, aki szembeszállt a Baál négyszázötven prófétájával! (...) Illés megfeledezett ebben a pillanatban erejének forrásáról. Már nem mondhatta többé: »az Úr, aki előtt állok«. *Jezábel előtt* állt és nem az Úr előtt. És ezért kénytelen volt negyven napon és negyven éjjelen át vándorolni, *hogy újból megtalálhassa* Istennel való kapcsolatát. (...) A próféta, ha csak egy pillanatra is, de azt hitte, hogy ő jobb atyáinál, és hogy Isten ezért az előnyéért támogatta őt harcaiban. Szegegy próféta! (...) Hogy Istennek eme embere teljesen megszabaduljon az »Én«-jétől, az Úr hosszú utat tétet meg vele, mely útnak a végén a törvény Istenevel találkozik a Hóreb hegyén. (...) Ennek az eledelnek, amit Illés fejénél talált, csodálatos ereje van. Nem így van-e ez Isten Igéjével is? Az »Isten hegyéig« vezet bennünket.” (H. Rossier: *A Királyok 1–2. könyvének magyarázata.* Evangéliumi Kiadó [GBV])

„»Erőd felett való utad van« – ezt mondja Jézus Krisztus kivétel nélkül mindenkinek, aki őt követni akarja.” (Joó Sándor: *Megragadott a Krisztus.* Ajtony Artúr)

Illusztrációk

GONDOLAT

„Isten erejével a mázsás teher könnyű, mint a szalmaszál – nélküle mázsás súly a szalmaszál is.”

Luther Márton (1483–1546) német reformátor

VERS

József Attila: *Bolyongok*

Hol van az a kis ház, hol kevesen járnak?
És ahol szeretnek, és csak reám várnak,
És csak reám várnak.

Merrefelé menjek? Balra-e vagy jobbra?
Fönn csillagok vannak, fölnézek azokra,
Fénylő csillagokra.

Merre nincs csillagfény – arra fogok menni,
Ott fognak igazán engemet szeretni,
Igazán szeretni.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Milyen kérdések vetődnek fel a hallgatásban?

Illés történetét nagyjából ismerjük, de mi vezetett ide? Mi az előzménye ennek az eseménynek? Illés gyilkolt, ráadásul

profétákat – mit jelent ez? Isten büntetése Jezábel üzenete, fenyegetése? Vagy Jezábel bosszúvágya az az üzenet, amelytől megremül Illés? Hová akar menekülni, miért kelt útra? Egyáltalán miért ijedt meg ennyire – ő egy rendíthetetlen proféta, nem? Miért akar meghalni; ez öngyilkossági gondolat, nem? Melyik hegy is az a Hóreb? Vajon tudta Illés, hogy az Úr egy angyala segít neki? Mi következik ezután: az előzmény is fontos, de nem ezután jön az a híres jelenet, hogy Isten nem a tűzben, földrengésben, szélben, hanem szelíd, halk hangon keresztül beszél Illéssel?

Milyen más bibliai helyeket juttat eszünkbe a szakasz?

Jónás is menekülni akart. Jézus is negyven napig volt a pusztában. Izrael negyven évig vándorolt. A feltámadott Jézus is megetette elfáradt tanítványait: a Genézreti tó partján egy hajnalban ő is kenyeret és halat kínált fáradt tanítványainak. Mózes is negyven napig volt fenn a Hóreben.

Milyen élethelyzeteket, érzéseket érint meg a történet bennünk?

Ismerős a helyzet: „*Elég most már, vedd el az életemet!*” Lehet, hogy nem is áldás az, hogy erőt kap a továbbvándorláshoz, mert van úgyszólván, hogy tényleg jobb lenne nem felkelni reggelre...

Ha nem is a végletekig, de maga a fáradság, amikor egy nehéz időszak után kimerülünk, és a legkisebb „fenyegetés” is a padlóra visz – ez ismerős helyzet.

Mi ragadott meg minket?

Illés nem akárhová menekül: a Hóreb az ő lelki otthona, az „Isten hegye” – Illés tulajdonképpen „haza akar menni”. A legmegragadóbb az, hogy Isten a legmélyebb helyzetből is ki tudja emelni az ő embereit. Erőt tud adni a megfáradtnak. Mennyire finoman avatkozik közbe Isten: nem egy olyan angyalt küld, aki Mózes törvénykönyvéből olvasva erősítené – mert most nem ennek van az ideje –, hanem friss kenyeret és vizet ad, mert erre van szüksége... Milyen jó, hogy min nekünk több van már, mint Illésnek – nem Hórebünk, hanem Krisztusunk.

Böjt 4. vasárnapja (Laetare)

▶ Ézs 54,7–10

Igehirdetési előkészítő

Versről versre

Rögtön a 7. versben egy fontos ellenpontot találunk, amelyet egyrészt Sion rövid ideig (ברגע קטן) tartó *elhagyatottsága* (עזב), valamint a *mély együttérzéssel, szeretettel, irgalommal* (רחמים) való *összegyűjtés* (קבץ), Piél) kettőssége juttat

kifejezésre. Ugyanakkor a proféta szavai azt is erőteljesen érzékeltetik, hogy az elszenvedett gyötrelmek terhének nagysága össze sem hasonlítható a kiáradó isteni kegyelem mértékével (גדל־קטן, *kicsiny-nagy*).

Noha a proféta már a könyv elején valóban szembesít az Úr valódi felindultságával (vö. Ézs 1,24k), mégis *túláradó haragja* (שנף קצה) a csak ehelyütt szereplő szójáték jelentése „haragáradat”) csupán egy szempillantásnyi ideig tart, akárcsak maga az elhagyatottság (a 8. versben is a *szó szerepel*), amelynek helyébe ismételt az Úr *örök kegyelme* (חסד עולם) lép. Nem kell tehát sokáig viselni azt az elhordozhatatlan terhet, hogy az Úr *elfordította tekintetét* (הסתרת פני), Hifil, vö. 5Móz 31,17), hiszen az irgalom (רחם, Piél, *szeretettel, irgalmat mutat*, vö. előző vers) nagysága mindent felülmúl. A haragvó Isten helyett pedig immáron a *megváltó* (גאל) Isten szól választottaihoz.

A 9. vers visszavezet bennünket a Nóéval kötött szövetség idejébe (כי־מי נח זאת לי), azaz szó szerint „olyan ez nekem, mint Nóé özönvize”). Az Úr ugyanis *esküvel fogadta* (שבע, Nifal), hogy többé nem pusztítja el özönvizzel a világot (מעבר מי־נח עוד על־הארץ), azaz, „Nóé özönvize többé nem vonul át a földön”. Megjegyzendő, hogy 1Móz 8,20–22-ben, valamint 9,8–17-ben nincs szó kimondottan esküről, ami jelen esetben csak tovább erősíti az Úr szilárd elhatározását. Ahogyan tehát ez a kijelentés a Nóéval kötött szövetség rendíthetetlen alappilléret jelenti, *úgy* (כן) az Úr Sionnak adott kijelentése is rendíthetetlenül áll meg, amikor is kinyilvánítja: nem *haragszik* (קצה), és nem *dorgálja meg* (נער) övét.

Míg mindaz, amit az ember rendíthetetlennek gondol (10. vers), mint a hegyek (ההרים) és a halmok (גבעות), *megszűnik létezni* (מוש), és könnyedén *meginog* (מוש), nem úgy, mint az Úr *kegyelme, hűsége, szeretete* (חסד), amely nem szűnik meg (ismét מוש), és *békességének szövetsége* (שלומי) nem inog meg (ismét מוש). Mindezeket pedig a könyörületes Úr (harmadszor is a רחם ige szerepel, Piél Part.) adja tudtul megtört népe számára.

Elhagyott és fájó lelkű asszony

Noha az *örvendezés* böjti vasárnapjának témáját az evangéliumi lekciónak adja meg, a levélbeli szakasz mégis sokat segíthet az elindulásnál, hiszen Pál apostol rögtön teológiai kérdésként mutatja be azt a rendkívül nyomasztó terhet, amely osztársadalmi problémaként mindenképp ismert a mindenkori jelen számára is. Sőt amikor arra gondolunk, hogy a közbeszédben állandóan felbukkan a családon belüli erőszak, a hátrányos helyzetűek vagy a gyermeküket egyedül nevelők témaköre, és az elhagyatottság látható, valódi, mindennapos teherként jelenik meg előttünk, akkor ebben a kontextusban végiggondolva a proféta szavait rögtön érzékelhetővé válik annak a teológiai kérdésnek a

háttere, illetve súlya, amelyet Ézsaiás határozottan körvonalaz. Ez a kérdés pedig nem más, mint Isten népének elhagyatottsága.

Jöllehet a felolvasandó szakaszból kimarad a 6. vers bevezetője, mégis összességében véve látnunk kell, hogy a következő versekben az 52. fejezet gondolatmenete folytatódik, amely az 54. fejezettel együtt a 47. fejezet (Babilon bukása – 8. vers: „*Nem leszek özvegy, nem tudom meg, mi a gyermektelenség*”) tartalmi ellenpólusa. A két szóban forgó fejezet közé pedig – nehezen megkerülhető módon – beékelődik a már-már fogalmiasult 53. fejezet.

A fentieket figyelembe véve tehát a textus feldolgozása során lehet az elhagyatottság emberi nyomorúságának képe a kiindulási pont, ám csupán annyiban, amennyiben a Galata levélben konkrét a páli elgondolás, amely meglehetősen sajátos módon dolgozza fel az Ábrahámnak adott ígéretet. Az elhagyott asszony és az özvegységet, gyermektelenséget nem ismerő asszony ellentéte (vö. ismét Ézs 47,8) ugyanis általában véve is döntő mozzanat az ósatyák történetében. A Pál apostol által felidézett konfliktus, amely a Hágártól született Izmael, valamint az ígéret gyermekeként született Izsák eltérő sorsából, szerepéből fakadt, gyökerében nagyon is magában hordozta azt a szenvedésekkel teli időszakot, amelyet Sára (és Ábrám) számára a gyermektelenség és az ebből fakadó feltételezett összeütközések okoztak (1Móz 16; 21). De még látványosabb Lea és Ráhel versengése Izrael kegyeiert, akik a bennük dúló belső konfliktus pillanatnyi állása szerint adtak nevet gyermekeiknek (vö. 1Móz 29,31kk). Ugyanígy ide lehetne sorolni akár Sámuel próféta történetét is (1Sám 1,6), amely szintén a gyermekes asszony és a meddő feleség konfliktusával indít.

Azonban ahogy Pál apostolnál sem lehet szó arról, hogy a korábbi megbélyegzettség (meddőség) helyére egy másikat tenne (szabad-rabszolga ellentét) és egy társadalmi problémát teológiai kérdéssel tetézne, úgy az ismert ószövetségi szakaszokban is pontosan az válik hangsúlyossá, ami már szorosan az élénk kerülő textus irányába vezet, nevezetesen az *emberi megoldás és az isteni válasz közti különbözősége* mutat rá. Másként fogalmazva: bármily megterhelőek is az elhagyatottság képei, vagy bármennyire is fájó téma önmagában is a gyermektelenség, a teológiai kérdéssel szemponjtából épp az a döntő, hogy az Úrnak egyrészt erre a nyomasztó emberi nyomorúságra is van megoldása (ahogyan más e világi gondokra, így az ötezer ember éhségére is), másrészt az igazi lelki gyógyulás akkor következik be, amikor az emberi megoldások elégtelennek bizonyulnak, és helyettük Isten minden képzeletet felülmúló hatalma nyilvánul meg. Ézsaiás próféta szavai pedig éppen ennek a páratlan isteni hatalomnak az újbóli jelenlétét nyilvánítják ki, aki teremtő szavának erejével adja a világ tudtára, hogy az ő népét senki és semmi nem fenyegetheti (vö 46. zsoltár).

Míg Nóé idejében a világ alá volt vetve az elemeknek, a Sion – dacolva a folyamokkal – mindenkor szilárdan áll (vö. Zsolt 50,2; 93,2–4). Ráadásul a könyörülő Isten esküvel fogadja, hogy nem haraggal és dorgálással fogja az övéit jobb belátásra bírni, ahogyan az özönvíz idején tette (vö. Zsolt 104,9). Bár isteni szuverenitása révén kezdettől megvan a joga arra, hogy feltétel nélkül arra „tekintsen rá”, akire csak akar, és attól fordítsa el a tekintetét, akitől csak akarja (vö. 2Móz 33,19), mégis szeretetének örök voltával és a békesség szövetségével közeledik magánytól szenvedő népéhez.

Mint ahogyan minden üdvösséget hirdető próféciának, úgy ennek az ézsaiási szakasznak az üdvtörténeti jelentőségére is akkor derül igazán fény, amikor az Úr Szolgája megjelenik a világban. A Messiás elérkeztéig ugyanis az Úr ígérete nem volt más az emberek szemében, mint egy meddőnek tűnő gondolat, amely csak nem akar megfoganni. Jézus Krisztus jelenlétével, fellépésével azonban minden megváltozik, és soha addig nem tapasztalt módon és intenzitással jelenik meg Isten szeretete a világban, amikor is Jézus Krisztus az egész világról összegyűjti népét (Ef 3,4–6; Gal 4,3k), és az addig meddőnek ható gondolatból sorra születnek a gyülekezeti közösségek.

Ennek a rendíthetetlen kegyelemnek a fényében, amely Krisztusban összpontosul, valóban csupán egy pillanatinynak tűnik az a nyomorúság, amelyet ölelt az öröknek hitt elhagyatottság, létbizonytalanság érzése okozott.

Ugyanennek a kegyelemnek az örökösei a jelen keresztényei, akik ma is örvendezve tapasztalhatják, hogy Krisztus közelsége révén szüntelenül árad az Úr kegyelme, szövetsége szilárdan áll, nem remeg meg.

Felhasznált irodalom

- FOHRER, Georg 1986. *Jesaja 40–66. Deuterijosaja/Tritosaja*. Theologischer Verlag, Zürich.
- KOEHLER, Ludwig – BAUMGARTNER, Walter 1958. *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*. Brill, Leiden.
- POLLÁK Kaim 1881. *Héber–magyar teljes szótár*. Reprint. Budapest.
- The New Interpreter's Bible*. 6. köt. Abingdon Press, Nashville, 2001.
- ZAPFF, Burkard M. 2001. *Jesaja III,40–55*. Echter Verlag, Würzburg. (Die neue Echter-Bibel.)

■ PETHŐ ATTILA

Tallózó

(*A Lelkipásztor 2008/2. számának 33–34. és 2011/8–9. számának 340. oldalán már olvasható egy tallózó, ezért az ott megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.*)

„A száműzetést összehasonlítja az özönvízzel és a vigaszt az isteni ígérettel, hogy nem lesz többé vízözön.”

(Hertz Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„Az Úr egy rövid szempillantásra elhagyta népét. Bár itt nem olvassuk, Ézsaiás korábban már többször is leírta ennek okát: mindez a nép bűnei miatt történt (vö. 50,1), és mert Isten betartja szavát. De nagy irgalmáért (54,7) és örök hűségéért (...) helyre fogja állítani a népet. (...) Isten szintén megígérte, hogy eljön a nap, amikor nem dorgálja meg többé Izraelt.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„...a fogságot a vízözönhöz hasonlítja; mindkét katasztrófát az Isten szavával szembeni engedetlenség váltotta ki.” (Jeromos-bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„...a 39. fejezet óta egészen mostanáig fokozatosan bontakozott ki előttünk: Isten népe fogságban van (39,5–7), de többé már nincs ítélet alatt (40,1–2), sőt ellenkezőleg, az Úr Szolgájának műve folytán teljesen helyreállt a kapcsolata Istennel, és élvezi szövetségének áldásait (52,13–53,12).” (Barry Webb: Ézsaiás könyve. Harmat)

„...miben is rejlik Isten töretlen hűségének titka? Először is abban, ami istenségéből fakad, hogy (...) [v]áltoznak az idők, változik a világ, változik körülöttünk minden. Változunk mi magunk is. Ő mindig ugyanaz marad. (...) *biztos támpont* a mulandóságban. (...) Másodsorban (...) ő *megbízható*. (...) *Hű marad ígéretéhez*, sőt valóra is váltja. (...) mennyire nem népszerű napjainkban hűségről beszélni. (...) A mindenfajta kötöttségtől és elkötelezettségtől szabadulni vágyó, sok esetben öntörvényű ember idegenkedik tőle. (...) S csaknem a hűtlenség »eszményét« hirdeti. (...) S ha nem ragaszkodnánk szeretteinkhez, házastársunkhoz, családunkhoz, barátainkhoz, gyülekezetünkhöz, mit érne az életünk. (...) Mindenekelőtt *legyek hű Istenzhez!* Nem lenne szabad, hogy ez a körülményektől függjön. Sokan ma csak addig hűek hozzá, amíg minden rendben van az életükben (az elképzelésüknek megfelelően alakul). Ha jönnek a próbák, eltántorodnak.” (Németh Pál, in: *Hullámhossz*. Luther Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLAT

„A szeretet művészet: szeretni anélkül, hogy uralkodnánk, közel lenni anélkül, hogy elnyomnánk, szabadságot adni anélkül, hogy elhagynánk, és mindvégig vele maradni.”

Jörg Zink (1922–) német teológus, lelkész

VERS

Ady Endre: *Az Isten balján* (részlet)

Az Isten könyörületes,
Sokáig látatlan és néma,
Csak a szívünkbe ver bele
Mázsás harangnyelvekkel néha.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ez az ige a bizonyosság arra, hogy Istennek van emberi arca. Vannak emberi tulajdonságai, haragra tud gerjedni, tud neheztelni, de ami sokkal fontosabb, tud uralkodni és erőt venni magán. Ez az Isten sokkal emberközelibb és sokkal közvetlenebb, mint amivel a Szentírás más helyein találkozunk. A haragvó Isten képe itt, az Ószövetségben még élénk tárul, az Újszövetségben, Jézus Krisztus megérkezésével a kegyelmes és szeretettel teljes istenkép kerül már előtérbe. Külön párhuzam állítható esetleg azon gondolat mentén, hogy Isten minket a saját maga képére és hasonlatosságára teremtett meg. És ha ő, a mindenható ilyen módon tud uralkodni magán, akkor ez a mindennapokban minket, teremtményeit is hasonló életvitelre kötelez.

Nyilván az ige központi eleme a kegyelem. Lehet játszani itt is az arányokkal, az „*egy pillanatra elrejtettem előled arcomat*” és az „*örök hűséggel irgalmazok*” kitűnő lehetőséget nyújt erre. Mint a „*megbüntetem az atyák bűnét harmad- és negyedézig, de kegyelmet gyakorlok ezer izig...*” De letagadhatatlan, hogy Istennek volt/van olyan periódusa – még ha egy-egy pillanat is –, amikor magára hagyja az embert. Külön kidomborítható ez a tekintetben, hogy miért is van szenvedés ezen a világon, és miért van szenvedés az egyes ember életében is. Ebben a rendkívül tág tartalommal bíró igében külön lehet beszélni a „*rejtőzködő Isten*” létéről is. De ami a lényeg, hogy az ige kifut egy kegyelmi állapot felé. Szinte kiteljesedik, mert az Isten „*gyenge*” pillanatai megszűnnek, és egy letisztult állapotba kerülhet az ember. „*Hozzád való hűségem nem szűnik meg.*”

Nyugodt bizonyosságot kapunk afelől, hogy a mi teremtő Atyánk minket szeret, gondoskodik rólunk, és kegyellemmel viseltetik irányunkban. És ez nyilván a földi életünkre is kihatással van, ez olyan, mint egy biztos családi háttér, ami aztán kifizetődik, munkahelyen, bármiféle teljesítményben, érzelmi, fizikális, mentális, szakmai és magánéleti környezetben.